

T. C.

Temsilciler Meclisi

TUTANAK DERGİSİ

Elli ikinci Birleşim

24 . 4 . 1961 Pazartesi

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	94
2. — Gelen kâğıtlar	94
3. — Yoklama	94
4. — Görüşülen işler	94
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	94,118,118 :138,138 :152,153 :177

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

23 Nisan Millî Hâkimiyet Bayramı münasebetiyle Ulu Atatürk'ün ruhunu taziz için Kabrine gelenek konulması kabul edildi ve bu ödevin Başkanlık Divanıca yerine getirileceği bildirildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının görüşülmesine devam edilerek 84, 126, 127 ve 128 nei maddeler kabul olundu, 129 neu madde

komisyona verildi. 130 neu madde üzerinde bir müddet görüşüldü.

24 Nisan 1961 Pazartesi günü saat 9,30 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan
Başkanvekili
İbrahim Senil

Kâtip
Oktaç Ekşi

Kâtip
Şahap Kitapçı

2. — GELEN KÂĞITLAR

1. — Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki kanun tasarısının 5 ve 6 nei maddelerine dair Seçim Kanunu Komisyonu raporu (5/6)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 9.30

BAŞKAN — Lûtfi Akadh

KÂTIPLER : Rifat Çini, Alev Coşkun

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır. Görüşmelere başlıyoruz.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7) (1)

BAŞKAN — 130 neu madde üzerinde müzakereye devam ediyoruz.

CEMİL SAİT BARLAS — Yüksek Meclise taallûk eden bir husus hakkında konuşmak üzere söz üstiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, bir iki hususu, Yüksek Riyaset Divanının itilama arz etmeyi kendim için bir vazife bildim. Sabahleyin geldim, postaneye gitmek istiyordum; CENTO var, yasak dediler. Temsilciler Meclisi üyesiyim,

(1) 35 S. Sayılı basmayazı 34 ncü Birleşim tutanağının sonundadır.

misafirperverliğin ne demek olduğunu bilmekle beraber, yasak kelimesinin de ne olduğunu bilirim. Geçen gün yine bir arkadaş posta idaresine gitmiş, hüviyet varakasını göstermiş, kabul etmemişler.

Dün 23 Nisan, iki tören olduğunu gazetelerde okuduk, Hipodrumda Temsilciler Meclisini temsilen Riyaset Divanının dahi bulunmadığını öğrendim. Demek ki onlara da Temsilciler Meclisi azası gibi davetiye verilmemiş.

Saat 14.30 da merasim vardı. Bâzı arkadaşlar tesadüfen bulunmuşlar. Bunları söylemekten maksadımın ne olduğunu arkadaşlarım bilirlér. Hiçbir davetin ve hiçbir merasimin teşnesi değitim. Fakat bahis konusu olan benim şahsiyetim, veya her hangi bir ferdin durumu değildir. 23

Nisan Ulusal Egemenlik Bayramıdır. 41 yıl önce, Anayasayı tanzimle görevli bu Meclis gibi, Kurucu bir Meclisin ilk açılış yıldönümüydü. Törenler yapılmıştır. Bu törenlerde Meclisimizin üyelerinin davet edilmesi veya fazla yer yoksa, Başkanlık Divanının uygun göreceği bir şekilde düzenlenmesi mümkündür.

CENTO toplantısı olduğu için, Temsilciye PTT kısmı yasak edilemez, arkadaşlar. (Bravo sesleri)

Bir kere, bize verilmiş olan hüviyet varakalarının tanınması lâzımdır. Törenlere davet etmeliydiler. Eğer müsaıt değilse, o zaman, biraz önce de arz ettiğim gibi, başka bir şekil düşünülebilirdi. Bu hususlara hepinizin, ve Başkanlık Divanının dikkatini çekmek için söz almıştım, mâruzatım bu kadardır, efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Galip Kenan Zaimoğlu.

GALİP KENAN ZAIMOĞLU — Sayın arkadaşlar, Cemil Sait Barlas arkadaşımızın bu beyanı, bir hâtıramı canlandırdı. Şu anda izinlidir, zannedersem Mecliste değildir. Sayın Yusuf Kemal Tengirşenk'le birlikte İstanbul treninde yolculuk yapıyorduk vagon restoranda idik. Memur geldi, dedi ki, «Temsilciler Meclisi üyelerinin trenden önceye kadar Haydarpaşa'ya gelineye kadar pasoları memurda duracaktır. Yusuf Kemal Tengirşenk: Niçin diye sordu. Kontrol memuru cevaben gece kontrolü vardır, uykuda olursunuz belki dedi. Sayın Tengirşenk sen beni trenden indirebilirsen indir, atabilirsen at, hüviyet; eskiden beri usuldür. Milletvekillerinin üzerinde kalır, kimseye verilemez dedi - memur hürmetsizce direndi - sonunda aldığı cevap karşısında homurdanarak gitti. Maksadım küçük bir memuru şikâyet değil, yapılan muameleyi belirtmektir.

Cemil Sait Barlas arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, üzüntü mevzuu olan bu gibi hâdiseler tevali etmektedir, alâka ile üzerinde durmak icabeder. Divanı Riyasetten de ilgilenmelerini bilhassa istirham edeceğim.

BAŞKAN — Başkanlık Divanı bu gibi üzüntülü halleri bertaraf etmek için üzerinde duracak ve gereken tevessülâtta bulunacaktır, efendim.

130 neu maddeye devam ediyoruz.

Ferid Melen?...

FERİD MELEN — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Salih Türkmen.

SALİH TÜRKMEN — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. Önergeler var, okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

Memleketin tabii servet ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altında olur.

Bu servet ve kaynakların aranması ve işlenmesi kanunla düzenlenir.

Seyfi Öztürk

Yüksek Başkanlığa

130 neu maddedeki «tabii servet kaynaklarının» ibaresinin «yeraltı servetlerinin» şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Şefik İnan

Yüksek Başkanlığa

130 neu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ederiz.

Ziya Müezzinoğlu

Feyyaz Köksal

Adnan Başer

Madde 130. — Tabii servet kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi özel kanuna göre, hususi teşebbüs eliyle, devlet eliyle veya devlet ile hususi teşebbüsün iştiraki ile yapılır.

BAŞKAN — Takrirleri tekrar okutup reylerinize arz edeceğim.

(Seyfi Öztürk'ün takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası var mı efendim?...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İltihak ediyoruz.

CAHİT ZAMANGİL — Kendileri tarafından tedvin edilen metin ihtiyaca mümkünmelen cevap vermektedir, ne diye iltihak ederler, ve münakaşa zemini hazırlar?..

BAŞKAN — Takriri tekrar okutacağım.

(S. Öztürk'ün takriri bir daha okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiş bulunuyor. Önergenin nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Şefik İnan'ın önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Komisyon iltihak etmiyor.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Ziya Müezzinoğlu ve iki arkadaşının önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

130 ncu maddeyi aynen oyunuzda sunuyorum.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

d) Ormanların korunması ve geliştirilmesi.

MADDE 131. — Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların çoğaltılması için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, süre aşımıyla edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.

Ormanlar içinde ve hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından gerekirse, başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir.

Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde tarım yapılamaz.

Orman suçları için genel af çıkarılamaz; ormanların tahribine yol açacak siyasi hiçbir propaganda yapılamaz.

SUPHİ DOĞUKAN — Muhterem arkadaşlar, bu madde, genel olarak ormanlarımızın muhafazasını kapsamakta ise de eksik olduğu için, bu eksikliği arz etmek üzere huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Maddenin beşinci bendinde (Yanan ormanların yerine yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde tarım yapılmaz) deniyor. Orman yetiştirme, tarım yapma demektir. Onun için komisyonun (Tarım yapılmaz) kelimesinin ifade ettiği mâna, orman yetiştirilemez kapsamında görülebilir. Bir önerge vermiştik ve Komisyona havesini rica etmiştik. Burada (Tarım yapılmaz) değil (Başka çeşit tarım yapılmaz) demek lâzımdır. İkincisi «Orman suçları için genel af çıkarılamaz, ormanların tahribine yol açacak siyasi hiçbir propaganda yapılamaz.» deniyor.

Umumi af çıkarılamıyacaktır, ama, hususi af çıkarılabilecek mi? Bu mânaya mı geliyor? (Genel af çıkarılamaz, sesleri)

Burada yalnız genel af çıkarılamıyacağı mânasına geliyor.

BAŞKAN — Sayın Sırrı Atalay, (Yok sesleri)

İsmail Selçuk Çakıroğlu, buyurun.

İSMAİL SELÇUK ÇAKIROĞLU — Muhterem arkadaşlar, ormancılık, tam mânasiyle milli bir dâvamızdır. Memleket hayatı ile ilgili bu dâvanın esaslı surette ele alınması lâzımdır. Ormancılığımızın bundan önceki ve bugünkü kötü gidişine «Dur emrini verecek» bir madde hazırladıklarından dolayı, huzurunuzda komisyona teşekkürü bir borç bilirim.

İlk defadır ki, bir yabancı memleket, Batı Almanya, İtalya, Salvador, v. s. anayasalarına müracaat etmeden, tam mânasiyle milli karakterde bir madde ile karşı karşıya bulunmaktayız.

Muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda bu maddenin istinatgâhı, mesnedi olabilecek bir söz nakledeceğim. Büyük Fân Âlimi Gajender: «Şimal memleketlerinde tahribedilen ormanların yerine yeni ormanların yetiştirilmesi gayet kolaylıkla olur. Orta Avrupa memleketlerinde tahribedilen ormanların yerine insan gücü inzıman ederse yenilerinin gelmesi mümkündür. Cenubi Avrupa'da ise tahribolunan ormanların yerine yeniden ormanların yetiştirilmesi çok zor ve müşküldür.» diyor. Cenubi Avrupa'da iklim ormana müsait değildir, bilhassa Türkiye orman bakımından cımrî bir iklim kuşağındadır.

İkincisi; Türkiye'de ormanlardan faydalanma şekli de iptidaidir. Nüfusumuz 1927 de 13.7 milyon iken, bugün 28 milyona gelmiş vaziyettedir. Bir alışkanlık sebebi ile ormanlardan aynı alışkanlıkla insanlarımız faydalanmak istiyorlar. Orman maddelerimizden, mahsüllerimizden faydalanmak imkânı azalmış bulunmaktadır. Eskiye nazaran ormanlarımızın bünyeleri bozulmuş bulunmakta, hâd safhaya gelmiş durumdadır. Türkiye'mizin emniyeti, ormanlarımıza bağlıdır.

Muhterem arkadaşlar, huzurunuzda bir noktayı arz etmek isterim. Oksford Üniversitesinde Karakteristik görüldüğü için «Türkiye tabiatının tahribi ve tahrip şekli» ders olarak okutulmaktadır.

Bilhassa Muammer Aksoy arkadaşımızın memleketinden bir misal vermek isterim:

Antalya ormanlarında bir 1926 da ve bir de 1946 da olmak üzere iki defa orman menajmanı yapılmıştır. 20 sene ara ile bu ormanlarda görülen manzara çok acı, baltalıklarda % 63, koru ormanlarında % 68 zayıf vardır. Arkadaşlar gidip korkunçtur. Bir talihsizlik daha var. Çok partili hayata girdiğimizden bu yana Türkiye'de istikrarlı bir orman politikası takibedilememiş daima orman politikacılığı yapılmış, ormanlar rey avcılığına peşkeş çekilmiştir. Hulâsa Türkiye'de orman politikacılığına artık son vermek zarureti kendisini göstermektedir. İşte bu madde bu zarurete cevap verecek bir maddedir. Muhterem Komisyon Sözcüsü ümid ediyorum ki, geniş izahat verecektir. Bilhassa sık sık seçim zamanlarında çıkan af kanunları Türk ormanlarını muazzam surette tahribetmiştir. Arkadaşlar, eğer bundan sonra da böyle gidersek Türkiye çok yakın bir zamanda ormansız kalabilir. Fakat Türkiye'nin ormansız kalması kâfi değildir. Orman mahsullerinin dışarıdan ithal etmek daima mümkündür. Ama ormansız bir vatanın uğracağı felâketleri telâfi etmeye, iklim ve su düzenini yeniden yoluna koymaya imkân yoktur. Vatan toprağı tekrar orman mahsulleri gibi ithal edilemez.

Huzurunuzda bir vesika okumak istiyorum. Birleşmiş Milletler, F. A. O. Teşkilâtı tarafından yayınlanmış olan «Orman politikası, mevzuatı ve idaresi» adını taşıyan bu eserde şöyle deniliyor:

«Orman mevcudu fertlerin serbest tasarrufuna terk edilemez.» asırların mirası müsrif bir evlâdın ihtiyatsızlıklarına mâruz bırakılamaz; Ormanların yok edilmesi insan toplulukları için o kadar vahim, ve o kadar sürekli neticeler verir ki, âmme idareleri, onları korumak için her tedbiri almakla mükelleftirler.»

Muhterem arkadaşlarım, maddenin bir, iki fıkrasının tadili için bir tahrir hazırlamış bulunuyorum. Birinci fıkrada, devlet ormanlarının korunmasından bahsediliyor. Ormanlık sahaların çoğaltılması da devlete aittir. Devlet aynı zamanda özel ormanların da gözetimini yaptığına göre buraya bir de «denetim» kelimesinin ilâvesini istiyorum.

İkinci fıkrada «Bu ormanlar, süre aşımı ile edinilemez» deniyor, edinilemez kelimesinden önce «mülk» kelimesinin ilâvesini isteyen bir önerge takdim etmiş bulunuyorum.

ZEKİ BALTACIOĞLU — Muhterem arka-

daşlarım, bilhassa bu devirden sonra, Anayasamızda ormanlarımızın varlığının korunması ve geliştirilmesi hususunda hükmün bulunması ve bunların istismarının önlenmesi için müeyyideler konması bir zaruret haline gelmiştir. Bu itibarla tasarıda bu madde, bu mahiyette yer almış bulunmaktadır. Yalnız bir iki noktada noksanlıklar olduğuna kaaniim. Bunlardan birincisi, ikinci fıkrada, memleketimizin iktisaden gelişmesi mevzuunda mühim faktör olduğuna inandığım turizm mevzuunda ormanlar içinde tesislerin kurulması ve bu maksatla da orman içinden bazı parçaların özel mülkiyete geçmesi, kanunla devredilmesi imkânını bırakmak lâzımdır.

İkincisi, irtifak hakkının tesisine ait bir hüküm vardır. Yalnız irtifak hakkının tasarıya girmesi, tesislerin kurulması için kâfi gelmiyecektir. Bu ikinci fıkranın sonuna turistik ve sıhhi tesisler hakkı mahfuzdur gibi bir ilâvenin yapılmasında zaruret bulunduğu kanaatindeyim. Sayın Komisyonun da bu hususta mutabakatlerini rica ederim.

Maddede ikinci ve pek mühim addettiğim bir noksanlık da 3 ncu ve 4 ncu fıkralara taallük etmektedir. 3 ncu fıkrada (Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve işleme müsaade edilemez) deniyor. Maddede Devlet ormanlarının Devlet tarafından korunacağı hükmünün bulunmasına rağmen tekrar bu şekilde bir ifade konulması her halde bu hükmü kuvvetlendirmek için tekrar edilmiş olsa gerektir. 4 ncu fıkrada (Ormanlar içinde ve hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı korumak bakımından gerekirse başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir) deniyor. Şimdiye kadar tabikatımız ormanın korunması bakımından yalnız 3 ncu fıkradaki (Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilmez) idi. Yani yasak rejimi ile tahakkuk ettirilmek istenmekte idi. Bu şekilde yasaklar konmuş ve yasakların karşısında cezai müeyyideler konmuş, fakat asıl ormanın tahribine yol açan sebeplerin izalesi düşünülmemişti. Geçim usulleri, faaliyetleri, yaşama faaliyetleri ormana zarar verecek mahiyette olan ve arz ettiğim gibi yaşamak için bu faaliyete devam mecburiyetinde olan topluluklar kaldırılmadıkça bu yasaklarla köylünün karşısına çıkmakla ormanların korunması mümkün olmayacaktır, kanaatindeyim. Or-

manların korunması dâvası, orman içinde ve çevresindeki halkın faaliyetlerini, ormana zarar vermeyecek bir hale tevehh etmekle mümkündür. Yasaklar rejimine muvazi olarak, orman içindeki ve yakınındaki köylüleri kalkındırmak lâzımdır. Bu nüfus, aşağı - yukarı 9 milyon tutmaktadır. Bu dâva daha önce de ele alınmış, Orman Kanununa bir madde konmuştur. Her yıl bütçeye 50 milyon lira konması derpiş edilmişti. Fakat, bu maddeten mümkün olmuyor. Her yıl, bu maddenin tatbiki geri bırakılıyor.

Yasaklar vardır, ama tedbirler yoktur. Yapılacak şey, ormanın içinde ve yakınında yaşayanları, ormana zarar vermeyecek bir hale getirmektir. Orman içinde yaşayan insanların geçimlerini düşünmek lâzımdır. Onların karşısına cezalarla çıkmanın bir faydası olmayacaktır. Kanaatimce insanca yaşama hakkı bu duruma muhaliftir. Bu itibarla dördüncü fıkrada orman içinde, orman kenarında yaşayan halkın kalkındırılması ve gerekirse ormanı korumak bakımından gerekirse başka yerlere, nakli hükmü, ile ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez hükmü belirtilmektedir. Bunlar arasında irtibat bulunduğundan, madde hüküm konulmasına rağmen bunları temin etmek için arkadaşlarımızdan dördüncü fıkranın başına (ancak) kelimesinin ilâvesini ve üçüncü, ve dördüncü fıkraların birleştirilmesini teklif etmiş bulunuyoruz. Ormana zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ancak ormanın kenarındaki halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından gerekirse başka yere, mahallere nakli kanunla düzenlenir, denirse, kanun vâzının, orman köylüsünün yaşaması için orman mücadelesi ve ormana zarar verebilecek faaliyette bulunması evvelâ kalkınması bakımından faaliyetlerin ormana zarar vermeyecek şekilde ifrağ edilmesine imkân vermek lâzımgeldiği hususunu Anayasa derpiş etmektedir. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Buyurun.

EMİN FIRAT — Muhterem arkadaşlarım, bendeniz de bu maddenin lehinde konuşacağım. Hakikaten söz almış olan arkadaşlar maddeyi yerinde bulmakta, bâzı ufak tadiller teklif etmekle iktifa etmektedirler. Bu bende büyük bir sevinç yaratmıştır.

Anayasada orman ve ormanlığa mütaallik böyle bir maddenin umumiyetle mevcudiyetini

yadırgıyanlar (çok görenler) olabilirdi. Onlara denebilirdi ki, bu madde vatana bağlılığı ifadelenen bir maddedir. Onu getirmek gelecek nesillere emanet etmek büyük bir mazhariyettir. Ve millî ihtiyaç, memleketin gerçeklerini âmir bulunduğu bir dâvadır. Ormansızlaşmanın ıstırabını, tehlikesini anlayacak milletler bizden örnek alacaklardır.

İnanmış bir şair vatanın kalbi ormanlarının derinliklerinde çarpar diyor. Ormanlar yok olursa, o vatanın sakinleri tabiatın tehditlerine hak kazanır ve bu tehditler o derece müessirdir ki, yurtlarını terk edip göçmeye mahkûm olurlar. Tarihte bunun misalleri vardır.

Batı bilginleri diyorlar ki; «Bir memleketin medeniyet seviyesi ormanlarıyla ölçülür.» İşte biz Anayasamızda ilân ediyoruz, medeni anlayışımızın vesikasını yazıyoruz ve diyoruz ki, biz Türkiye'mizi, temiz havasında refah içinde yaşatır ve çalışılır bir yurt olarak görmek ve korumak istiyoruz.

Bizler için bu madde ümit dolu bir devrin daha açılışını, ferahlık getiren güneşli, fakat yakkı değil yeşil örtünün altında bereket getiren güneşli bir devrin doğuşunu müjdeliyor.

Arkadaşlarım, ormanları korumak, toprağı korumak, suyu korumak, tabiatı korumak demektir. Bu hayati faktörlerin yok oluşu, verimli toprakların taşsız yerlerini çakıl ve kavalara terk edişi, suların zaman olur coşup taşarak tahripler yaptığı, katresine ihtiyaç duyulan mevsimlere Tanrıya duaya çıkıldığı bir vatan da var olmak meselesi tehlikededir.

Türkiye genel olarak Akdeniz iklim şartlarının tesiri altında bulunmaktadır. Bu eski medeniyet diyarlarına bugün bir göz atacak olursak her tarafında nasıl büyük bir gayretle, yorulmaz emek, bol para harcanarak orman yetiştirmeye çalışıldığını görürüz. Buna daima gıpta ve takdir verici rakamlar zikredilebilir. Oralarda bu fedakârlıklar dünkü nesiller tarafından yapılmış bugünkü nesiller tarafından devam edilmektedir. Zira buralarda oturanlar topraklarına, medeniyetlerine bağlıdırlar. Onlar bu iklim şartlarında orman azalmasının yurt küçülmesi demek olduğunu biliyorlar. Bu inançlarını söylüyorlar, yazıyorlar.

Bizim şartlarımızda birçok kısımlarda dağlık, mihanikî aşınma, daha elverişli toprakları-

BAZI orman örtüsüyle korumak bir mecburiyettir. Toprağı korumak, suyu korumak bu iki ana faktör yoluyla v amı korumak, bu ana dâvayı bir kere bu gerçek mahiyetiyle kabul edince milletçe ormana verilmesi gereken önemin mânası anlaşılacaktır.

Mâruzatımla ancak bu maddeye esas teşkil eden hakikati huzurunuzda kısaca teşrih etmeye çalıştım. Madde bütünüyle bu millî dâvayı teminata bağlamak istemektedir.

Getirdiği hükümleri teker teker ele alıp tahlilini yapmak isterdim. Fakat kısaca şahadet edeyim ki, bu hükümler ormancılık politikamızın baş gayelerini tahakkuk ettirmeye mâtufl hükümlerdir.

Bu gayeler; mevcut ormanlarımızın her türlü tahribi âmillerle karşı geniş mânasıyla korumak, azalmasını önlemek,

Miktar ve kalite itibariyle yetersiz bir duruma düşmüş olan orman varlığımızı çoğaltmak.

Ve nihayet onlardan hak edeceğimiz faydayı, orman mahsulleri ve ormanın bizatihi mevcudiyetiyle sağladığı kıymet biçilemez ideal faydaları kullanmaktır. Ormanlar yalnızca gelir kaynağı olarak istismarcı bir zihniyetle işletildikleri zamanlarda daima tahrip görmüşlerdir.

Bu ana gayelerin tahakkukunu istiyen hükümler olarak madde en samimi ve en asgari hükümleri getirmektedir.

Dâvayı bir vatana sahibolma dâvası, millî bir dâva ve bu topraklar üzerinde rahat yaşama hattâ var olma dâvası olarak ele alınca bu hükümleri ancak az görmek mümkün olabilir. Yeter ki, milletçe bu görüşe ulaşalım, bunda çok ümitliyiz.

Birde bütünüyle bu dâvanın temelini atmak bina etmek istemekte bir taşıyı çekip almak kabil değildir.

Maddeyi hazırhyanlara teşekkürlerimi sunar, bütünüyle yüksek kabulünüze mazhar olmasını temenni ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Halil Akyavaş

HALİL AKYAVAŞ — Pek muhterem arkadaşlarım, orman mevzuu yurdumuzun en önemli meselelerinin başında gelir. Anayasa tasarısında madde geniş olarak yer almış, yalnız ormanların bakım ve yetiştirilme işi tamamen Devlete bırakılmıştır. Şimdiye kadar da öyle idi. Or-

manlar Devletin idi. Devlet tarafından bakılır, yetiştirilirdi.

Bendenizin bildiği orman bölgelerinde ormanlar çoğalmamış, bilakis yangınlar ve sair sebeplerle eksilmiştir. Çünkü Devlet ağaç dikip yetiştirme cihetine gitmemiş, köylüye de kestirmemiş, ama köylü başka bir geliri olmadığı için ormanları ya yakmış veyahut da keçilerine yedirmiştir.

Esasen buna biraz da geçmiş devirde oy kazauma hevesiyle yapılan aflar da sebebolmamış değildir. Ancak bu hâdiseler bize göstermiştir ki, orman üzerine eğilmemiz, orman bölgelerinde yaşayan köylümüzün geçim durumlarını göz önüne almamız lâzımdır.

Köylü ormanı neden yakıyor?

1. Geçimini temin edecek başka bir iş olmadığı için odunculuk ve kömürcülük yapacaktır. Orman Devlete aittir. Yaş ağaç kesmek yasaktır. Kuru ağaç bulmak da mümkün değildir. Onun için orman ateşe verilirse kalan enkaz onlara aylarca yetmektedir.

2. Dağlık mıntakalarda arazi vardır. Mahsul ekecek yer pek azdır. Bu sebeple yanan orman mıntakalarında yeni tarlalar açılmaktadır. Bu araziler işlenerek mahsul yetiştirilmektedir.

Durum bu olduğuna göre, bazı şartlar altında ormanların bakım ve yetiştirilmesinin hususi şahıslara da bırakılmasında fayda görüyorum. Bâzi memleketlerde olduğu gibi pratik bir formül bulmamız lâzımdır.

Orman köylüleri ormanın içinde ormandan faydalanamıyor. Âdeta akarsuların kenarında susuzluk sıkıntısı çeken insanların su hasreti gibi.

Muayyen sahalarda köylülere terk edilebilirdi. Yetiştirdiği ağaç nispetinde ormandan faydalandırılmalıdır. Yenisini diksin. İhtiyarlıyan ağaçları kesebilsin.

Bu madde buna imkân vermemekte, ormanların idaresini, yetiştirilmesini ve bakımını Devlete bırakmaktadır. Bu suretle yurdumuzda orman dâvasının halledilebileceğine inanmıyorum. Bütün orman köylülerinin nakli de hemen hemen mümkün olamayacaktır.

Gerekçede «Bunların özel teşebbüse bırakılmasına veya özel teşebbüsle ortaklaşa işletilmesine lüzum ve zaruret hâsıl olduğu takdirde, gerek bu zaruretin gerekse şartların ancak ka-

nunla tesbit edilmesi millet adına yapılacak denetimin tesirliliğini sağlamak üzere lüzumlu görülmüştür» denilmektedir. Madde metninde ise özel teşebbüse devredilemez diye bir hüküm konmuştur. Gerekçeye göre ilerde çıkarılacak kanunlarla hususi teşebbüse bırakma imkânı veriliyor. Maddeye göre asla. Bizim için Anayasadaki madde hükmü esas olduğuna göre gerekçede mevzu bahis olan husus gerçekleşmiyecektir demektir.

Yurtta yeni ormanların dikilmesi, eskilerinden rahatça faydalanılabilmesi, yangınların önlenmesi için özel şahıslara da terk edilebilme imkânlarının maddeye vaz'edilmesinin zaruri olduğuna kaani bulunduğumu arz eder, zamanınızı işgal ettiğim için özür dilerim. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Buyurun Remziye Batırbaygil.

REMZİYE BATIRBAYGİL — Sayın arkadaşlar; Önce bir ana sonra bir eğitimiçi olarak Anayasamızda, ana yurdumuzun (ormanların korunması ve geliştirilmesi) konusundaki 131 nci madde üzerinde konuşmak üzere kürsüye gelmiş bulunuyorum.

Ulusumuzun istiklâl ve hürriyet mücadelelerini başarmasını bilmiş ulusal meclislerimizden birisi olan bu Kurucu Meclis bir kere daha anayurdumuzun bugün bir (ölüm kalım) problemi haline gelmiş (orman dâva) mızı hal için onu tarihimizde ilk defa bir Anayasa konusu etmiş bulunuyor, bu maddeden ötürü Anayasa Komisyonumuza şükranlarımı sunarım.

Bu madde ormanların korunmasını Devlete bırakıyor, bunun için Devletin kanun koyacağını ve tedbirler alacağını söylüyor. Ancak bu tedbirler arasında bireylerin (Orman koruma sevgisi) terbiyesinin geliştirilmesini bir boşluk halinde bırakıyor. Ben, Devletin orman korumasını kanunlar koyma yoluyla kesin bir başarıya ulaşacağına inanmıyorum. Kanundaki cezalar suçları işliyen kimseleri uyandırır, fakat terbiye etmezler. Orman suçlarını cezalar onlarda hapisaneleri doldururlar. Bu gibiler yurt ekonomisinde ve ahlâkında kaybedilmiş kimselerdir. Bunun içindir ki, sert ve haşin tutumlarıyla kanunların bireyin terbiyesindeki etkisi zayıftır. Bireyin terbiyesinde yargıç eğitimiçi kadar sevimli olamaz. Aynı zamanda bireyler cezalar karşısında bir af zırhına bürünür bu da orman suçlularının yurdumuzda olduğu gibi demagog politikacıların işine yarar.

Halbuki, eğitimiçi suçun birey daha doğmadan (sevgi, murakabe ve işlerin sonucu üzerinde düşündürme ve diğer başka metotlarla mezcip ve iyi karakterler kurar. Böylece (orman suçu) denilen kanun terimini (orman sevgisine) kalbeder.

(Orman suçu) (orman terbiyemizden) sonra gelir. Bu terbiyemiz müspet olmadıkça bu orman suçları da her zaman, her yerde, her şart altında yapılacaktır. Her zaman ormanları yakanlar, ormanlarımıza zarar verecek eylemlerde bulunabilirler. Demagog politikacılar ormanları - eski iktidar devrinde olduğu gibi - propaganda konusu olarak kullanabilirler. Buna karşılık (orman terbiyesi müspet olanlar) bu fiilleri yapmaya yaklaşamazlar. Böyle kimseler için orman tanrının bir başka adıdır. Atatürk ne güzel söylüyor :

«Bana bir din gösteriniz ki, tanrısı orman olsun ve ben de ilk saliki olayım.» Şu halde

Bir eğitimiçi olarak diyorum ki : Nasıl Eğitim Bakanlığını ilgilendiren bir (din eğitimi) varsa bir (orman eğitimi) de olmalıdır. Eğitim Bakanlığımız bu eğitimle görevli kılınmalıdır. Bunun için bu anlayışın yeni kurulan düzenimizde yer almasını istiyorum.

Bu teklifim belki birçokları için pek nazari pek uzak bir geleceğe ait, değersiz görünebilir. Fakat ben orman terbiyesinin önemli bir tedbir olacağına inanarak bir önerge sunuyorum, Yüksek Meclisinizce kabulünü diliyorum. (Alkışlar)

Önerge :

Temsileiler Meclisi Başkanlığına

131 nci maddenin birinci fıkrasında son cümleden önce aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

«Bu tedbirler cümlesinden olarak yeni kuşakların orman sevgi ve koruma terbiyesini Eğitim Bakanlığından bekler».

Remziye Batırbaygil

BAŞKAN — Feridun Üstün.

FERİDUN ÜSTÜN — Kıymetli arkadaşımızın konuşmasından sonra bendeniz sarfınazar ettim.

BAŞKAN — Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Arkadaşlar, bu madde dolayısıyla sevinç ve heyecanla huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Bir iki noktayı Yüksek Heyetinize arz edeceğim.

Muhterem arkadaşlar, ormanlara zarar verecek olan hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilmez. Bu ne kadar güzel, yerinde bir madde.

Muhterem arkadaşlar, Artvin vilâyetinin Yusufeli kazasında hâkim olarak bulunduğum zaman memleketin bütün köylerini bütün ormanlarını karış karış gezmeye mecbur oldum. Maalesef ormanlardaki memurlar her hangi bir vatandaş hakkında zabıt varakası tanzim ettikleri zaman ilk yazdıkları şey (Yaş ağacı kesmiş, şu kadar ton, şu kadar aded) dir. Maznunu sorguya çektiğimiz zaman; asla yaş ağaç kesmedim der, kestiği ağacın kuru olduğunu hattâ çürümüş olduğunu söyler. Vaziyeti yerinde tetkik etmek için gittiğimiz zaman, hakikaten kesilen ağacın yaş olmadığını, kuru ve çürümüş bir ağaç olduğunu görürsünüz. İşte bu duygu ile, bu heyecanla köyleri birer birer gezdiğimiz zaman ormanların tamamen mahvü perişan olduğunu ve orman namına bir şey kalmadığını gördüm ve bunların bizzat şahidi oldum.

Bundan başka Ege ormanlarında, gezdiğimiz birçok ormanlarda, mahvedici bir şey oldu. Tarlalar açıldı, orman, tarla haline getirildi, buna da şahid oldum. Arkadaşlar, bu hazin manzara karşısında, muhterem arkadaşlarımızın yeni buluşlarını, sevinçle, heyecanla karşılıyorum.

Arkadaşlar, burada bir hususu yüksek bilgilerinize arz edeceğim. Bunu kendim için bir vazife biliyorum. Halen memleketimizde bilhassa Doğu bölgesinde balta girmemiş ormanlar mevcuttur. Bunu kendi gözlerimle gördüm. Ama, bu ormanlara girilemiyor, bir karış yol yok. Halen bu ormanlarda milyonlarca liralık servet çürümeye terk edilmiş durumdadır. İlgili Bakanlık, Orman Umum Müdürlüğü balta girmemiş bu ormanlara yapacağı yolla, memleketi milyonlarca değerli ağaç kazandıracaktır. Aynı zamanda, Orta - Anadolu köylerinin ihtiyacı olan odun ve kereste temin edilebilecektir. Biliyorsunuz, Orta - Anadolu'da, hattâ Doğu - Anadolu'nun birçok yerlerinde tezcek yakılmaktadır. Eğer bu ormanlarımızdan istifade yolunu bulacak olursak, sıkıntı çeken diğer bölgelerimizdeki halk da faydalanacaktır.

Ormanların korunması bakımından iyi bir hüküm daha getiriliyor. Bu da şu : «Ormanların içinde ve hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından gerekirse, başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir.

deniyor. Orman içi ve orman kenarı köylülerinin başka yerde yerleştirilmesi, muhterem arkadaşlarım, bu da güzel bir şey. Ama, inşallah hayal olmayacaktır.

Sebebi; orman içinde yerleşmiş olan, orman içinde yuvalarını yapmış olan, orman içinde tarlasını açmış olan, orman içinde çşmesini yapmış olan köylünün, sapanı kırıldığında, yağmurlardan çürüyen damının ağacı kırıldığında ormanı kesecektir. Gönül kesmemesini arzu eder. Muhterem arkadaşlarım bu ihtiyaçların normal olarak karşılanması, hayalden vazgeçip gerçeklerin müta'â edilmesi lâzımdır. Orman içindeki köylerimizin mutlaka ihtiyaçlarını yerine getirecek şekilde, çoluğunu çocuğunu huzur ve refah içinde yaşatacak şekilde, güzel Anadolu'ya yerleştikten sonra, evini, çiftini, ahırını yaptıktan sonra buyurun orman içinden, Anadolu'ya geçin, diyelim. Bunları yapmayınca, orman içinde olan ve ormanın dışında olan köylü vatandaşlarımıza Orman Umum Müdürlüğü zatî ihtiyaçlarını verir. Nereden verir bilir misiniz? Köy burada, köyün yarım saat ilerisinde orman var. Oradan vermez. Ya nereden verir? 10 kilometre, 20 kilometre uzak mesafelerdeki ormanlardan verir. Köylünün öküzü ineği uzak mesafelerden kendisine verilen ihtiyaçlarını getirmek kudretinde değildir, yolu yoktur. Bu vaziyet karşısında köylü köyünün yarım saat ilerisindeki, arkadaşımın da pek güzel izah ettiği vechile, insanın kıvamadığı o güzel ormanlara baltayı vurur ve getirir.

Arkadaşlar, bugün memleketimizi kemiren iki kuvvet vardır. Birisi cahillik, diğeri açlık ve sefalettir. Biz, vatandaşlarımızı bu iki kuvvettten kurtardığımız andan itibaren ormandan kimse ağaç kesme cesaretini göstermeyecektir. Zaten bu milletin viedanında, asaletinde bu vardır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun.

RAİF AYBAR — Muhterem arkadaşlarım, ben bu madde dolayısıyla, orman dâvasının ehemmiyetini, ormanların tahriplerinin hepimizin viedanında yarattığı acıyı, yurdun, memleketin düşmekte olduğu âkıbeti dile getirecek değilim.

Aklı başında olan her vatansever insan, memleketin yüksek menfaatlerini her şeyin üstünde tutmasını bilen insan elbette bunu bilir. O itibarla, madde ile takibedilen hedefleric

doğruluğuna inanıyorum, komisyonla mutabıkım, hem de heyecanla mutabıkım.

Ben bu maddenin son fıkrasına dokunmak istiyorum. Son fıkrasında : «Orman suçları için genel af çıkarılamaz.» kaydı vardır.

Ben bir prensip meselesi üzerinde duracağım. Umumi af bir müessesedir. Hukuki bir müessesedir. Millî iradeyi temsil eden, ve bundan sonra da temsil edilen Büyük Millet Meclislerinin, milletin büyük zaruretleri muvacehesinde, iyi kullanılmak şartıyla af yetkisini her konuda kullanabilmesi cemiyetimizin belli-başlı merhemi ve müsekkini olacaktır.

Anayasadaki bu hüküm bu kadar hassasiyetle üzerinde durduğumuz orman suçları için parlâmentoların istikbalde umumi af mevzuunda ellerini, kollarını bağlayacaktır, cemiyetin isteklerine, zaruretlere cevap veremez hale koyacaktır, ki; bunu bimalal bulmamak bilmem mümkün olur mu? Zamanında büyük hassasiyetle hepinizin üzerinde durduğumuz orman suçları da icabettiği takdirde milletçe bir affa lâyük görülebilir. Böyle bir zamanda parlâmentonun Anayasa ile elleri bağlanacaktır. Milletnin arzusuna cevap vermesi menedilmiş olacaktır. Hususi aflar meseleyi halledemez, bu yolları zaten son derece tehlikeli bulmaktayım, bu itibarla umumi af mevzuunda ormanlar için de müstakbel parlâmentoları bağlayıcı hüküm vaz'etmekten kaçınılması ve son fıkranın tasarıdan çıkarılmasının uygun olacağı kanaatindeyim. Bu hususta bir takrir takdim ediyorum. Tahmin ediyorum ki, arkadaşlarım da bu noktada ihtiyatlı olmanın zarureti kabul edeceklerdir.

BAŞKAN — Cemal Reşit Eyüboğlu.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU — Anayasa Komisyonuna, memleketin büyük dâvalarından biri olan orman işlerimizin hiç olmazsa esaslarını Anayasaya koymuş olmasından dolayı teşekkürlerimi arz ederim. Bendeniz bir iki noktanın aydınlatılması ve bir nokta üzerinde de, eğer Yüksek Heyetiniz tasvibederse, değişiklik yapılması hususunda huzuruza çıkmış bulunuyorum. Evvelâ tereddüdü mucibolan cihet şu: Burada şöyle deniyor. «Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, süre aşımı ile edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.»

«Kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz» hükmü ile ben öyle zannediyorum ki, komisyon, ilerde fertlerin turistik sebeplerle veya spor maksadıyla orman içinde dinlenme yeri, şale, oteller yapmak gibi maksatlar için de irtifak hakkını kayıtlamış bulunmuyor. Buradaki «kamu yararı» tâbiri, geniş mânasiyle kullanılmış, arz ettiğim hususları ihtiva etmekte bulunmuş olmalıdır. Anayasa yürürlüğe girdiği zaman, her hangi bir yerde, o civarın imarını temin için kooperatifler veya fertler-oteller veyahut istirahat yerleri inşa edebilmek için irtifat hakkı tesisi hükmünden faydalanabilecekler midir? Bu hükmü her halde komisyon buna mâni telâkki etmiyor. Buradaki (kamu yararı) terimi belli bir şahsın veya şahısların değil, gayri muayyen şahısların meydana getirdiği bir topluluğun yararını istihdaf eden bir mânasına alınmamış olmak icabeder.

İkinci tereddüdüm, ormanların mülkiyeti işletilmesi ve idaresi devlete verilmiştir. Benden önce konuşan arkadaşların izhar ettikleri tereddütlere ben de katılıyorum. Acaba diyorum bu hüküm ilerde köylerin, derneklerin, özel kişilerin orman tesisine mâni telâkki edilmez mi? Yahut, bugünkü mevzuatımıza göre hususi orman telâkki edilen yerler, şu hükümle devlet ormanları arasına alınmış bulunmaz mı? Öyle zannediyorum ki, komisyon bu endişeyi bertaraf edecek izahatta bulunacaktır.

Üçüncü mâruzatım; biraz evvel Raif Aybar arkadaşımızın temas ettiği gibi orman suçları hakkında genel af çıkarılmıyacağı, hükmü hakkındadır. Memleketimizde âdeta bir usul haline getirilmiş olan afları bertaraf etmek için konmuş olan bu hükmü yerinde bir hüküm olarak kabul ediyorum. Ama arkadaşlarım, orman suçları yalnız ormanları yok etmek kasdı ile tahrip ve yangın çıkarmaktan ibaret değildir. Ormanlar içinde yaşayan milyonlarca vatandaş, fakir vatandaş her gün yaşamak veya ölmek problemi karşısındadır. Bu insanların sırf hayatlarını idame için işlemiş oldukları küçük suçlara kadar bu hükmün teşmil edilmesi adalet hislerimizi rencide ediyor. Bu itibarla ben de Raif Aybar arkadaşımız gibi bu fıkranın maddeden çıkarılması hakkında bir önerge veriyorum. Fakat bundan anlaşılmasın ki, kasıtlı, ağır orman suçlarına karşı her hangi bir müsamaha hissi içimde mevcuttur. Hayır arkadaşlar. Ancak buraya konması icabeden hüküm bu değildir. Orman suçlarının alelade suçlar gibi sayılması

arak ağır cezalara çarptırılmasına taraftarım. Ancak vatana ihanet gibi suçlar aftan istifade ederken, en basit ve mâsum fiilleri de içine alan orman suçlarının tümünün genel af dışı kalması caiz değildir. Bu sebeplerle bu fıkranın buradan kaldırılmasının adalete uygun olacağı kanaati ile takririmi takdim ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Mehmet Özbay.

MEHMET ÖZBAY — Muhterem arkadaşlarım; Şarki ve Cenubi - Anadolu'yu karış karış gezmiş, 20 - 25 senedir meraklı avcı olarak ormanları yakinen tanyan, 20 - 25 senedir ormanlarda yapılan tahribatı yakinen bilen bir arkadaşınız olarak, şu orman mevzuu konuşulurken bir iki hususu belirtmeden geçmek istemedim.

Aziz arkadaşlarım; hakikaten şu 20 sene içinde öyle ormanlar bilirim ki, 20 sene evvel gök yüzü görülmezken, şimdi bir çubuk, bir deynek kesilemeyecek hale gelmiştir. Bu orman dâvasını sizlere uzun uzun izah etmeye lüzum yoktur, hepimiz biliyorsunuz. Bu artık memlekette herkesin bildiği bir mesele olmuştur. Bu bakımdan bunu ehemmiyetli bir şekilde Anayasamızda ele almak ve şu şekilde bir madde tedvin edilmesi yerindedir. Bu bakımdan komisyona teşekkür etmemiz icabeder.

Aziz arkadaşlarım; yalnız ben burada memleketin bir meselesini, bir ihtiyacını daha ziyade belirtmek için huzurunuzda çıktım.

Cenubi - şarki Anadolu'nun bir fıstıkcılık - Anteb fıstığı - mevzuu vardır. Bunlar ormanlık mntakalarda yetiştirilir. Şimdi bu mevzu ile orman mevzuunun bağdaştırılması hususunda Komisyondan bâzi istihamlarda bulunacağım. Görüşlerimi arz edeceğim, tedbirler alınmasını ve bu hususta bâzi fıkralar tedvin edilmesini istihham edeceğim.

Efendim, Cenubi - Anadolu'nun, Maki dediğimiz 1,5 metre boyunda çalılık mntakaları vardır. Bunlar ormandan maduttur. Burada Vatandaşlar, 10 liralık bir arazi parçasını, fıstık açmak suretiyle belki 10 bin liralık, 100 bin liralık bir mülk haline getirirler. Millî servet bakımından yüz misli kıymetlendirir. Aslında orman olarak istifade edilmeyecek yerlerin orman sayılması lâzımdır. Orman olmadığı gibi yeniden orman yetiştirmeye müsait değildir. Şimdi bu bakımdan iki husus karşımıza çıkmaktadır. Bir taraftan hakiki ormanın muhafazası ve tahribinin önlenmesi diğer taraftan memleketin ihtiyacı olan

millî servet bakımından büyük bir gelişme kaydeden fıstıkcılık ve buna mümasil meyvacılığın birleştirilmesi ve bunun bağdaştırılması lâzımdır.

Benim istihhamım şu; burada ormanın tarifi yoktur. Neresi ormandır neresi orman değildir? Çalılıktan ibaret olan bir yerin orman sayılması mahzurludur. Arz ettiğim gibi kıymetsiz bir arazi parçasını milyonlarca lira değerinde kıymetli bir mülk haline getirmek isteyen vatandaşlarımızı imkân vermeliyiz.

Sonra aziz arkadaşlarım, ben şunu müşahade etmiş oluyorum. Meselâ orman suçları için genel af çıkarılmaz, hükmü konuyor. Ben orman mntakasında yaşayan bir arkadaşınız olarak, orman suçlusu olarak ceza görmüş insanların emin olunuz ki yüzde 90 ı bu şekilde cezalandırılmıştır. Yani memlekete hizmet ederken, memleketin millî menfaat ve servetinin yükselmesi için çalışan insanlar cezalandırılıyor. Öbür taraftan 20 sene içinde ormanı yok eden teşebbüsler ve teşebbüs sahiplerinin ceza gördüğü vâkı değildir. Maalesef üzümlük söyleyeyim ki, bizim ormanlarımızı tahribeden mevzuat noksanlığından ziyade tatbikattaki kusurlardır. Ormanı muhafazası için eline teslim ettiğimiz kimselerin suiistimalleri vardır. Ormanı yalnız köylü tahribetmiyor, milyonları vurmak isteyenlerin suiistimalleridir ormanı tahribeden. Maalesef hileyi şer'iyeye uydurduğu için onlar ceza görmezler. Bilâkis 5 liralık bir arazi parçasını, beş bin liralık bir arazi parçası haline getirmek isteyen ve bu şekilde millî servete yardım etmek isteyen bu vatandaşlar da ceza görür ve bunlar için af çıkarılmazsa bence bu, hukuk anlayışına aykırı görülüyor. Zira buralar aslında orman sayılamıyacak küçük çalılıklardan ibarettir. Hırsızlık yapan katillik yapan suçlular için umumi af çıkarılır da bu nevi suçlular için af çıkarılmazsa orman suçluları mütenebbih olsun diğerleri mütenebbih olmasın gibi bir mâna da çıkabilir. Orman suçlarının affa uğramıyacağı hükmü buraya konunca adam öldürme ve hırsızlık gibi suçlar için de böyle bir hüküm koymak lâzımdır.

BAŞKAN Müddetiniz bitmiştir efendim. Söz Komisyonun.

ANAYASA KOMİSYONU ' SÖZCÜSÜ MU-AMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım. Bu madde Türk Devletinin ülkesinin muhafaza edilebilmesi için konulmuş bir hükümdür. Bir devletin ülkesine karşı yapılan gasbedici, yok edici tecavüzler, yalnız dışarıdan gelen taarruzlar veya içeride patlak veren ülkeyici parçalayıcı, dâhili harbler şeklinde kendini göstermez. Bâzan da, tabiat hâdiseleri ile cehaletin ve küçük menfaatlerinin elele vermesi neticesinde, Devletin ülkesi birden bire değil, yavaş yavaş ortadan kalkar. Böyle bir tehlike karşısında bulunan bir Devlet, hangi tip bir devlet olursa olsun, gerekli tedbiri almak zorundadır. İsviçre'de, Almanya'da, Fransa'da, Avusturya'da, Devletin ülkesinin, tabiat hâdiseleri ve halktan bir kısmının elele vermesi sonucunda kısmen yok olması vakıası ile karşıkışıya bulunulmadığından ötürüdür ki, bu istikamette bir hükümün konması için sebep yoktur. Türkiye'miz bakımından ise, bir gerçeği kesin olarak bilmek lâzımdır: Eğer gereken önleyici tedbirleri derhal almazsak, ülkeyi kısa zamanda kaybetme tehlikesi ile karşıkışıyayız.

Torunlarımızın torunlarını, ikinci bir muhaceretten kurtarmak bahis konusudur. Hem şunu da bilelim ki, bu sefer işgal edilecek pek yer de yok! Kaldı ki, bizim bu toprakları hiçbir şart altında bırakmamız da, aslâ aklımızdan geçmez. O halde, burada yaşayabilmenin tedbirini bugünden almaya mecburuz. Sadece hüsnüniyet kâfi değildir; hüsnühareket de lâzımdır. Deve kuşu mantığı ile tehlikeyi görmemek için kafayı kuma sokmak, bir şey kazandırmamaktadır. Avcıyı görmemek, nasıl bir az sonra gelecek olan kurşundan deve kuşunu kurtaramıyorsa, ülkemizin her gün büyük bir parçasının gidişi karşısında aşırı bir iyimserlikle gözümüzü yummamız da, bizi günün birinde karşılaşacağımız millî felâketten kurtaramaz.

Bugün, yabancı uzmanların ve memleketimizin en yetkili ilim adamlarının verdiği raporlar var. Bir ikisi değil, hepsi ittifak halinde aynı sonuca, aynı hükme varmakta. Demek ki, kesin ve şüphe götürmez bir gerçek bahis konusudur. Yoksa, bu kadar uzman ve teşekkül nasıl ittifak edebilir? Türkiye tabiatını Koruma Cemiyeti, Ziraat Vekâletinde teşkil olunan ve Orman fakülteleri profesörleriyle Ziraat Vekâleti teşekkülleri, Türk Mühendis ve Mimar Oda-

ları Birliği Orman Mühendisleri Odası, Ormanlılar Cemiyeti, Yeşil Türkiye Ormanlılar Cemiyeti; işte bu 8 teşekkül bir araya gelerek, görüş-tüğümüz maddeyi uygun görmüş ve ittifakla verdikleri bir kararla, bu hükümleri «zaruridir» diye bize teklif etmiş bulunmaktadırlar.

Demek oluyor ki, teklifimiz mütehassısların kesin rapor ve tekliflerine dayanmaktadır. Yabancı uzmanların yayınları da, Türkiye'nin bu alanda büyük bir felâketle karşıkışıya olduğunu ifade ediyorlar. Baade raporu bunlardan biridir. Bundan ayrı olarak, bu raporun müellifi Baade, Orient mecmuasında, yine memleketimizin toprak ve orman durumu ile ilgili başka bir makale neşrediyor. Bu makalede bizleri ürper-ten cümleler vardır. Aynen okuyorum: «... Adnan Menderes Hükümetinin son senelerinde, korkunç bir surette genişliyen bir nisptte, ormanlara ateş vermekte ve sonuna kadar yanan orman harabeleri üzerinde, ekseriyetle mürtefi arazide, iki ilâ üç yıl müddetle çok cılız bir mahsul ve hayvanları için gıdası çok zayıf bir yem olmaya, yağmurlar bu cüzi toprağı da sili-p süpürünceye kadar, çalışmaktadırlar...

İster yabancı, ister Türk bütün uzmanlar, memleketin istihsal ürününün «erosion» yolu ile tüyler ürpertecek surette tehdidedilmekte olduğunda müttefiklerdir. Bunlar, senede aşınma suretiyle vasati 1 milimetre mümbit toprağın ziyaa uğradığını hesabetmektedir.

Memleket vasatisinde bugünkü mümbit toprak tabakası, yalnız 200 milimetre kaldığına göre, 200 yıl içinde bütün bu toprak ortadan kalkmış olacaktır. Türkiye'nin 67 vilâyeti vardır. Binaenaleyh bu hecaba göre, her üç yılda bir, sellerin denizlere sürüklediği veya düz ovalara vıddığı toprak sathı, bir vilâyet sathına muadil bulunacaktır... Türkiye ağır hastadır...»

3 senede bir vilâyet kaybetme durumunda-vız. Bir memleket için ne korkunç bir haber! Muhterem arkadaşlarım, bir memleketin mahsul veren toprağı bu duruma gelirse, o zaman şimdi huzurunuzda getirdiğimiz hükümlerle, zecri tedbirler almak hususunda hâlâ tereddüdedilebilir mi? Bu kadar anormal bir durum karşısında ve şimdiye kadarki gidiş ve alışkanlığın bizi ulaştırdığı fecî sonuç muvacehesinde, elbette ki, istisnai hükümler alınacaktır. En büyük şairin meşhur «Var olmak veya yok olmak; işte mese bu» cümlesi, sanki Türkiye'nin orman dâ-

vası için söylenmiştir. Evet, mübalâğasız, «Var olmak veya yok olmak meselesi» karşısındayız. Bu kadar tehlikeli bir durum karşısında aldığımız tedbirler, bizatihi anormal tedbirler değildir; sadece Anayasaya girmiş olmalarıdır ki, bir fevkalâdelik arz ediyor. Kaldı ki, orman meselesinin özel bir önemi olan başka memleketlerin Anayasalarında da, ormanlara ilişkin hükümler vardır.

Meselâ 1921 Yugoslavya Anayasasının 41 nci maddesi, uzun uzun, kendi memleketi bakımından önemli olan orman meselelerini düzenlemiştir; Biz de, bizdeki tehlikeyi göz önünde bulundurarak, Anayasada ona göre tedbir almazsak, gelecek olan iktidarların, iktidarın cazibesine ve tazyiklere kapılarak, oy kaygısıyla memleket ormanlarını tahribeden insanların sistemli surette af yoluna gitmesi mümkündür. Bunu ciddî ve objektif olarak ancak şimdi karara bağlayabiliriz. Bilhassa bu af meselesi üzerinde durmak lâzımdır. Bâzı arkadaşlar diyorlar ki, «Nasıl olurmuş, millî irade tahdidedilebilir mi imiş?» Önce belirtelim ki, bu düşünüşün artık hukukan tutar tarafı yoktur. Millî irade başka; milletin mümessili olan Yasama Meclisinin yetkilerinin hudutsuz olup olmaması, yine başka ve hem de bambaşka bir meseledir. Millet Meclisinin yetkisini sınırlamanın en açık misali, Anayasa Mahkemesidir. Kaldı ki, hâkimiyet telâkkisi dahi, artık çok değişmiştir. 20 nci yüzyıldaki hâkimiyetin mânası, Roussaue'nun anlayışından pak farklıdır.

Biraz önce de söylediğim gibi, parlâmentolar, millete ancak Anayasaya uygun olarak vekâlet ederler; yoksa sınırsız bir tasarruf yetkisine sahip değillerdir. Onların yetkileri, şu veya bu alanda mütemadi olarak sınırlanmıştır. İşte genel af konusunda da, orman suçları bakımından böyle bir sınırlama bahis konusudur. Nihayet, hukukçu olan arkadaşlar, pek iyi bilirler ki, bu memlekette genel af müessesesi kadar kötüye kullanılmış, gayesinden tamamen uzak ufuklara sürüklenmiş, gayriilmî, gayrihukuki olarak kullanılmış ikinci bir müessese belki bulunamaz. Genel affın, bizdeki gibi korkunç surette kötüye kullanılması, mahkeme ilâmlarına karşı itimadı tamamen ortadan kaldırmıştır. Dünyanın hiçbir yerinde genel af, bizde olduğu gibi âdi suçlar için uygulanmaz. Genel af, bir memlekette şu veya bu şekilde bir kardeş kav-

gası olur veya kütle halinde siyasi suç işlenirse, geçmişin üstünden sünger çekmek, olanları unutmak ve siyasi hayatı huzura kavuşturmak için kabul edilmiş bir müessesedir. Bizde ise, umumi af için âdeta bahane aranmaktadır. Yani zaman zaman hapsanelerin kapıları ardına kadar açılmakta ve işlenmiş her nevi suç muteber ve makul fiiller gibi takibat dışı bırakılmaktadır. Adam öldürmüş bir suçlunun cezası, farz edelim ki, müebbet hapistir. Fakat adam bilmektedir ki, Türkiye'de hapis cezası fiilen âzami on senedir. Zira en geç 10 sene sonra bir af çıkar. 10 - 12 sene sonra kaatilleri sokağa bırakmak; böyle bir ceza tatbikatı dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Onun için biz, umumi affı, toptan ele alarak, bizdeki korkunç suiistimalinden ötürü kaldırsak bile yeridir. Genel af tatbikatı bu hali alırsa ve bununla da yetinilmiyerek orman suçları hakkında ayrıca perodik surette Af kanunları çıkarsa, meselenin üzerine dikkatle eğilmemiz ve hiç değilse orman suçlarının affını önliyecek tedbiri Anayasa ile getirmemiz lâzımdır. 1950 de, 1954 te, 1956 da, 1958 de ormanlar için Af kanunları çıkmıştır. Vaktinizi almak istemediğim için, elimizdeki istatistikî malûmatı teferruatı ile arz etmiyeceğim. Kısaca şu kadarını kaydedeyim : Rakamlarla sabittir ki, her af şayiasından ve kararından sonra, orman katliâmı ve suçları, birkaç misli artmıştır: Senede 10 bin orman suçu işlenirken, bu aflar çıkmaya başlayınca, senede 90 bin orman suçu işlendiğini görüyoruz. Bu bakımdan Türkiye gerçeklerini göz önünde bulunduramaz gerekiyor.

«Orman suçları bakımından Meclisin yetkilerini sınırlamaya sebep nedir?» diyorlar. Cevap pek basit: Bu alanda kendini göstermiş ve âdet haline gelmiş bir suiistimal yolu vardır da onun için. Dünyanın başka yerlerinde din istismarcılığına karşı tedbirler, Anayasa maddeleri arasında yer almamaktadır. Ama Türkiye'de siyasi alanda dinî hisleri istismar etme, korkunç bir âdet haline getirildiği içindir ki ve cezrî tedbir alınmazsa, bu tatbikatın durmadan tekrar tekrar kendisini gösterme istidadı mevcud olduğu içindir ki, bizzat iktidarları korumak maksadiyle hükümler koyuyoruz. İktidarlar daimî tazyike dayanamıyorlar. İktidar dayansa bile, bu sefer muhalefet, iktidara kolayca gelebilmek için bu hileli yola saparak ormanı pro-

paganda konusu yapabiliyor. İşte bizde, orman ve orman suçları alanında durum tamamen böyledir. D. P. devriminin bir Ziraat Vekili açıkça itiraf etmiştir ki, Samsun'da, Bafra'da bütün ormanlar, bir sene içinde seçim propagandası neticesinde yok olmuş, ortada kalmamıştır. Elimizdeki raporlarda yer alan rakamlardan neler ve neler okuyabilirsiniz. Akçakoca'da, Sarıkamış'da, Antalya'da ne cinayetler olmuştur? Her sene Türkiye'de 100 bin hektar civarında orman sahası azalmakta, çıplaklaşmaktadır. 1937 ile 1960 arasında, 1 milyon 200 bin hektar orman sahası azalmıştır. Bütün bunlar, inkâr edilemeyecek acı vâkıalar değil midir? O halde, gerek aşağıdan gelen tazyiklere karşı iktidarları korumak, gerek rey avelihına mâni olmak için, Türkiye'de zaten pek kötü tatbik edilen bir genel af yetkisini orman suçları konusunda kayıtlamak, ne hukuka, ne de ihtiyaçlara aykırıdır.

Bâzi arkadaşlar, «Vatana ihanet suçu bakımından bile böyle bir hüküm yok iken, orman suçları için mevcut olması, bir tenakuz, bir garabet değil mi?» diyorlar. Hayır değildir. Çünkü, hükümler ihtiyaçlara cevap verir; nerede tehlike varsa, tedbir orada alınır! Türkiye'de, vatana ihanet suçlarından dolayı, genel af yoluna gidildiği varit midir? Bu yola gidilmesi, imkânsız gibidir. Çünkü böyle bir davranış rey avelihına müsait değildir. Fakat orman suçlarında, tehlike ve cazibe meydandadır. Yara nerede ise, merhemi oraya sürmek istiyoruz. Binaenaleyh, bu şekilde, maddenin ruhu ile hiç ilgisi olmayan büyük lâflar sarf etme yoluna gitmiyelim.

Mütehassıslar, mütemadiyen verdikleri raporlarda ve yazdıkları makalelerde, orman suçlarının affedilmemesi yolunda Anayasaya hüküm konulmasını, ısrarla talebetmektedirler. Biz, aklın ve ihtisasın istediği bu hükmü. Anayasaya yerleştirdik. Sizin de, onu değiştirmenizi bilhassa rica ederiz. Takdir sizindir. Değiştirirseniz, tarihi vazifemizde kâfi derecede cesaret göstermemiş olacağız. Çocuklarımıza ve torunlarımıza karşı, vazifemizi ifa etmemiş duruma düşeceğiz.

Gelelim şimdi öteki itirazlara: Bâzi teklifler yerindedir: «çoğaltma» kelimesi yerine «genişletme» tâbirini kullanmak, daha uygundur. «iktisap» tâbiri yerine «edinme» kelimesini kul-

landık. Hocalarımız dahi, iktisap yerine artık «edinme» demektedirler.

Ama madem ki, şüpheye düşülmüştü; ilâve edelim; «mülk edinilmesi» diyelim. «başka çeşit tarım yapılamaz», hükmüne gelince: «tarım» dediğimiz zaman, sanırız ki, ormancılık bunun dışında kalır. Ama ormancı arkadaşlar, «tarım» tâbirine orman da dâhildir derlerse, o zaman ihtisasa saygı gösterir, çizmeden yukarı çıkmayıp, o noktayı değiştiririz; ilâve yaparız.

Bir arkadaşımızın yaptığı teklifte olduğu kadar ileri gitmeyi de, doğru bulmuyoruz. Arkadaşımız, «orman suçlarında yalnız genel af değil, özel af da yapılması» diyor. Arkadaşlar, özel af, belli insanlar için uygulanır; vatana yaptığı hizmetlerden, yaşlılıktan ve saireden dolayı... Şahsın özelliği göz önüne alınarak, tek tek kişiler lehine yapılan afdır. Bu müessese bir tehlike arz etmez ki. Bir çırpıda 90 bin kişinin affedilmesi başkadır; iki üç kişinin affedilmesi başkadır. Ne tesir alanı ve ne de kötüye kullanma ihtimali, birbiriyle kıyaslanamaz. Hülâsa, bu yasağı özel affa da teşmil etmek için hiçbir sebep yoktur.

Bir arkadaşımız da, özel mülkiyet meselesine temas etti. Biz maddede özel mülkiyet meselesini düzenlemiş değiliz. Sadece Devlet ormanlarından bahsediyoruz. Mülkiyet konusunda, sadece Devlet ormanlarının, başka şahıslara devredilmemesi esası konulmuştur.

Hususi ormanların durumu burada halledilemez. Müsaade edin de, onu ileriye bırakalım. Bu hususta ayrıca kanunlar çıkar, mesele halledilir. Görüşme konusu olan hükümlerin düzenlendiği meseleler bakımından, özel ormanlar için bir tehlike yok ki, onları da ele alalım.

Muhterem Eyüboğlu'nun, otel yapma ve sair maksatlarla irtifak hakkı tesisi meselesine gelince: Gayet tabiidir ki, burada kamu yararına irtifak tesisini geniş mânada kabul ettik. Meselâ Uludağ'a bir otel yapılacaksa, bundan memleketin faydalanacağı şüphesizdir. Maden ve petrol gibi hususlarda da, bu yola gidilecektir. Fakat otelin arsasının mülkiyetini, ferde devretmeyeceğiz. Buna sebep yoktur. Niçin endişe ediyoruz? Elli yıl, yüz yıl için irtifak hakkı tanımak, bu meselelerin hallini kolayca mümkün kılar. Devlet ormanları içerisinde, lüzum hâsıl oldu, diye, ormanın parçalarını ferdi mül-

kiyete bırakmak yolunu tutarsak, suiistimal yolu, kolayca açılır. Otel, diye alır; sonra kendisine tahsis eder. Devlet ormanları içinde mülk edinme hevesinde bir yarıştır, gider. Herkesin faydalanmasına açık olması gereken pek kıymetli yerlerde, fertler kendileri için malikâne kurma imkânına sahibolurlar.

Gerçek ihtiyaçlara irtifak hakkı cevap verecektir. Bir de 3 ncu ve 4 ncu fıkraların birleştirilmesi mevzuu var. Muhterem arkadaşımız Baltacıoğlu bir teklif yaptı : «ancak» kelimesinin ilâvesiyle üçüncü ve dördüncü fıkraları birleştirmemizi tavsiye ediyor. Biz, bu teklifi tehlikeli görüyoruz. Bu teklif, hükmün yanlış anlaşılmasına sebeb olacaktır. Zira, zarar verecek fiillere müsaade edilemez, dendiikten sonra, «ancak» diye başhyan ikinci bir hüküm gelirse, bu ikinci hüküm, sanki kaidenin istisnası imiş mânasında anlaşılacaktır. Halbuki orman içindeki halkın başka yere nakledilmesi, kaidenin istisnası değil, bilâkis onu gerçekleştirmek için alınan bir tedbirden ibarettir. Bu sebeple de, ikinci hükmü «ancak» rabit edatı ile birinciye bağlamaya imkân yoktur.

Nihayet, bâzı arkadaşlarımızın bir münasebetle temas ettikleri noktayı cevaplandırayım : Ormanlar içinde bulunan köylüleri ne yapacağız? dediler. Onların yekûnunun, milyonlara balığ olduğunu, komisyonunuz pek iyi bilmektedir. Bu, büyük bir iskân meselesini teşkil etmektedir. Meselenin âzametini ve ciddiyetini müdrükiz. O kadar müdrükiz ki, Anayasaya bu hususta ayrıca hüküm koyduk. Dedik ki, bunların ormanlar dışında yerleştirilmesi için tedbirler alınacaktır. Nedir bu tedbirler? diye sorsanız; belirtmek zorundayız ki, Anayasada o kadar teferruata giremez. Anayasada, kanun koyucuya istikamet gösteren, direktif veren maddeler yer alır. Fakat hiç şüphe yok ki, bu kanunlar, önce vatandaşın toprak sahibi olmasının şartlarını hazırlıyacak, tedbirini alacak ve ancak ondan sonradır ki, orman dışına yerleştirmeyi uygulama cihetine gidecektir. Yoksa insan haklarıyla bağdaşamayacak bir şekilde, «çık bakalım ormandan» deyip, vatandaşı ortada bırakmak, bu Anayasanın zihniyeti ile, ruhu ile asla bağdaşamaz. Bu hüküm, fert menfaatiyle kamu menfaatini telif eden bir hükümdür. Orman dışına yerleştirme işini, bu güç işi,

gelecek iktidarlar, ilim adamlarından, memleket realitelerini bilen mütehassıslardan gereken malûmat, rapor ve plânları alarak tesbit edeceklerdir. Binaenaleyh, bu hususta da endişeye mahal yoktur. Hulâsa muhterem arkadaşlarım, bu maddeyi bütün fıkralarıyla birlikte kabul ederseniz, millete çok büyük bir hizmet yapmış olacaksınız. Bu memlekette, artık küçük hesaplarla orman katliâmı ve dolayısıyla ülkenin yok edilmesi tehlikesi ortadan kalkmaktadır. (Şiddetli alkışlar)

BÂŞKAN — Ahmet Şener.

AHMET ŞENER — Muhterem arkadaşlar, bu madde üzerinde benim ufak bir teklifim vardır. Bunu ifade için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Beşinci fıkrada; «yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde tarım yapılamaz.» denilmektedir. Arkadaşlarım bu fıkranın biraz daha usulüne uygun olarak tedvin edilmesi lâzımdır. Bu hususta benim teklifim şudur : «Yanan ormanların yerinde yeniden ağaç yetiştirilir ve bu yerlerde tarım yapılamaz.»

Arkadaşlar, bu yerde yeniden ağaç yetiştirilir dersek erozyonun önüne geçilir. Buralarda çay, fındık, fıstık yaparız, hem erozyonu önleriz ve işletmecilik yönünden o muhit için faydalı olurlar kanaatindeyim. Bugün erozyondan senede 5 540 milyon metre küb toprak akmaktadır. Her sene kendilerinin de belirttiği gibi bir vilâyet kadar yer kaybetmekteyiz.

Fakat bugün memleketimizde, bilhassa milli servetimizin yok olması bakımından, geçmiş devirlerde 3 - 4 tane af kanunu yapmak suretiyle bu dâvanın aleyhine gidilmiştir.

Sözünün bir fikrine iştirak edemiyorum. Sosyal adaletin kabul edildiği bir Anayasa önümüzdedir. Bugün orman içinde 20 233 köy mevcuttur. Orman içinde ve orman yakınlarındaki köylerde 9 - 10 milyon nüfus yaşamaktadır. Son fıkrada öyle bir madde getiriyoruz ki, 10 milyon nüfusu suçlu duruma düşürmüş oluyoruz. Ondan sonra diyoruz ki, siz suç yapmayın. Buna imkân yoktur. Hangi münevver insanı orman içine koyarsanız koyunuz, yaşamak için ihtiyacı olan ağacı mutlaka kesecektir, tahrip yoluna gidecektir. Biz öyle bir tedbir alalım ki, onları yerleştirmeden, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını temin etmeden onlara diyoruz ki, her hangi bir suç işleyen insanı affetmiyeceğiz.

Bunları söylemekle beraber komisyonun vaz' etmiş olduğu prensiplere taraftarım. Yalnız, tedbir almadan bunun cezasını peşinen hükme bağlıyoruz. Ben şahsen buna taraftar değilim. Daha iyi bir madde ile huzuruza gelsinler. Benim mâruzatım bu kadardır. İtibar görürse bir de takrir takdim ediyorum.

BAŞKAN — Hayrettin Şakir Perk.

HAYRETTİN ŞAKİR PERK — Beyefendilerim, mâlûmuâliniz Devlet emvali zaman aşımı ile iktisabedilemez. 131 nci maddede «Ormanlar zaman aşımı ile iktisabedilemez.» deniyor. Bunun mefhumu muhalifinden diğer Devlet emvalinin iktisabı kabilmış gibi bir mâna çıkabilir. Bendeniz bu mahzuru önlemek için iki kelime ilâvesiyle bu hükmün şu şekilde değiştirilmesini teklif ediyorum : «Ormanlar âmme emlakından olması hasebiyle iktisabedilemez.» Böyle olursa hiçbir ihtilâf olmayacaktır. Zannederim muhterem komisyon bu teklife itiraz etmeyecektir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Şevket Raşit Hatiboğlu.

ŞEVKET RAŞİT HATİBOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, madde üzerinde lâıyk olduğu ehemmiyetle duruldu. Benim tekrar söz alıp vaktinizi işgal etmem belki fuzuli addedilebilir. Fakat gene de konuşulmıyan ve aydınlanmıyan karanlık noktalar kalmıştır. Bu kanaatle bir tatbikatçı olarak edindiğim tecrübelerden istifade ederek Yüksek Heyetinizi bu konuda aydınlatmaktan kendimi alamadım. İşgal ediyorsam beni mâzur görün.

Önce şu hususa işaret etmek isterim. Orman dâvası Cumhuriyet devrimiz içinde hususi sohbetlerde olsun, yazılarda olsun sadece suzişli, firaklı bir edebiyata konu olmuştur. Ama tedbir ve ieraat bahis mevzuu olduğu zaman hiçbir zaman radikal davranılmamıştır. Türk ormanlarının tahribi faciası da buradan geliyor ve sürüp gidiyor. Türkiye'deki orman durumunu birkaç rakamla sizin önünüzde belirtmek isterim.. Evet komisyon sözcüsü arkadaşımız dâvaya yürekten inanarak, orman durumundaki vahameti iyice canlandırmaya çalıştı. Ve ben bunları sevinçle, şükranla dinledim. Ama rakamlar şöyledir arkadaşlar. Bir memleketin ormanca zengin olabilmesi için bütün yüz ölçümünün yüzde 30 unun hakiki ormanla kaplı olması lâzımdır. Eğer bu yüzde 25 ise orman varlığını yeter addederiz. Yüzde 20 ye kadar olan orman nispeti bir vahamet arz etmez. Ama yüzde 20 den aşağı düştüğü zaman, ormansızlık

acı bir şekilde kendini gösterir ve bundan sonra memleketin başına gökten belâ gibi felâketler yağar. Türkiye'nin bugün mevcut ormanlarını yüz ölçümü ile mukayese edecek olursak yüzde 13,5 nispetini buluruz. Son 10 yıl zarfında orman tahribatı eskiden daha çok olmuş ve orman varlığımız 10,5 milyon hektardan da aşağılara düşmüştür. Yüzde 20 nispeti nerede, bizim orman nispetimiz olan yüzde 13,5 nispeti nerededir? Biz normal bir orman nispetine ulaşabilmemiz için yani yeter derecede orman varlığına erişmemiz için aşağı yukarı daha 13,5 - 14 milyon hektar yeni orman yapmamıza ihtiyaç vardır. Halbuki elimizdeki orman varlığını da koruyamıyoruz, eldeki orman varlığı insanların kesmesinden başka, bir de yangın, yangınlarla yok olmaktadır. Orman açmaları, orman yangınları ve usulsüz kaçak kesimler ormanlarımızı yok etmekte ve daraltmaktadır. Bu bakımdan vatanın istikbali korkunçtur.

Şimdi biz vatanın böyle büyük bir tehlike ile âdeta yıkılış haline gelmek üzere olduğunu göre göre hâlâ radikal tedbirler almaktan çekiniyoruz. İnanınız bizden evvelki nesillere bizim yaptığımız gibi bizim neslimiz de tarihî bir sorumluluk altına girmiş bulunmaktadır. Artık Türk milleti orman mevzuunda bağrına taş bağlamaya ve sert tedbirler almaya mecburdur.

Yüksek Meclisinizin bu mevzudaki tutumu ve dâvaya gösterdiği ilgi, benim yıllardan beri çektiğim ıstırapı dindirdi ve bana bu ıstırapların mükâfatını verdi. Çünkü Yüksek Meclis Anayasaya ormanı kurtarıcı prensipler koymuştur. Bunun yanında şükranlarımı, takdirlerimi Anayasa Komisyonuna çevirmek isterim. Bu dâvayı bu kadar içten duyarak bu derecede esash prensipleri Anayasaya koymak gerçekten sevindiricidir.

Arkadaşlarım, yeni Anayasamıza bu madde içinde toplanan kurtarıcı prensiplerin girmiş olması bu memlekette ormana karşı duran iptidai zihniyetin yıkılışının başlangıcı olacaktır.

Şimdi Anayasada bu prensipler yer aldıktan sonra Türkiye'de öteden beri hasretini çektiğimiz ilmi, teknik, ekonomik ve sosyal bir ormancılığı kurmak imkânları hâsıl oluyor. Bunun şerefi bu Meclise aittir.

Biraz da bâzı arkadaşların mütalâaları üzerinde duracağım. Bâzı arkadaşlar turizm için bâzı ormanların temlikini istediler. Memleketin geleceğinde büyük bir rol oynayacak olan tu-

rizm için maddedeki Devlet ormanı kimseye temlik edilemez, kaydının doğru olmadığını söylediler. Hayır arkadaşlar. Bu mütalâa doğru değildir. Evet Devletin ormanı hiçbir kimseye temlik edilmemelidir. Ama sözcüğün dediği gibi 99 yıl sürecek irtifak hakkı tesisidir ve kamu menfaati için hastane, sanatoryum gibi tesislere bu sürede irtifak hakkı da yeter ve artar. Turizm tesisleri için irtifak hakkı istenen imkânları verir. Ama mülk olarak ormanın bir karış toprağının bile hususi maksatlarla başkalarına temlikine izin verilmemelidir. Bu kapıyı açtığımız takdirde sonu gelmez maceralar başlar. Böylece sizin ehemmiyetle üzerinde durduğunuz ve kabul ettiğimiz bu prensip de muallakta kalır, işlemez olur ve Devlet ormanları şunun bunun eline geçer. Orman suçlarının affedilmemesi prensibine karşı duran düşünceler de yerinde değildir. Bu memlekette kısa bir devre içinde dört defa orman suçları affedilmiştir. Sizlere daha beterini söyleyeyim. Ziraat Vekâleti makamında oturan insanların teşkilâtına tamim yaptıklarını ve orman suçlarını takibetmeyiniz diye gizli emirler verdiğini de biliyoruz, bilirsiniz suçtur. Bu arkadaşlar o zamanın muhalefeti, Mecliste ve komisyonlarda bunları dile getirdiği halde Meclisin kılı kırkırdamamıştır. Bu tamim devam edegelmiştir. Suçlu da sandalyesinde rahat, rahat oturmuştur. Bu meseleleri şimdi açıklamaktaki maksadım orman suçlarına karşı gösterilen korkunç müsamahaları hatırlatmak içindir. Orman suçları affedilmez, prensibi Türk realitesine uygundur. Bunu ispat için konuşuyorum. Sözcü arkadaşımız da hukuk bakımından noktayı nazarlarını söyledi. Yalnız size yalvarıyorum, orman suçlarını affetmeyiniz. Affedilen orman suçu merhamet, müsamaha eseri olarak hiçbir şey sağlamıyor. Buna karşılık orman suçlarının devam edip gitmesine sebeb oluyor. Aflar suçları âdeta teşvik ediyor. Orman suçları affedilemez prensibi tedibedici bir prensibolarak değil, eski zihniyeti yakan bir esas olarak düşünülmalıdır. Bu medeni bir zihniyetin benimsenmesi için lâzımdır. Onun için bu fıkranın bu Anayasada kalması şarttır.

Arkadaşlar, şimdiye kadar orman şöyle işletilsin, böyle işletilsin diye çok şey söylendi. Bu mevzuda memleketin tarihi hakikatlerini göz önünde tutmak lâzımdır. Hususi teşebbüse

de orman yetiştirme hakkı verilmiştir. Asırlardan beri bu memlekette kimse orman yetiştirmemiştir. Ama Devlet ormanını herkes yağma etmiştir. Bu memleketin ormanlarının işletilmesi Cumhuriyetten evvel hususi teşebbüsün elinde idi. Bunun neticesi ne oldu arkadaşlar? Bu vatan işte böyle çirliçiplak bir hale geldi.

Bu memleketin ormanlarını Devlet değil, hususi kişiler yıkmış, yağma etmiştir.

Bir arkadaşımız da, ormancılardan halk ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılacak kesimler için meskûn yerlerden uzaklarda maktâ verdiklerini, halkın bundan şikâyetçi olduğunu belirtti.

Fakat yakınlarda kesime elverişli ağaç yoksa ormancı ne yapsın? Ormanı tahrip mi ettirsin... Ormanlık artık babadan oğula geçen bir zanaat değildir, bir ilim ve ihtisas işidir. İzin verirseniz, bundan sonra halkımız, işine geldiği yerden değil ilim adamının gösterdiği yerden odununu, kerestesini alsın. Eğer orman tahripleri böyle giderse halk yarın 20 kilometre uzaktan değil 100 kilometre uzak yoldan kerestesini getirecektir. Biz Kurucu Meclis olarak yalnız ormancılığa ait bu yeni düzeni kurmuyoruz. Buna inanıyoruz da. Aynı zamanda vatani ve vicdani bir vazife yapıyoruz. Buna uygun bir mesuliyet duygusunu da taşıyoruz. Onun için Büyük Meclisten Anayasaya konan prensiplerin gayet iyi, kesin konmasını ve yerleştirilmesini rica edeceğim. Gönlüm şu küçük ilâveyi yapmak isterdi. Şimdi geçti artık. Şu kanunun bu prensipleri arasında Türk ormanından çıkarılan servetler yine Türk ormanına yatırılır. Prensibinin de yer almasını özlerdim. İşte o zaman dâva tamamen kurtarılır. Bunu temenni ediyorum. Orman politikasını yürütecek, bu hükümleri işletecek hükümetlerin bunu gerçekleştirmelerini dilerim. Belki Anayasadaki bu prensiplere uygun ana ormancılık kanunu yapılırken bu prensibe yer verilebilir. Hükümetler inşaallah bunu düşünecek ve ormanı çoğaltmak için gayret sarf edecektir. Orman bu vatanın vatan olup olmamasının ilk şartı ve ölçüsüdür. Onsuz biz felâket içine düştük, inşaallah süratle bundan kurtulmanın yollarını bulacağız.

Daha fazla vaktinizi suiistimal etmek iste-

mem. Hepinizi hürmetle selâmları. (Şiddetli alkışlar)

BAŞKAN — Efendim bu madde üzerinde on beş arkadaşımız söz almış ve konuşmuş bulunuyorlar. İki tane yeterlik önergesi verilmiş bulunuyor. Önergeleri okuyoruz.

Yüksek Riyaset Makamına

131 nci maddenin müzakeresinde arkadaşlarımızın konuşmaları ile mevzu kâfi derecede açıklanmıştır.

Müzakerelerin kifayeti hakkında karar alınmasına müsaadelerinizi arz ve teklif ederim.

İmadettin Elmas

Yüksek Başkanlığa

131 nci madde üzerinde yapılan görüşmelerin kâfi olduğuna kaaniiz. Yeterliğin karara bağlanmasını arz ve teklif ederiz.

Adnan Ertanık

Mahir Pamukçu

BAŞKAN — Aleyhinde Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Efendim kifayetler verilmiş bulunuyor, ama şu anda daha kaç kişi konuşmak istemektedir, bilmiyoruz.

BAŞKAN — Daha beş arkadaşımız vardır. Üç tanesi ikinci defa söz istemektedir.

RAİF AYBAR (Devamla) — Nihayet bunların hepsi on dakikanın içerisinde. Bu hususta serin kanlılıkla karar verebilmek için meseleyi enine boyuna görüşmek lâzımdır. Konuşan arkadaşların çoğu lehinde konuştu. Evvelce yapılmış konuşmalara cevaben, müddetsiz konuşmaların arkasından bu dâvaların reylenmesi zannediyorum ki, felâmetli bir yol değil. Zaten üçer dakika konuşulacak. Hepsi 10 - 15 dakika eder. Komisyon çarşafı gibi konuşmuştur, biz yayılarak konuşamadık. Müsaade edin de konuşalım.

BAŞKAN — Yeterlik önergelerini oyunuzda sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde hakkındaki takrirleri okuyoruz, efendim.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası tasarılarında yer alan 131 nci maddenin, sosyal ve iktisadi hak ve ödevler bölümüne alınmasını ve maddede küçük iki tadilat yapılması için fikirlerimizi açıklamak için söz verilmesine ve önergemizin Umumi Heyeze arzına müsaadenizi dileriz.

Suphi Doğukan

Feridun Üstün

Madde — Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların çoğalması için, gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre, devletçe yönetilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar süre aşımıyla mülk edinilemez, ve kamu yararı dışında irtifak hakkında konu olamaz. Ormanlar içinde ve hem yakınında oturan halkın kalkındırılması ve orman koruma bakımından, gerekirse başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir.

Yanan ormanların yerinde, sadece orman yetiştirilir, başka tarım yapılmaz. Orman suçları için af çıkarılamaz. Ormanların tahribine yol açacak siyasi propaganda yapılamaz.

Yüksek Başkanlığa

Her ne kadar tarım Türkçe ise de ifade ve anlamda vuzuhu sağlamak maksadiyle 131 nci maddenin ikinci fıkrasındaki «Bu ormanlar süre aşımıyla edinilemez» ibaresinin yerine «Bu ormanlar zaman aşımıyla iktisabolunamaz» ibaresinin konulmasını arz ve teklif ederiz.

Abdullah Ercan

Hızır Cengiz

Enver Kurker

Yüksek Başkanlığa

131 nci maddenin son fıkrası, Meclisin salâhiyetlerini tahdidettiği gibi; ifadesi itibariyle de takibatta müşkülât doğuracak ve adaletsizlikler yaratacak mahiyette bulunduğu için madde metninden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Avni Yurdabayrak

Yüksek Başkanlığa

131 nci maddenin son fıkrasındaki, «Orman suçları için genel af çıkarılamaz» ibaresinin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Hızır Cengiz

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arz ettiğim sebeplerle, 131 nci maddenin son fıkrasındaki; «Orman suçları için genel af çıkarılamaz.» cümlesinin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Raif Aybar

Yüksek Başkanlığa

131 nci maddenin 1 ve 2 nci fıkralarının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Madde 131. — Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi ve denetimi devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, süre aşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

İ. Selçuk Çakıroğlu Hikmet Binark
Bedri Karafakioğlu İhsan Ögat
Muhittin Gürün

Yüksek Başkanlığa

131 nei maddenin son fıkrasındaki, «orman suçları için genel af çıkarılmaz» ibaresinin kaldırılmasını arz ve teklif ederim.

Cemal Reşit Eyüboğlu

Yüksek Başkanlığa

131 nei maddenin son fıkrasının çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

1. 131 nei maddenin 2 nei fıkrasına, (Stihhi ve turistik tesisler kurulması saklıdır) ibaresinin ilâvesini,

2. 4 neü fıkranın başına, (Ancak) kelimesinin eklenmesini arz ve teklif ederiz.

Zeki Baltacıoğlu Ziya Müezzinoğlu
Feyyaz Köksal

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısında:

131 nei maddenin ilk fıkrasının birinci cümlesinden sonra, şu cümlenin eklenmesini arz ve teklif ederim.

«Bu tedbirlerden en önemlisi olarak, yeni kuşakların orman sevgi ve koruma terbiyesinde Eğitim Bakanlığını görevli kılar.»

Remziye Batırbaygıl

Yüksek Başkanlığa

131 nei maddenin 5 nei fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ediyorum.

Ahmet Şener

Yanan ormanların yerinde, yeniden ağaç yetiştirilir ve bu yerlerde erozyonu tevlid eden ve orman aleyhinde tarım yapılamaz.

Yüksek Başkanlığa

Sair âmme emlakinin zaman aşımıyla iktisabı imkânını önlemek maksadiyle 131 nei maddenin «Bu ormanlar âmme emlakinden olması hasebiyle, süre aşımıyla mülk edinilemez...» fıkrasının ilâvesi şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Hayrettin Şakir Perk

Yüksek Başkanlığa

131 nei maddenin 5 nei fıkrasındaki «Bu yerlerde tarım yapılamaz» ibaresinin «bu yerlerde tarım ve hayvancılık yapılamaz» şeklinde kabulünü arz ve teklif ederim.

Hıfzı Oğuz Bekata

Yüksek Başkanlığa

131 nei maddede geçen «süre aşımı» tâbiri yerine medeni hukuk terimi olarak yerleşmiş bulunan «zaman aşımı» teriminin kullanılmasını Yüksek Meclise arz ve teklif ederim.

Cahit Zamangil

BAŞKAN — Bu önergelerden en aykırı olanı, maddenin son fıkranın çıkarılmasına taallük eden beş önergeden biri olan Hızır Cengiz arkadaşımızın önergesidir, bunu okutup bununla birlikte Raif Aybar, Cemal Reşit Eyüboğlu, Sırrı Atalay ve Avni Yurdabayrak arkadaşlarımızın önergelerini oylarımıza sunacağım.

(Hızır Cengiz'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bu önergenin mahiyeti son fıkranın çıkarılmasını tazammun ediyor.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU — Son fıkranın çıkarılması değil son fıkranın birinci ibaresinin çıkarılması hakkındadır.

BAŞKAN — Umumi affa taallük eden kısma aittir. İki tanesi de son fıkranın çıkarılmasını tazammun ediyor. Evvelâ birinciye komisyon iştirak ediyor mu?

KOMİSYON ADINA EMİN PAKSÜT — İştirak etmiyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor. Son fıkranın çıkarılması hakkındaki önergelerin dikkate alınmasını yüksek oylarımıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

Önergelerden üç tanesi de yalnız affa taallük eden kısmın çıkarılmasını tazammun ediyor. Komisyon iştirak ediyor mu?

KOMİSYON ADINA EMİN PAKSÜT — İştirak etmiyoruz efendim.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir. Diğer takrirleri okutuyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, Komisyon verilmiş olan önermeleri de nazarı dikkate alarak, yeni bir metin hazırlamış bulunuyor. Müsaade ederseniz hazırladığımız metin okunsun.

BAŞKAN — Efendim, komisyon konuşmalarından mülhem olarak bâzı talepleri de nazarı itibara almak suretiyle yeni bir metin tanzim etmiş bulunuyor. Şimdi bu yeni metni okuyoruz.

c) Ormanların korunması ve geliştirilmesi.

MADDE 131. — Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre Devlete yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zaman aşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.

Ormanlar içinde ve hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından gerekirse, başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir.

Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz.

Orman suçları için genel af çıkarılamaz; ormanların tahribine yol açacak hiçbir siyasi propaganda yapılamaz.

BAŞKAN — Yeni metin sebebiyle önermelerini geri almak isteyen arkadaşlarımız var mı?

SUPHİ DOĞUKAN — Geri alıyorum.

İSMAİL SELÇUK ÇAKIROĞLU — Geri alıyorum.

REMZİYE BATIRBAYGİL — Geri alıyorum.

ABDULLAH ERCAN — Geri alıyorum.

HIFZI OĞUZ BEKATA — Geri alıyorum.

CAHİT ZAMANGİL — Geri alıyorum.

AHMET ŞENER — Geri alıyorum.

BAŞKAN — Bu suretle geriye üç takrir kalmış oluyor. Okutuyorum.

(Ahmet Şener'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Zeki Baltacıoğlu, Ziya Müezzinoğlu, Feyyaz Köksal'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

(Remziye Batırbaygil'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

Komisyonun son tevdi ettiği ve okuduğumuz maddeyi oyunuzaya sunacağım.

EMİN SOYSAL — Sayın Başkan hayvancılık tâbirinin çıkmasını istiyoruz. Ormandaki insanın ineği var, atı var besliyor. Memleket-te hayvancılığı mı öldüreceğiz.

BAŞKAN — Komisyon lütfen izah etsin.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, bu fıkrada ilâve edilen hayvancılık bir arkadaşımızın önergesine göre bütün ormana şâmil bir hüküm değildir. Ormana ne zaruri ise onun yapılması için ayrıca görüşülecek ve ilâve edilecektir. Bu, yaşayan ormanlarla ilgilidir. Tarla ve otlak yapmak maksadiyle yanmaya mâni olması için bu hüküm konmuştur, bu yanma ile ilgili bir hükümdür. (Doğru doğru, sesleri)

BAŞKAN — Maddeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

Bir önerge var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarisının «iktisadi ve malî hükümler» paragrafında bir «yüksek iktisat kurulu» na yer verilmemesi kanaatimizce, memleketin umumi iktisadi ve malî politikasının isabetle sevk ve idaresi ve bilhassa B. M. Meclisinin millî bütçe ve malî muhasebe sistemiyle müessir bir murakabe tesisi mekanizmasının faydalı şekilde işleyebilmesi imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Bu itibarla, İstanbul komisyonunun öntarisındaki yakını bir hükümü Anayasaya alınması ve bir «Yüksek İktisat Kurulu» nun teş-

kiline imkân verilmesini arz ve teklif etmek isteriz.

Madde — : «Devlet organlarına ve yardımcı kurullarına iktisadi konularda mütalâa vermek, memleketin iktisadi politikasının tâyininde, plânlanmasında ve yürütülmesinde görüşlerini B. M. Meclisine, Hükümete ve halka bildirmek üzere bir «Yüksek İktisat Kurulu» teşkil olunur.

Yüksek İktisat Kurulu, millî muhasebe hesaplarının Meclise sunulmasından itibaren dört ay içinde bu hesapları millî bütçe tahminleri ile karşılaştırılarak, Hükümetin bir yıllık iktisat politikası tatbikatı ve memleketin umumi iktisadi durumu hakkında bir genel rapor» sunar.

Bedî Feyzioğlu

BEDİ FEYZİOĞLU — Önergenin izahı için söz rica ediyorum.

BAŞKAN — Takrir sahibine söz veriyorum. Bedî Feyzioğlu.

BEDİ FEYZİOĞLU — Efendim, memleketimizde şimdiye kadar mevcut sistemde ve yeni Anayasa ile kurulan sistemde muhtelif ve müteferrik murakabe organları mevcuttur. Bunlardan Devletin umumi ve mülhak bütçelerini kontrol eden Sayıştay vardır. Sayıştay her sene bütçe tatbikatının neticesini uygunluk bildirilmeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Diğer taraftan Devletin iktisadi amme teşekkülleri veya İktisadi Devlet Teşekkülleri şeklindeki kurulları mevcuttur. Yüksek Murakabe Heyeti İktisadi Devlet Teşekküllerinin bir senelik tatbikatı hakkında raporlar verir. Bu raporlar yine dolayısıyla Yüksek Meclise intikal eder.

Üçüncü olarak, tasarının 93 ncu maddesinde bütçe hakkında konuşulmuş olan hükümlere nazaran, Meclisin bir de millî bütçe tahminleri arz edilecektir. Millî bütçe tahminleri ile Sayıştay ve Yüksek Murakabe Heyetinin tanzim ve taksim ettiği hesaplar ve raporlar arasında farka işaret etmek istiyeceğim. Birinci gruptaki hesaplar birer mesuliyet hesabıdır. Yani ilgili sayman, tahakkuk memuru ita amiri ve hâttâ birinci derecedeki ita amiri olan vekillerin icabında sorumluluklarını temin edecek hesaplardır. Yüksek Murakabe Heyetinin tanzim ettiği hesaplarda birer mesuliyet hesap-

larıdır. Tanzim edilen raporda bu hesaplar neticesinde kimlerin sorumlu olacağı belirtilir. Halbuki millî bütçe hesapları, malî ve iktisadi literatüründe siyaset hesapları diye adlandırılmaktadır. Burada muayyen şahsın malî ve hukuki sorumluluğuna gitmeye imkân yoktur. Fakat hesapların ismi üstünde, siyasi bir sorumluluk ve Hükümetin umumi ve iktisadi ve siyasi politikasında muvaffak olup olmadığını tayinde siyasi bir mesuliyete müncer olabilir. Şimdi millî bütçe hesapları sistemi Anayasada kabul edilince bunların kesinleşmiş neticelerinin de ayrıca meclise arzı iktiza eder. Tahminlerle neticeler arasındaki tevafuk ve ayrılık neticesi Sayıştayın uygunluk bildirimlerinde belirtilmektedir. Millî bütçe hesapları ilk tahminlerle son neticeler arasındaki tevakkuf ve ayrılık derecesini Meclise intikal ettirecek bir uzva ihtiyaç vardır. İşte teklif ettiğim gibi yüksek ihtisas kurulu başlıca bu fonksiyonu tıpkı bir konsolidasyon fonksiyonu gibi Meclise memleketin iktisadi ve malî politikası hakkında topyekûn tenvir etmek ve Meclise ittihaz olunacak kararların, Hükümetin iktisadi politikasını tasvibedip etmediğini, isabetle tâyin edilmesine imkân vermek üzere bir yüksek kurul teşkil edilecektir. Bu karar aynı zamanda plânlama dairesinin yaptığı çalışmaların ve plânın tatbikatını, seyrini, iyi bir istikamet takibedip etmediğini ve ne dereceye kadar muvaffakiyete ulaşmış olduğunu gösterecektir. Kısaca arzım şudur ki, muhtelif, mütenevvi kontrol organları arasında bir koordinasyon tesis edebilmek, Meclise Hükümetin umumi iktisadi bir politikasının neticeleri hakkında malûmat vermek ve yeniden tanzim edeceği tedbirlerde daha isabetli kararlara vâsıl olabilmek için Hükümetten mustakil ve Meclise doğrudan doğruya bağlı olabilecek bir yüksek iktisat kuruluna büyük ihtiyaç vardır. Bu şekilde bir kurul tesis etmiş olan memleketler, plânlama yoluna gittikleri için çok isabetli ve faydalı neticeler elde etmişlerdir. Burada bunun misali var. Diğer memleketlerde, teşriî organa bağlı olsun veya olmasın ekonomik konsey veya iktisadi müşavirler konseyi adı altında buna benzer kurullar mevcuttur. İktisadi ve malî hükümler münasebetiyle bu hususun burada yer almasının faydalı olacağını düşünerek arz etmiş bulunuyorum. Fakat bunun

üzerinde de fazla bir ısrarım olmayacaktır. Sayın komisyon ve diğer arkadaşlar bunun üzerinde her zaman tadil teklifinde bulunabilirler. Bütün mesele ana fonksiyonu arz ettiğim koordinasyonu sağlamak olan ve vazifesi topyekûn bir murakabenin sağlanmasına matuf bulunan yüksek bir ihtisas kurulu teşkil edebilmesidir. Bunun için gerekli hükmün Anayasamızda yer alması düşüncesiyle teklifi yapmış bulunmaktayım, hürmetlerimle.

BAŞKAN — Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Muhterem arkadaşlar bu teklifle mutabik olmadığı arz etmek için huzuruza geldim. Bize elbetteki hürriyetler lazımdır. Fakat bize Hükümet de lazımdır. Tüccar, esnaf, sanayici, devlet memuru ve saireden toplanacak bir yüksek iktisat kurulu Hükümet politikasını tahlil edecek ve Meclise bir rapor sunacak ve bu rapora göre hükümetler düşecek veya kalkacaktır. Bir Anayasa müessesesi olarak bir iktisat kurulu bizim bünyemizde ne faydalı ve nede lüzumsuzdur. Arkadaşımızın ortaya koyduğu gerekçe şudur: Millî Bütçe kabul edildiğine göre bu bütçenin tahakkuk derecelerini tesbit etmek ve neticeyi Meclise intikal ettirmek mecburiyetindeyiz. Yüksek İktisat Kurulu bu ihtiyacı cevap verecek, diyorlar. Halbuki arkadaşımız tahattur etsinler Millî Bütçe müessesesi kabul edilmiş değildir. Üç ayrı maddede bahsigeçen millî bütçe hükümlerinden yalnız 93 ncu maddede «millî bütçe tahminlerini gösterir rapor» hükmünü muhafaza etmiştik. İktisadi plânlamayı esas teşkil edecek bir rapor hazırlanması fikri böylece ifade edildikten sonra, 125 ve 127 nci maddeler, yani bu rapora bütçe mahiyeti veren, bir nevi kesin hesaplarla neticelerin gösterilmesini isteyen hükümler ortadan kaldırılmıştı. Binaenaleyh, muhterem arkadaşımızın iktisat şurasının, millî bütçe hesaplarını yürütmek için zaruri olduğu savunması vârit değildir.

Esas itibarıyla memleketimiz bir plânlama dairesi kurmakla çok ileri bir adım atmıştır. Bir plânlama dairesini muvaffak kılabilmek için sarf edilen gayretler yanında birde oraya seviyesinde iktisat şurasını beslemeye kalkacak olursak ikisinde başarmamıza imkân hâşıl olmaz. Bize yuvarlak ve büyük sözler söyleyen heyetler lüzum değil. Bize lüzum olan ekonomik lâbo-

ratuvar tahlilleridir. Biz böyle gahşan kurulları destekliyeceğiz lüzum olursa, bir iktisat şurasını Anayasa dışında normal kanunlarla kurmak daima mümkündür.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Çok muhterem arkadaşlarım, daha evvel bu istialette yapılmış olan bir teklif yüksek heyetinize kabul edilmediğinden maruzatım çok kısa olacaktır.

Memlekette siyasi mesuliyet bütünlüğünü parçalayacak ve memleket iktisadi politikasını ilmî esaslarla tesbitinden çok, bu politikayı gayrimesul organlar eline verecek ve hangi te-sirlere mâruz kalacağı bilinemiyen, hangi istikamete gideceği belli olmıyan bu kabil organların kurulmasına taraftar değiliz. Bir memlekette efkârı umumiyenin aydınlatılması üniversitelerin, basının, fikir adamlarının vazifesidir. Bu da hürriyetler yoluyla sağlanır. Binaenaleyh bir memleketin iktisadi politikasından kimin mesul olduğunu tâyin imkânını ortadan silen ne bir idare ne bir makam olarak mesul olmıyan böyle bir organın kurulmasından biz fayda değil zarar doğacağına kaaniiz. Çok muhterem teklif sahibi bu kabil hesapların siyasi hesaplar olduğunu söylediler; Yüksek Heyetiniz evvelce bunu reddetmiş olduğundan biz hatibin teklifine katılmıyoruz.

BAŞKAN — Fethi Çelişbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, modern devlet fikrinin yürütülmesi ilimle politika sahasında sarıh olarak birbirinden ayrılmıştır. Politikacılar hedeflerinde şu veya bu yolu tercih etmekte muhtardır. Fakat hedefi bir kere tâyin ettikten sonra o hedefe hangi yollarla varılacağını tâyin etmek ilim adamının yetkisi dâhilindedir. Bu itibarla büyük kararlar vermek, hakikaten Devletin iktisadi ve malî gidisine ait ihtiyacına elverişli raporlar vermesi esasen mümkün olmamaktadır. Mahdud heyetlerle yetkili insanların umumi hedeflere gitmesine elverişli politikanın gelişip gelişmediğini tâyin etmektir. Fransa'da 1958 den sonra Ruefarni adıyla bir kurul kurulmuştur. Bu kurul iki tane vazife görmektedir. Memleketin ekonomisinde, ve sosyal mevzularda bu gibi tedbirlerin alınması lâzımgeldiği hakkında raporlar verir. Son iki buçuk ilâ üç yıl zarfında Fransa

İktisadi kalkınmasında, malî sahada fevkalâde bir rol oynamıştır. Mahdut yetki sahibi insanlar da Hükümet emrinde değildirler. Hükümete tavsiyelerde bulunacak, işlerin kötü gittiği andan itibaren parlamento üyeleri umumi seçimlerle vatandaşların karşısında mesuliyetlerinin payını alırlar.

Bu itibarla garp memleketlerinde görüldüğü ve hile mahdut zümrelî ve tamamen Hükümetin tâyin ettiği hedefleri takibeden bir politikayı sağlayacak yetkili heyetlerin kurulması büyük faydalar vermiştir. Bu işin istikrar içinde gerçekleşmesini ilim adamları tâyin eder. Bu metodun ne olduğunu, alternatifin ne olacağını gene ilim adamları tâyin eder. Fakat bu yollardan birini tercih etmek hakkı politikacıya aittir bulunur. Bu itibarla Türkiye'de böyle bir müessese-ye ihtiyacolduğunu benimsiyen arkadaş, Devlet Plânlama Dairesinin bu ihtiyaçlara cevap verip veremeyeceği konusundaki imkânlar ve salâhiyetler henüz meskût olduğundan, memleketin bütün gelir kaynaklarını ve harcamalarını topyekûn efkârı umumiyenin önüne serilmesi keyfiyetin ilmî metotler içinde yürütülmesi zarureti aşîkârdır. Sayın Zamangil arkadaşımızla beraberim. Fakat bu konuda büyük teşekküller bile katıyen faydalı mesai yapmamaktadır. Umumi tahminler de kâfi değildir. Bu bir teknik mesaiye ihtiyaç gösterir. Böyle bir kurul veya komite kurulduğu takdirde ki, zaman zaman raporlarını milletvekillerine, umumi efkâra, Hükümete vermek suretiyle memleketin nerelere gittiğini, nerelerde bulunduğunu ışıklandıracaktır. Bunda da büyük fayda vardır

BEDİ FEYZİOĞLU — Sayın Zamangil arkadaşımıza cevap vereyim: Bendeniz siyasi hesaplarla mesuliyet hesaplarının daima birbirinden farklı olduğunu Yüksek Ekonomi Kurulunun daha ziyade siyasi hesaplar üzerinde duracağını ve kesin hesaplar mahiyetinde olmayacağını ifade ettim yalnız millî bütçe müessesesi 127 ne maddedir, onunla ilgili hüküm kaldırılmıştır. Bunu tamamen kaldıracak olursak bu Anayasamızın ası gayesi olan sosyal Devlet ve millî kalkınmaya hizmet etmiyebilir. Bir Devlet vazifesi de büyük nispette zedelenmiş olur. 93 ne maddedeki hüküm öyle zanediyoruz ki, gerek komisyonda gerekse Umumi Heyetinize en muvafık bir hüküm olacaktır. Mesele buradadır. Sa-

yıstay ve Yüksek Murakabe Heyetinin muhtelif ve mütenevvi raporlar vermelerindeki maksat sadece şahsi mesuliyetleri tespit içindir. Fakat Hükümetin umumi iktisadi politikasının isabetli olup olmadığını Meclisçe salâhiyetli bir kurul bir rapor halinde bildirmemektedir Yüksek İktisat Kurulunun başlıca vazifesi böyle bir rapor tanzim etmek olacaktır. Obür taraftan İstanbul tasarısının aksine bendenizin yaptığım teklifte Kurulun teşekkül tarzı hakkında herhangi bir hüküm sevk edilmiş değildir. Yani bu Kurul Sayın Çelikbaş'ın da işaret ettiği gibi geniş ve kalabalık olmıyan mahdut yetkili kurullardan teşekkül etmelidir. Plânlama Dairesine bu fonksiyon belki verilebilir. Eğer Yüksek Heyetiniz buna temayül ederse arz etmiş olduğum sebeplerle Plânlama Dairesinin başında bulunan Yüksek Heyetin teminatıyla müşakıl bir heyet hüviyetini iktisabettirilmek suretiyle faaliyette bulunacaktır. Plânların tanzim edilmesi yine Hükümete ait bir vazife olacaktır. Fakat bu plânların memleket ihtiyaçlarına tam mânâsıyla uygun olup olmadığını ve hazırlanan bu plânlara sadakat gösterilip gösterilmediğini ve neticede yapılan işlerin plâna ne nispette mutabık olduğunun, muhakkak ki, teşriî organa anlatılması ihtiyacı vardır. Kurulacak bu heyetin vazifelerinin Anayasada teminata bağlanmasında bir mahzur yoktur. Bu takdirde kurulacak Yüksek İktisat Kurulunun yetkilerinin plân dairesi başındaki ehliyetli ellere verilmesini ve memleket namına isabetli kararlar verilmesini, Hükümet adına yapılan umumi, iktisadi ve malî murakabenin hakikaten müessir olmasını temin etmek lâzımgelir. Arzum bundan ibarettir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Çoşkun Kırca şahsı adına.

ÇOŞKUN KIRCA — Muhterem arkadaşlar, Yüksek İktisat Şûrası kurulmasının aleyhindeyim. Teklife, şahsım adına cevap vermeye çalışacağım.

Muhterem arkadaşlar, plân Hükümet mekanizması tarafından yapılır, bunun murakabesi teşriî organa aittir. Teşriî organın murakabesini kolaylaştırmak bütün efkâr umumiye organlarının vazifesidir. Bu, meselâ muhtar üniversitelerin olduğu kadar işçi konfederasyonlarının, Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsalar Birliğinin de ödevidir. Bütün bunların dışında

ayrıca üniversite hocaları veyahut meslek teşekküllerinin temsilcilerinden kurulacak ve teşriî organ adına veya ona hitâbederek icrayı murakabe edecek üstün resmîyete sahip bir organ kurulmasına lüzum yoktur.

İkinci nokta, teferruatlı çalışmalara müstenit millî bütçe hesaplarının kontrol edilmesi için bizim memleketimize müracaat edecek merci, esasen idare mekanizması içinde yer alan merciler olacaktır. Böyle bir Şûra, kendisine has personel bulmadıkça, bu murakabe işini yürütmesi mümkün değildir. Halbuki, Devlet Plânlama Dairesinin ve klâsik iktisadi bakanlıkların hâlâ karşılanamıyan büyük personel ihtiyaçları da ortadadır. Bu durumda, bu Şûranın yapacağı çalışmanın aynı üniversiteler ve sair teşekküller içinde dahi yapılabilir.

Öte yandan, bu Şûraya korparatif bir mahiyet verecek olursak, bunun neticeleri çok daha kötü olur. Millî menfaat, zit meslekî menfaatlerin vardıkları muvazaa demek değildir; millî menfaat, ancak millet denilen topluluğun üstün açısından değil. Değişik meslek temsilcilerinin aralarında vardıkları uzlaşmalar, millî menfaati ifade etmez. Fransa'da bu şûradaki tatbikat işte bu şekilde olmuştur.

Her halükârda böyle bir kurula Hükümetin üstünde bir resmîyet verilmesi hükümet aleyhinde en kuvvetli olması gereken bir alanda zihinlerde bâzı teşevvüslere yol açabilir.

Öte yandan plânın teşriî organ üyelerine ve halkoyuna benimsetmek için, resmî, yarı resmî, gayriresmî birçok kurullar zaten kurulacaktır. Hindistan'da buna ait mükemmel tatbikat vardır. Hindistan Anayasasında iktisadi bir şûra yer almamasına rağmen, plânlama işlerinin teşriî organa ve halka anlatılması için ayrı ayrı resmî kurullar mevcuttur. Fakat, Turan Güneş arkadaşımın sözcü olarak ifade etmiş olduğu gibi Bedî Feyzioğlu'nun teklif ettiği şûra Hükümet üstünde bir teşekkülmüş gibi bir mâna ve bir hava yaratması bakımından icranın kuvvetini en muhtacolduğu alanda azaltmak ve tecezzi ettirmek sonucunu doğuracaktır. Bu bakımdan takririn reddini bilhassa rica ediyorum.

BAŞKAN — Başka söz istiyen?.. Buyurun Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar; iktisadi ve sosyal şûranın aleyhinde olduğumu söyledim. Bu çeşit kalabalık topluluklarda tatbik kabiliyeti olan birtakım tedbirler pek ortaya çıkmamaktadır. Fakat sayın Kırcı'nın bir cümle ile behsedip geçtiği Ruef - Ormand Komisyonu aslında Fransa'da gerçekten muvaffak olmuştur. Bu ihtiyaç yasama organı için, hükümet için birtakım teknik ve ilmî kararlar vermesi durumundan doğmaktadır. Bunun lehinde ve aleyhinde münakaşalar olabilir. Fakat şahsi kanaatim odur ki, mahdut üyeli bir mütehasıs grupu çok faydalı olur. Fakat böyle bir komisyona adam bulmak kolay olmaz. Ruef Prof. ve Enstitüsü âzası, Ormand Fransız Demiryolları idare meclisi reisi Emraton reisi idiler. Bir kooperatif heyetinin aleyhindeyim. Benim arzulağığım mütehasıs heyetidir. Bu mütehasıslar hükümetçe umumî efkâra Parlâmentoya karşı ulaşılması hedef olarak gösterilen gayelere, hükümetçe tutulan politikanın uygun olup olmadığına ışık tutacak kimseler olacaktır. Türkiye'de böyle bir müessese kurulacak olursa bütün mesul organların vazifelerini iyi görmesinde faydalı olur kanaatindeyim. Böyle bir komisyon Anayasa ile kurulması veya Anayasa dışında olması fazla mühim bir mâna taşımaz. Muvaffakiyet arzusu taşıyan bir hükümet yanbaşında böyle bir heyet kurabilir. Ama, demogojik bir zihniyetle hareket etmek isteyen hükümetler yanında elbette ki, böyle bir heyetin rolünü takdir edersiniz. Mâruzatım bundan ibarettir.

(Oya, oya sesleri)

BAŞKAN — Bu fasla bir madde ilâvesini teklif eden Sayın Bedî Feyzioğlu'nun teklifini okuyorum.

(Bedî Feyzioğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Fasla ilâvesi istenen maddede reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Üçüncü Bölüm

YARGI

A) GENEL HÜKÜMLER

I. Mahkemelerin bağımsızlığı

MADDE 132. — Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vic-

danî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

BAŞKAN — Sırrı Atalay (vezgeçti sesleri)
Âmil Artus.

ÂMİL ARTUS — Sonra konuşacağım.

BAŞKAN — Kâmil Başaran.

KÂMİL BAŞARAN — Muhterem arkadaşlarım; Anayasa tasarıasının 132 nci maddesi hakkındaki söz alışımın birinci sebebi bu maddenin redaksiyonuna taallük etmesidir. Gerçekte maddenin hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduğunu ifade etmekle söze başlıyor. Halbuki maddenin matlabında mahkemelerin bağımsızlığından bahsedilmektedir. Gerçi maddenin bütün muhtevası nazarı itibara alındığı takdirde mahkemelerin bağımsızlığı bu madde içinde vardır. Fakat yapılan Anayasa birtakım hükümlerin yığılmasından ibaret değildir. Burada intizamlı ve çeşitli sistemlerin dizilmesi icabeder. Yine şöyle denilebilir ki, matlablar metinlere dâhil değildir. Ama bu matlapla metin arasında irtibat yok demek değildir. Bu irtibatı temin etmek bakımından ve bu matlabı ifade ettiği mâna maddenin ilk okunusunda göze çarpması bakımından evvelâ mahkemelerin hakikaten bağımsızlığı gösteren ikinci fıkranın ilk fıkra olarak yazılması icabettiği kanaatindeyim. Bu madde hakkındaki ikinci mâruzatım maddenin 1 nci fıkrasında halen yazılı bulunan ve 2 nci fıkrası olarak yazılmasını arz etmiş bulunduğum bu fıkraya bir (örf) kelimesinin ilâvesi lâzımgeldiği kanaatinden ileri gelmektedir. Bu fıkrada hâkimlerin görevlerini yerine getirirken hangi esaslara, hangi ilkelere bağlı kalacakları komisyon tarafından sayılmış bulunmaktadır. Ancak bu saymada örf yer verilmemiştir. Hukuk alanında örfün ihmal edilmeyecek kadar malûm bulunduğu gözden kaçmıyacak bir hakikattir. Örfte milletlerin su-

runu teşkil eden ruhi unsurlarda ve umumi kanaatler ve ihtiyaçların akisleri bulunmaktadır. Bu itibarla cemiyet hayatındaki münasebetlerin devamı müddetince ortaya çıkan ihtilâfları halle çalışan hâkim yerine göre örften de istifade etmesini bilecektir. Esasen mer'i kanunların çoğunda birçok yerlerinde hâkimin bu gibi hallerde örften istifade etmesi için hükümler konulmuştur. Bu Anayasada birinci fıkrada sayılan ilkelerin yanında bunu saymamış olursak bu takdirde bu hususların Anayasaya aykırı olduğundan bahsile ilerdeki değişmelerde, yeni kanunların çıkarılmasında bu gibi örflere müracaat imkânı kalmamış gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Bu itibarla, arz etmiş olduğum sebeplerden dolayı ikinci fıkrada ilkelerinin kelimesi yanına örf kelimesinin de yazılmak suretiyle tanzim edilmesini rica ediyorum. Kaldı ki, gene Anayasa tasarıasının 31 nci maddesinde bu şartın olduğuna dair bir hüküm de vardır. 31 nci maddenin 2 nci fıkrasında, bir hâkim kendisine sunulmuş olan bir ihtilâfta kanun yok sebebiyle dâvaya bakmıyacak mı? İkinci fıkra aynen şöyle diyor, «hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dâvaya bakmaktan kaçınmaz.» Mesele hâkimin önüne gelen bir ihtilâf konusunda kanun orada sükût etmiş. O zaman bu gibi hallerde Anayasa hükümlerine göre hâkim örf müracaat edecektir. Binaenaleyh bu hükümler mahkemelerin bağımsızlığını gösteren ve 2 nci fıkra olarak yazılması lâzım gelen 1 nci fıkrada diğer ilkelerin yanında (örf) kelimesine de yer verilmesi lâzımdır.

3 ncü olarak arz etmek istediğim maddenin 3 ncü fıkrası. (Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulamaz) demek suretiyle birtakım mâniler konulmaktadır. Bu mânilerin konulmasının sebebi Yüksek Heyetinizin mâlûmları olduğu veçhile yasama organının yetkili organ üzerinde her hangi bir surette ve sebeple ve tesir yapmaması sebebinden doğmaktadır. Şimdi bu ceza işlerine dahil olan bâzı hâdiselerin halli ilk defa hazırlık ve soruşturma makamları denilen makamlardan geçmektedir. Maddenin şu şekilde yazılışında yalnız mahkemelerde görülmekte olan dâvalar hakkında soru sorulamıyacağına göre

hazırlık ve ilk tahkikat safasında olan işlerde bu gibi muamelelere tevessül edilebileceği gibi bir mana çıkmaktadır. Adli makamların el koymasından itibaren bu gibi işlere müdahale etmemek mutlak olduğuna göre hazırlık ve ilk soruşturma da bunun teşmil edilmesi için hazırlık ve ilk soruşturma, diğer işler denilmek su-

retiyle maddenin tanzimini uygun bulmaktayım. Bu hususta bir de önerge sunuyorum. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN — Saat 14,30 da toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 12,30

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati 14,30

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KÂTİPLER : Oktay Eksi, Rifat Çini

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. 132 nci madde üzerinde görüşmelere devam ediyoruz. Söz, Sayın Mehmet Göker'in.

MEHMET GÖKER — Muhterem arkadaşlar, yargıya taalûk eden 132 nci ve ondan sonra gelen maddelerde görmüş olduğumuz en büyük noksanlık, hâkimlerin nitelikleri ve durumları hakkında bu maddelerde bir vuzuhun bulunmamasıdır.

Arkadaşlar, 1950 - 1960 arasında davalarda, memleketin çekmiş olduğu sıkıntıların çoğu hâkimlerin keyfi hareketlerinden doğmuştur. Öyle arzu ederdik ki, burada hiç olmazsa, bu Anayasa ile hâkimlere verilen ağır vazifeler karşısında, hâkimlerin asgari vasıfları da bu Anayasaya derecedilmiş olsun. Bu Yüksek Mecliste bulunan bir kısım üyelerin bildiği gibi, yapılan muhakemelerde Hükümetin istediği kararı istihsal etmek için orada bulunan bir veya iki âzayı veya reisi değiştirmek, icabında istenilen kararı almaya kâfi gelmiştir. Onun için bu yargı bölümünde, hâkimin niteliğini sarıh olarak göstermiyen, bir maddenin bulunmayışı büyük bir noksanlıktır.

İkinci olarak şunu arz ediyorum : Kazanın birleştirilmesi meselesi. Evvelki mevzuatımızda olduğu gibi bu Anayasada da aynı şekilde bir sivil mahkemeler, bir askerî mahkemeler ve bir de idari mahkemeler grubu ayrılmıştır. Bu meselede acaba sayın komisyon üyeleri, kazanın neden birleştirilmesi yoluna gitmemişlerdir.

Üçüncü olarak Anayasanın 132 nci maddesi üzerindeki noksanlık; hâkimler Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hâkimlerin hüküm vermede takibedecekleri prensipler burada vaz'edilmiştir. Sabahleyin konuşan arkadaşımızın da haklı olarak ifade ettiği gibi, örf ve âdet hususunun bulunmayışı eidden burada büyük bir boşluktur. Medeni Kanunumuzun başlangıç maddesinde, hâkim; kanuna, kanunda bir hüküm bulunmayan hallerde örf ve âdete göre hükmeder, prensibini koymuştur. Bunun karşısında, hukuk alanında tâyin ve tesbit edilmiş olan bir kaide de Anayasanın bu maddesine de girmesi icabeder zannediyorum. Bu maddenin üçüncü fıkrası görülmekte olan bir dâva hakkında yasa meclislerinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz, şeklindeki fıkrası da nokсандır. Meclis üyelerinin gayet iyi bileceği gibi, yakın tarihimizdeki bir vaka, bir Yeşilhisar dâvasında dâva mahkemeye intikal etmeden evvel radyo ile geniş neşriyat yapılmış ve oradaki bu hâdise bir isyan olarak vasıflandırılmıştı ve neticede de müddeumünimiler iddianamelerinde bunun isyan değil sadece Gösteri yürüyüşleri Kanununa muhalefet ve bir kısmı fiilî mukavemet şeklinde tavsit ederek, alâkalı maddelere göre dâva ikâme etmişlerdir. Halbuki dâvanın asıl dâva olarak mahkemeye intikalinden evvel idari makamlar ve bilhassa Hükümet dâva konusu hakkında yayın yapmış ve bu suretle bu dâva

ile ilgili şahıslar geniş bir şekilde baskı altında bırakılmışlardır.

Bu itibarla arkadaşlar, Kâmil Bey arkadaşımızın vermiş olduğu önergeyi destekliyorum ve bu önerge ile iki önemli boşluğun giderilmesini istirham ederim, hürmetlerimle.
(Alkışlar)

BAŞKAN — Salih Türkmen.

SALİH TÜRKMEN — Muhterem arkadaşlar, 132 nci madde hâkimin hüküm verirken tatbik edeceği mevzuatı bir silsileye koymuştur. Burada der ki; Anayasaya, kanuna, hukuka ve kanaate göre. Yani burada bir silsile var. Her şeyden evvel, Anayasa, ondan sonra kanun ve ondan sonra hukuk ve kanaate göre karar verir. Evvelâ bâzı arkadaşlarım buraya örf ve âdete göre de hükmeder fıkrasının konulmasının lâzımgeldiğini ileri sürdüler. Ve esbabı mucibe olarak Medeni Kanunun bir maddesini zikrettiler. Kanaatimece burada örf ve âdete göre hükmeder fıkrasına lüzum yoktur. Bu silsileye girecek bir mefhum değildir. Örf ve âdet her şeyde tatbik edilemez. Evvelâ örf ve âdetin tatbikatı çok zaman hususi hukukta mevzuubahsolmaktadır.

Malûm olduğu üzere, Medeni Kanunumuzun hükmüne göre, hâkim, önüne gelen bir dâvaya bakamazlık edemez. Kanunda hüküm yoksa örf ve âdete göre o da bulunmazsa, kendisi kanun vazı olsa idi nasıl bir hüküm koyacak idi ise ona göre hükmeder denilmektedir.

Arkadaşlar, bu esbabı mucibeyle, Anayasamızın 133 ncü maddesine göre de, bu maddede sözü geçen hâkim de önüne gelen bir dâvaya bakmaktan imtina edemez. Fakat örf ve âdete göre hüküm vermek mevzuu hahis olamaz, demek gerekir. Çünkü, kanunda yer almayan bir suç, bir fiil suç değildir. Binaenaleyh burada örf ve âdet kelimesinin girmesine imkân olamaz.

Muhterem arkadaşlar, burada yalnız tüzük ve yönetmenlik meselesinin yani idarenin çıkardığı yönetmenliğin tatbikinde bir müşkilât çıkabilir. Malûmdur ki hâkim, önüne gelen kanunu tatbik eder. Eğer tüzük kanuna uygunsa tatbikle mükelleftir. Değilse ve iptal için müddet de geçmişse kanuna aykırı bulunan yönetmenliği tatbik edecek mi, etmiyecek mi? Gergi

eski Anayasamıza göre bir yönetmenliğin veya tüzüğün kanuna uygun olup olmadığını tefsir etmek Meclise ait idi. Buna rağmen mahkemeler, kanuna aykırı bulunan tüzükleri tatbik etmezdi. Hattâ bu yolda temyiz mahkemesi içtihatları da vardır. Buna mukabil bâzı mahkemelerce tüzüklerin kanuna uygun olup olmadığı meselesini mahkemeler tetkik edemez ve dolayısıyla de yönetmenlik ve tüzükler kanuna aykırı olsa dahi tatbik edilmelidir, neticesini çıkarmışlardır.

Şimdi burada 132 nci maddeye göre bir kanunun Anayasaya aykırı olduğunu taraflar dermeyan edebilecekleri gibi resen de nazarı itibara alınabilir.

Buna mukabil, bir tüzük kanuna aykırı olmakla beraber iptal için muayyen müddet geçmişse hâkim ne yapacaktır? Naçiz kanaatime göre umumi hükümlere tefikân kanuna aykırı yönetmenliğin tatbik edilmemesi icabeder. Ama ihtilâfa mahal vermemek için hâkimin «kanuna aykırı olmayan yönetmenlik ve tüzükleri tatbik eder» yani yönetmenlik ve tüzükler kanuna muhalif ise, tatbik etmiyebilir diye bir fıkra ilâvesini rica edeceğim ve bunun için de takrir veriyorum. Kabulünü arz ve rica ediyorum.

BAŞKAN — Ahmet Bilgin.

AHMET BİLGİN — Efendim, bendeniz bu 132 nci maddenin 3 ncü fıkrasındaki nitelik müphemiyetini nazarı itibara alarak söz almış ve müphemiyetin ortadan kalkması maksadiyle de bir de önerge hazırlamış bulunuyorum. Şunu arz edeyim ki; 132 nci madde (görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz) denilmektedir. Yani yasama meclislerinde soru sorulamaz da yasama meclisleri haricinde soru sorulabilir mi? Demek isteniyor. Acaba Meclis dışında bu gibi sorulara cevaz var mı? İşte bu sebeple bu paragraf müphemdir diyorum. Geçmiş devirde bunun birçok misallerine rastlanmıştı. Ve buna benzer birçok işler olmuştur. Meselâ sâbık başbakan görülmekte olan birkaç dâva hakkında meclis içinde ve dışında dâva görülmekte iken beyanatlar vermiş ve bu suretle hâkimler üzerinde mânevi bir baskı tesis etmiştir. Binaenaleyh bu sebeple yalnız meclisler içinde bir soru sorulamaz denmesi kâfi değildir. Bunun meclis dışında demek

suretiyle tasrih edilmesi lâzımdır. Bu suretle müphemiyetin giderilmesini rica edeceğim. Bu husustaki önergem de takdim ediyorum. Bu önergem şu şekildedir : (Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde ve meclisler dışında soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz) böyle demek suretiyle fıkra daha çok vuzuha kavuşmuş olacaktır. Benim bu önergeme komisyonun da itiraz etmiyeceğini zannedirim. Maksadım memnuiyetin meclis dışındaki sorulara da şâmil olmasını temin etmektir. Vâkı olabilir. Bunun için meclisler dışında da soru sorulamamalı, beyanat verilmemelidir. Kaza organlarına, idari makamlara, başbakan ve bakanlara soru tevcih edilmeli ve cevap da alınmalıdır. Yalnız burada yani Mecliste değil, dışarda da gerek matbuat gerek mesul şahıslar tarafından bu usule riayet edilmelidir. Bendeniz maddede bu eihetin tasrihini faydalı bulmaktayım. Şayet benim bu teklif ettiğim metinde bir aykırılık varsa hukukun icabettirdiği başka terimlerin kullanılması lâzımgeliyorsa encümen âzaların yapacakları daha vâzih bir metne iştirak edeceğim.

Takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlar; bendeniz de biraz evvel Salih Türkmen Bey arkadaşımızın üzerinde durduğu meselenin vuzuha çıkmasını istiyorum.

Malûmuâliniz, mahkemeler, hukuki normları münferit hâdiselere tatbik ederek ve münferit hâdiseler için külli bir kaide olan bu normlardan netice istihsal ederek bir ihtilâfı hal veya şüpheli bir hakkın vârit olup olmadığına karar verirler, bu kesin ve bağlayıcı olur. Şimdi bu hukuki normlar arasında bir silsile vardır. Bunların başında Anayasa, ondan sonra kanunlar, sonra tüzükler sonra yönetmelikler gelir. Anayasa tasarısının 132 nci maddesi Anayasa kanunlarla bağlıdır demek suretiyle mahkemelere bu teselsülü gösteriyor. Fakat yalnız mahkemenin tatbik ettiği norm Anayasa ile kanunlar değildir, tüzüklerde vardır. Esasen, evvelce müzakeresi cereyan eden bir maddede komisyonun açıklaması sırasında, eski Teşkilâtı Esasiye Kanunundan ayrılarak tüzüklerde hükümler ihdas edilebileceğini de kabul etmiş bulunuyor.

Şimdi, hâkim bir kanunu tatbik ederken

bunun Anayasaya muhalefeti def'an ileri sürülecek veya hâkim bunu re'sen nazarı itibara alabileceği ve bu mesele Anayasa mahkemesince halledilinceye kadar dâvayı bekletecektir. Hâkim, bir tüzük veya talimatnamenin bir kanuna veya kanunlara muhalefetini tesbit ederse veyahut taraflardan biri canibinden böyle bir iddia ileri sürülürse vaziyet ne olacaktır? Madde meşkût. Bunun neticesi olarak mahkemenin bu noktayı tetkik etmesidir. O halde biz burada tezata düşüyoruz. Bir kanunun Anayasaya muhalefetini mahkeme nazarı itibara alabiliyor da normlar silsilesinden ondan daha aşağı mertebede olan tüzük ve yönetmeliğin kanuna aykırılığını nazarı itibara alamıyor. Bu doğru değildir. Bu açık bir tezattır. Bendeniz bu tezatın ortadan kaldırılması için bir takrir vermiş bulunuyorum; bu takrire yüksek nazarlarınızı çevirmenizi hasaten rica edeceğim, efendim.

BAŞKAN — Sait Erdinç.

SAIT ERDİNÇ — Muhterem arkadaşlar, benim bâzı endişelerim vardır. Bu endişelerimin giderilebilmesi için komisyonun bâzı açıklamalarda bulunmasını rica amacıyla söz almış bulunuyorum.

Tatbikattan eski bâzı misalleri burada kısaca arz ederek bunlara cevap verilmesini temin edeceğim. Böylece verecekleri cevapla beni tatmin etmiş olacaklar ve bu maddenin maksadının ne olduğunu tatbikattan öğrenmiş olacağım.

Şimdi muhterem arkadaşlarım; bugün mevcut, yürürlükte bir Anayasa var. Bu Anayasaya göre kaza hakkı mevzuunda bâzı sorular soragelmekteyiz. Bu sorularla bu çatı altında dertlere deva bulmakta, yolsuzluk ve suiistimalleri önlemeye çalışmaktayız. Şimdi acaba bir Anayasa getiriyoruz diye kaza hakkı adı altında diğer mevzularda söylendiği gibi Devlet içinde bir devlet mi yaratmak istiyoruz. Benim endişem budur. Ben mebus olarak bir Anayasa getirirken teşriî salâhiyet ve vazifeleri şuna buna verip; kuvvetsiz kudretsiz, salâhiyetsiz bir duruma geçiyoruz. Bunu bilmek lâzımdır. Eğer ben teşriî faaliyet içinde yetkilerimi bir milletvekili olarak verip de hiçbir şey yapamıyacak, ve eli kolu bağlı mı kalacağım? Buna mı gidiyoruz? Bu sorular kafamda beliriyor. Şimdi arz edeyim; 132 nci madde der ki; görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru soru-

lamaz. Komisyon lütfen aydınlatsın, nedir bu? Acaba böyle bir madde demokratik devletlerde var mıdır? Şimdi tatbikattan misaller vereceğim. Bu meseleleri ben veya her hangi bir arkadaş ilerde bu Mecliste dile getirmeyecek mi? Biz tatbikatta bunu gördük. 9 subay hâdisesini biz bu kürsüde dile getirdik. Düşününüz bu hâdiseden dolayı birkaç subay arkadaş tevkif edilmiş, bu 9 subay olmaz da 190 subay olabilir. Neden, neye tevkif etmişsin bilmiyoruz. Bu dâva ne safhadadır? İlk tahkikatta mıdır, son tahkikatta mıdır? Bunları nasıl bilip öğreneceğim? Bunlar yasaksa nasıl bir hüküm verebileceğim? Meclise getirilmeyecek bu. Matbuat yazamıyacak, dâva adliyeye intikal etmiştir diye.

Bir Demokrat Parti İlçe Başkanı, keyfi hareket etmiş, keyfi kararlar vermiş, bundan da binlerce vatandaş ıstırap çekmiş, şikâyet etmiştir. bunu ben buraya getiremeyeceğim. Binaenaleyh, ben bunu buraya getiremeyeceksem, mebusluğu, milletvekilliğini istemiyorum. (Bravo sesleri alkışlar) Bir vatandaş çıkar, bir suç işler. Bir vatandaş çıkar, belki vatanın şeref ve haysiyetlerini ayakları altına getirebilir. Fakat sen kimi hangi suçla itham ederek tevkif etmişsin. Ben Türküm, bu memleketin vatandaşıyım, sen benim devletim, mahkemem, hâkimim olarak bana izahat vermek zorundasın. Ben senin karşında bir parya değilim. Biz Demokrat Parti devrinde bu meseleyi soru olarak Meclise getirdik. Akabinde hemen ihtilâl oldu, cevabını alamadık. arz ediyorum, şöyle bir mesele var; hâkim dâvayı talik ediyor. Bu, salâhiyeti içindedir, son tahkikat safhasındadır. Dâva talik defterinde 10 ncu sıradadır. Avukatı var, müdafaasını yapacak. Dâvanın saati de var. Onbuçuk. Hâkim 9 da geliyor, ilk duruşma olarak onu alıyor. Celsede avukat gelmemiştir diye karar veriliyor, karar tefhim ediliyor. Bu, bir, beş, on oluyor. Bir şey soramazsınız. Hâkim görevini suiistimal etmiştir bu bir.

İkincisi : Arkadaşlar, ben bir milletvekili olarak, bu gibi meseleleri, dâvaları buraya getirebilmeliyim.

Fakat, hâkimin son kanaatine son hükme tallük eden bir husus mevzuubahis değildir. Açık suç sayılacak meseleler eskiden olduğu gibi burada ifade edilmelidir. Getirmeyi diyorsunuz. Bunu demekle siz mebusu şikâyetçi,

muhbir duruma sokacaksınız. Biz muhbir ve şikâyetçi olarak bu memleketteki kötü partizanların haksız ve kanunsuz muamelelerini getireceğiz. Yalnız bu kapı kapanınca bunu matbuat yoluyla ifa edeceğiz. Sizden istirham ederim. Hiç olmazsa, Anayasada yeni bir imkânı kaldırmıyalım. Bunu sağlayacak şekilde tedbirler vardır, teklifler vardır. Bu tekliflerden birisi kabul edildiği takdirde, diğerlerinin oya sunulmasını rica ediyorum. Reddedilirse, diğer 4 önerenin de oya sunulmasını diliyorum efendim. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Şahap Kitapeçi. Yok.

Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Bir arkadaşım buraya, 133 ncu maddeye örf hukukunun konması lâzım geldiğini ifade ettiler. Bendeniz buna temas edeceğim. Bendenize göre örf hukukunun buraya girmesine lüzum yoktur. Çünkü esasen kanun kelimesinden sonra (ve hukuka) tâbiri geçmektedir. Bunun içinde örf de dâhildir. Binaenaleyh yeniden bir örf hukuku zikrine ihtiyaç yoktur. Sayın Türkmen'in söylediği hakikaten vârittir. Çünkü ceza hukukunda örf tatbik edilmez. Bunun için de ayrıca zikrine lüzum yoktur.

Esat Çağa Bey izah ettiler; ve dediler ki; hâkimler tüzüğün kanuna, yönetmeliğin tüzüğe ve kanunun Anayasaya aykırılığını nazarı itibara alacaklar mı, bunda tezat vardır dediler. Kanaatimce noktai nazarı vârit değildir. Çünkü tüzükler ve yönetmelikler nihayet idari tasarruflardır. Bu idari tasarruflar, idari yoldan iptal edilebilir. Yahut hâkim kanuna aykırı tüzüğü uygulamaz.

Nitekim, eski Anayasamızda, bu kadar kesin hüküm bulunmadığı ve kanunun Anayasaya aykırılığı iddia edilmediği zamanlarda da hâkimler eski Anayasanın 52 nci maddesi hükmüne göre, kanuna aykırı tüzükleri tatbik etmemişlerdir. Bu hususta kararlar vardır. Görülmekte olan bir dâva dolayısıyla tüzüğün bir hükmünün kanuna aykırılığının def'i olarak ileri sürülmesi halinde idari kaza mercii olsun, adli kaza mercii olsun bunu tetkik etmek mecburiyetinde olduklarını kabul etmiş ve buna göre karar vermişlerdir. Şimdi yeni Anayasamızda kanunların dahi Anayasaya aykırı olamayacağı hususunda kesin hüküm bulunduğuna ve gerek adli ve gerek idari kaza mercileri, bir hususu def'an dermeyen

edilmemiş olsa dahi, re'sen nazarı itibara alacakları hususu Anayasada açıkça zikredildiğine göre tüzükler veya yönetmeliklerin kanuna aykırılıklarını nazarı itibara alamazlar, demek kanaatince doğru olmaz. Eski Anayasa zamanında dahi yargı mercileri bunu nazarı itibara alabildiklerine göre, yeni Anayasa metni karşısında bunu yapamazlar demek doğru olamaz. Ancak, Salih Türkmen arkadaşımız biraz daha vuzuh istiyor.

Bu hususta komisyon ne düşünüyor, bilmem.

BAŞKAN — Fehmi Alpaslan.

FEHİMİ ALPASLAN — Muhterem arkadaşlar; mevzu tavazzuh etti.

Eğer, değerli arkadaşımız Sait Erding, büyük heyecan içinde bir meseleyi huzurunuzda getirmiş olmasaydı söz almıyacaktım.

Şimdi, görülmekte olan dâvalardan dolayı Meclis kürsülerinde soru sorulamaz. Hâkimlerin yürürlükte olan dâvalarından dolayı Meclis kürsüsünden soru sorulamaz yolundaki hüküm kanaatince mahkemelerin bağımsızlığı ile alakalı ve mutlaka yer alması lâzımgelen bir hükümdür. Mâzideki kötü tatbikatın hâlâ tesirinde olarak bizim aynı sathi usullere ve zihniyete bağlanmış olmamız doğru değildir, kanaatindeyim. Yepyeni bir müessese kuruyoruz. Mutlak mânasında demokratik, hürriyetçi ve hukuk esaslarına bağlı bir devlet hayatının kurulması azmindeyiz. Bu arada mahkemelerin de kendi bünyeleri içinde elbette tam istiklâl ve bağımsızlık içinde bulunmasını temin etmek. Cereyan eden bir hâdiseden dolayı Meclis kürsüsünde soru sorulmaması hususunda, bâzı oy endişelerinin de yer alması mümkündür.

Bu arada şunu da arz edeyim ki, tatbikata göre, Meclis kürsüsünden her hangi bir şekilde yanlış sözlere, yer, meydan verildiği takdirde bunu da dikkate almak zorundayız.

Biz, nasıl ki, burada millet adına yasama yetkisini murakabe hakkını kullanıyorsak; millet vekiline şalâhiyet verirsek ve Türk Milleti adına hüküm vermek mevkiinde bulunan ve teşriî organın bir mensubunun, bir konuyu, soru müessesesi halinde Meclis kürsüsüne getirmesi hâkimin müstakil olarak hüviyetine tamamiyle müdahale olur. Bu itibarla böyle soru müessesesinin Meclis kürsüsüne gelmesini gönlüm istemez. Nitekim mâzide aynı mevzu üzerinde hâ-

diseler olmuştur. 9 subay hâdisesini Meclis kürsüsüne getirmeye mecbur olduk. Çünkü bu hâdisede mahkemelerin bağımsızlığı müessesesi orada yoktu. Kalmamıştı. Hâkim tesir altındaydı. Ve onun içindir ki; o rejim bir ihtilâlle göktü. Yepyeni bir müessese kurarken mâzinin tesiri altında kalarak yeniden hüküm vaz'etmiyelim. Arkadaşımın, bundan sonra gelecek iktidarlar ve mahkemelerin elbette ki, bir düzen içinde, elbette ki, tam ahlâk ve tam fâzilet rejimi içinde vazife göreceklere inanmış olmaları gerektir.

Bu itibarla arkadaşlar, maddede değiştirmeyi gerektirecek bir husus bulunmadığı kanaatimi arz ediyorum.

Hürmetlerimle (Alkışlar)

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlar, Necip Bilge Bey arkadaşımızın affına sığınarak arz edeyim; vaktiyle, Mecliste bir maddenin müzakeresi sırasında, o zaman komisyon sözcüsü olan Celâl Nuri Bey mahkemelerin kanunlara aykırı olan tüzükleri tatbik edemeyeceklerini sarahaten bu kürsüden söylemişti. Buna rağmen bizim mahkemelerimizin lâfza bağlılığı yüzünden bu içihadın aksi yerleşmiştir bu memlekette. Temyiz mahkemesinin bir iki dairesinin kanunlara aykırı olan tüzüklerin mahkemece tatbik edilemeyeceğine dair kararları varsa da bizim mahkemelerimiz bunu benimsememişlerdir. Onun için bendeniz bunu bizim mahkemelerimizin lâfza bağlı olduğunu nazarı itibara alarak deri sürmüş bulunuyorum. Her halde kendileri tabii görüyorlar. Tabii olan bir hususun maddede dışında kalması usulü yoktur. Bençe vardır. Bendeniz teklifimde ısrar edeceğim.

BAŞKAN — Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Bâzı arkadaşların 1 ve 2 nci fıkralar üzerinde konuşmalarının ve bu konuşmaların bir ifrat ve tefrit içinde cereyan etmesi beni söz almaya mecbur etmiştir. Ben hukukçu olmadığım için affedeceğinizi de tahmin ediyorum.

Arkadaşlar, birinci fıkraya örf ve âdetlerin de girmesini isteyenler var. Kanaati acizanecece bu tehlikeli bir yoldur. Hattâ ben oradaki (hukuka) kaydını dahi zait bulanlardanım. Arkadaşlar, türlü hukuk nazariyeleri vardır, meceleğe kadar girebilir. Diyeceksiniz ki, meri hu-

kuk. Fakat o peşin olarak ifade edilmemiştir. Binaenaleyh bu bakımdan örf ve âdetlerin de birinci fıkraya girmesine şiddetle muhalifim, bu ciheti arz etmek isterim.

İkinci fıkra, görülmekte olan bir dâva hakkında sual sorulamaz keyfiyeti. Hakikaten mahkemelerin istiklâli bakımından çok yerinde bir hükündür ama bunun aleyhinde söz söyleyen arkadaşlara da kısmen hak vereceğim. Hâkimler de nihayet insandır, melek değildir. Meclisin murakabe vazifesi bu derece ihlâl edilmez. Binaenaleyh bunun ikisinin ortası bir hal tarzı bulmak lâzımdır. Bunu da komisyonun dirayetinden bekliyorum. Saygılarımla.

BAŞKAN — Atalay Akan.

ATALAY AKAN — Muhterem arkadaşlarım, Bendeniz Salih Bey arkadaşımızın ortaya attığı nokta üzerinde durmak ve komisyonun bunu tavzih etmesini rica etmek istiyorum. Benim bildiğim, nizamnameler, talimatnameler düzenleyici tasarruflardır. Bunun iptali Danıştaya aittir.

Gene, gerek talimatnameler, gerekse tüzüklerin tatbikatında müddet mevzuubahis değildir. Talimatnameler ve tüzüklerin iptalleri için açılacak idari dâvanın müddeti bunlara dayanılarak verilmiş olan yerli tasarrufların tebliği tarihinden başlar.

Gene mahkemelerde bu husus, kanuna aykırılık, nizama aykırılık, diye ileri sürülebilir, mahkemelerin tatbik etmeme yetkisi vardır, iptal hakları yoktur.

Bizim anladığımız bu hukuki prensipleri komisyonumuz da böyle mi anlıyor, bunun tavzih edilmesinde çok büyük fayda vardır. İkinci noktayı da komisyondan sormak istiyorum. O da şudur, arkadaşlar:

Maddede yasama meclislerinde sorgu sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunamaz, denilmektedir. Malûmuâliniz bu hükmün tesisinden maksat, mahkemelerin seyri esnasında hâkimlerin hiçbir tesir altında kalmamalarını temine mâtuf ve aynı zamanda mahkemelerin prestijini korumaktır. Acaba dâva safhasına temyiz safhası da dâhil midir? Hüküm katılaşinceye kadar gider mi, gitmez mi bu cihetin tavzih edilmesini rica edeceğiz.

BAŞKAN — Sait Erdinç.

SAİT ERDİNÇ — Muhterem arkadaşlar,

mevzu hakikaten enteresandır. Soru mevzuunun tatbiki; hâkimin hükmüne tesir edecek mahiyette esaslı bir soruyu kastetmiyor. Zaten tatbikat da bu merkezde değildir.

Soru sorulamaz diye hüküm geldiğinde yolun tamamen kapatılması imkânı vardır. Bir misal vereyim. Bir arsa parselasyonu dâvasında dâvalar her parselasyon için ayrı ayrı dosya halinde. Hâkime dosyalar veriliyor, mahkeme esnasında birden bire Demokrat Parti başkanı olan vekil bu parsellerin de tevhidten görülmesini talebediyorum diyor, tutuyor on yirmi parseli birleştiriyor ve lehine karar veriyor. Şimdi göz göre göre bir suiistimal var. Bunu sormaz mıyız? Sonra başımdan geçti, Reisciumhura hürmetsizlik etmişim, üç beş gün sonraya tâlik ediyor. Vaziyeti izah ediyorum. Bir ay sonraya bırak diyorum, hayır diyor. Seçim bittikten sonra iki ay üç ay talik ediyor, senelere sürüyor. Bunu sormaz mıyım? Bir suç hali var mı, yok mu diye sormaz mıyım? Göreceksiniz bu kanun çıkışın her yerde milletvekilini yakalayan vatandaş derdini, şikâyetini ifade edecektir. Bu dert ve şikâyet normal haddi aşacaktır. Onun için bu maddeye biraz olsun elastikiyet vermek şarttır. Fehmi Bey arkadaşım diyor ki, yepyeni bir müessese daha getiriyoruz. Geçmiş seneler için vaz'etmiyoruz. O devrin tesiri altında pek çok müesseseler meydana getirdik. Bugün tatbikatta görmüş olduğumuz yolsuzlukları, kötülükleri önlemeyeceğiz. Anayasamızda, bugünkü hukuk ile tanımakta olduğumuz yetkiyi elinden alıyoruz.

Sonra arkadaşlar, bu maddenin elastikiyetle alakası yoktur. Mahkemenin bağımsızlığı tarafıyım. Türk tarihinde bir ihtilâl vâkı olmuş. Bir ihtilâl rejimi içinde, bir intikal rejimi içindeyiz. Kadroların elden geçirilmesi lâzımdır. İnsan bu kadrolarla...

BAŞKAN — 3 dakikalık müddetiniz bitmiştir, efendim.

SAİT ERDİNÇ — Peki efendim.

BAŞKAN — Buyurun Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Efendim, bendeniz bu madde vesilesiyle komisyondan sormak ve öğrenmek istiyorum. Malûm bulunduğu üzere sual sormak siyasi münakaşa yollarından biridir. Bu idarenin ve kazanın hizmetleriyle alakalı olabilir. Fakat görülmekte olan bir dâvada

mahkemeye tesir etmemek lâzımdır. Bugüne kadar, bâzı istisnalar olmuştur. Görülmekte olan dâvada, hâkimin tesir altında kalmasını intâ edecek istikâmette inkişaf etmektedir. Sual sorana, suale cevap verecek kimsenin anlayışı bu meseleyi siyasi her hangi bir ifade ile bu şekilde almasına imkân sağlamaz. Sual soran bu maddenin dar anlamı içinde hareket etmeğe mecburdur. Bir dâva görülmektedir sual sorulur. Bu sual sadece dâvanın açılıp açılmadığına dair olabilir. Dâvanın sureti cereyanı hakkında suali sormak mümkün değildir. Sual sorulan mahakemenin cereyan tarzına taallûk eden hususta sualin dışında kalabilir. Bu madde ile siyasi murakabenin bir yolu kapatılmıştır. Gizli cereyan eden dâvalarda teşriî vasıtalarla vatandaşın meseleyi anlaması, öğrenmesi tabii yoldur. Bu yasama organı dışında suallerin olmadığından bahsedildi, böyle bir sual müessesesi hatırlamıyorum. Bir tek yol vardır, yasama organları vasıtasıyla sorulur. Bunun dışında hiçbir kimse cereyan eden dâva hakkında bilgi edinmesi imkânı yoktur. Bu itibarla dâvanın esasına tesir edemeyecek şekilde bir sual sormaya müsaît telâkki etmek öyle tefsir ve tatbik etmek icab ediyor. Komisyonun bu ciheti izah etmesi lâzımdır. Aksi takdirde cemiyet bir murakabe imkanından mahrum edilmiş olur.

Bir de bu vesile ile talimatname, tamim meselesine temas etmek istiyorum. Görülmekte olan dâva hakkında tamim yapılması doğru değildir. Ama umumi mahiyette talimatname ve tamim gönderilmesi lâzımdır zannederim. Komisyon bu cihetleri de tavzih ederse madde yerine oturmuş ve endişeler de zail olmuş olur.

BAŞKAN — Mehmet Ali Kumbasar.

MEHMET ALİ KUMBASAR — Muhterem arkadaşlar, 132 nci maddede nizamname ve talimatnamelerin Anayasaya aykırılığı hakkında bir sarahat olmadığını söylediler. Kanunların Anayasaya aykırılığı hakkında müzakere yapılmış, uzun uzadıya izahat verilmişti. Şimdi ayrıca müzakere edilmesine lüzum yoktur kanaatindeyim. Onun için maddenin aynen kabul edilmesi icabeder.

Görülen bir dâva hakkında Mecliste sual sorulmaması meselesine gelince : arkadaşlar 132 nci maddede hâkimlere geniş şekilde teminat veriyoruz, sonra da soru sorulamaz diyoruz.

Bu memleketinde basına vatandaşlara kan kusturan savcılar hâlâ iş başındadır. O şekilde muamele yapan hâkimler hâlâ iş başındadır. Mîsâl mi istiyorsunuz? İşte Zonguldak savcısı, hâlâ iş başında, bunun gibi misâlleri artırabiliriz, size de mâlûm olan şeylerdir, bunlar. Bütün bunlara rağmen bir kere de teminat veriyoruz. Allah bizleri korusun, arkadaşlar.

Ondan sonra, bu gibi adamların yaptıkları na karşı, soru da soramıyacağız? Teşriî hayatta vazife görenler asli vazifelerinden birisini bu suretle yapamıyacaklar, bunu havsalam almıyor, komisyonun izah buyurmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Muhterem arkadaşlar, 132 nci maddede konuşan arkadaşlarımızın istedikleri birtakım noktalar üzerinde toplanmaktadır. Komisyon olarak sorulan sualleri cevaplandıracağız. Söz almış bulunan başka arkadaşlarımdan önce, söz almak mecburiyetinde kaldım. Sıra sıyle arz ediyorum : 132 nci maddede «Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasa, kanuna, hukuka ve viedanî kanaatlerine göre hüküm verirler.» şeklindeki birinci fkraya, bir de «örf ve âdet» kelimelerinin ilâvesi isteniyor.

Bâzı arkadaşlar da örf ve âdetin konmasına ihtiyaç olmadığını söylediler. İkinci şekilde konuşan arkadaşlarımızın noktai nazarına Komisyon iştirak eder; görüşümüz, kanaatimiz kendileriyle mutabıktır. «Hukuk tâbiri» örf ve âdeti de kapsar.

Arkadaşlar, bir de tüzük kelimesi zikredilmemiştir. Adli tatbikatımızdaki duruma hassasiyetle işaret ettiler arkadaşlarımız. Hakikaten bu yeni kurduğumuz sistem içinde üzerinde durulacak bir meseledir. Burada konuşan arkadaşlarımızın dedikleri gibi, temyiz içtihadlarında, kanuna aykırı olan tüzüklerin tatbik edilmemesi hususu gelenek halinde teessüs etmiş idi. Necip Bilge arkadaşımızın izah ettikleri gibi, yeni bir sistem getiriliyor. Kanunların kazai murakabesini adli organlar yapacaktır. Bu sistem içinde mütalâa edildiğinde netice şöyle olacaktır : Tüzük kanuna uygun değilse mahkemeler tüzüğü tatbik etmeyecektir. Ve tüzüklerin iptali bundan evvel olduğu gibi yine idari mah-

kemelere aittir. Anayasa mahkemesi ve Danıştay'ın görevleri, yetkileri tetkik edilince görülecektir. Kurulan sistem budur. Tabiatıyla kanunların Anayasaya aykırılığı dermeyan edildiği zaman veya hâkimin bunu re'sen nazarı itibara alması hakkını tanıdığı mıza göre ve kanunlar için bunu tanıdıktan sonra, tüzük ve yönetmeliklerin Anayasaya veya kanuna aykırı olup olmadığı hususunun evleviyetle nazarı itibara alınması gayet tabiidir.

Bir arkadaşımız burada hâkimlerin vasıfları sayılmamıştır dedi. Mütaakıp maddelerde görülecektir ki, bütün dünyada olduğu gibi, takibedilen usule bağlı olarak Hâkimler Kanununda, tatbikat kanunlarında derpiş edilecek olan şeyler, Anayasaya alınmamıştır. Yüksek mahkemelerden Danıştay hâkimlerinin vasıfları hakkında eski Anayasamızda 51 nci madde mevcut idi. Bizde yüksek hâkimlerden kurulan Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Askerî Yargıtay üyelerinin niteliklerini saydık, kademeleri kanuna bıraktık ve burada tasrihe lüzum görmedik. Çünkü tafsilâta kaçmamak lâzımgelirdi.

Bir arkadaş da kaza birliği sistemi yoktur, buyurdular. Bu ayrı bir sistemdir. Tasarımız bu sisteme gitmemiştir. Komisyonunda kaza birliği sistemi münakaşa edilmiştir. Bir kısım arkadaşlar bunu devrini yaşamış bir sistem diye gösterdiler. Hakikaten İngiltere'de dahi bugün Adli kaza rejimi, idari kaza ile ayrılıyor. Komisyonunuz bu sistemi kabul etmemiş ve kaza ayrılığı demiyeim, yeni bir sistem içinde, normal fonksiyonlar dâhilinde görevlerine göre, kuruluşlarının mahiyetine göre bu şekil tercih edilmiştir.

Bir arkadaşımız, maddenin matlabı ayrı, metni ayrı değildir. Matlapta mahkemelerin bağımsızlığı, deniyor; maddede ise, «hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar,» deniyor. Binaenaleyh gelişme var, buyuruyorlar. Biz bu kanaatte değiliz. Mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlerin bağımsızlığıdır, gelişme olmadığı kanaatindeyiz.

Diğer bir arkadaşımız, üçüncü fıkranın ikinci cümlesi üzerinde durdular. «Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz.»

Bu beyanın sadece Meclise değil, Meclis dışına da şâmil olması konusu üzerinde durdular.

Bu husus, ikinci fıkrada mütalâa edilmiştir. Burada «Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere, ve hâkimlere emir ve talimat veremez» deniyor. Bu beyanların bilvasıta veya bilâvasıta bir başbakanın veya adliye vekilinin dışarda mahkemelere tesir edici beyanda bulunamayacağı, dışarda da bağlı bulunması icabettiği anlaşılır ikinci fıkranın ışığı altında.

Arkadaşlarımızın durdukları meselelerden birisi de, görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulmaması hususudur. Evvelâ görülmekte olan bir dâva denince; bunun ilk tahkikatı, hazırlık tahkikatını kapsayıp kapsayamadığı hususunda birtakım sualler soruldu ve ne zamana kadar sorulamıyacağı ifade edildi. Evvelâ soru sorulamaz hükmü; temyiz safhasına şâmil ve hüküm katileşinceye kadar sirayet eder. Diğer taraftan bunun da en az ilk tahkikat safhasına şâmil olacağı inanışındayız.

İkinci olarak, arkadaşların söyledikleri, hiç bir soru sorulamıyacağı hususudur. Tabiatıyla bunun kıstası dâvaların görülmesine ve hükme tesir edici mahiyetteki soruların sorulmıyacağıdır. Kriteriyum budur. Bu madde bu ruhu taşımakta ve buna dayanmaktadır. Yoksa bir hâkim dâva görmekte iken suiistimal yapmış, elbette hakkında soru sorulacaktır. Uzun müddet bir şahıs mevkuf tutulmuş, mahkemesi sürüncemede kalmış, haddizatında bu dâvanın görülmesi iki üç aylık bir şey, ama senelerce devam etmiş. Tabiatıyla bir milletvekili bu dâvanın ne safhada olduğunu sorabilecektir. Sonra ilk tahkikat durumunda iken, bu konuda dâva açılıp açılmadığı hususunda, hiç değilse malûmat almak için soru mevzuu olarak Meclis kürsüsüne getirecektir. Yalnız derinleştirilmeyecektir. Kanunun kurmuş olduğu soru müessesesi bu mahiyettedir. Soru sormak bir şey hakkında bilgi edinmekten ibaretir. Soru derinleştirilmeyecektir. Zaten derinleştirilirse, o zaman mahkemenin seyrine tesir edecek mahiyetinde sayılacaktır.

Bunun dışında, elbette çok soru sorulacaktır. Ancak, mahkemeye tesir edecek şekilde beyanda bulunulmayacaktır. Bundan önceki devrede, değil mebuslar, yetkili kimseler, meselâ bir Başvekil, Mecliste bâzi hâkimlerin kararlarını söz etmiş, onları teşhir etmiştir. «Bu şekilde ceza verilir mi? Verdikleri cezaya bakın» tarzında konuşmuştur. Bunun gibi, hâkime, adliyeye te-

sir edecek beyanda bulunanlar görülmüştür. Bunları menetmiş bulunuyoruz. Bundan evvelki durumla mukayese edilmeyecek şekilde mahkemelere bağımsızlık verilmektedir.

Hâkimlerin tâyinleri, terfileri, nakilleri, memuriyetlerine ait tasarruflar icra organının elinden alınmıştır. İnşallah, bundan önceki devre ait misaller, acı birer hâtıra olarak tarihe mal edilmiş olacaktır, tarihe intikal edecektir.

BAŞKAN — Buyurun Mehmet Hazerdağlı.

MEHMET SALİH HAZERDAĞLI — Sözcü arkadaşımızın beyanatından sonra mâruzatım kısa olacaktır. Sözcü arkadaşımız beyanlarında görülmekte olan bir dâva hakkında yasama Meclislerinde soru sorulamaz. Görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz şeklinde madde mealinden bahsettiler. Bu fıkranın, metnin ruhuna muhalif olarak bâzı suallerin sorulabileceği şeklinde ifadeleri oldu. Bu sebeple mâruzatta bulunmak mecburiyeti hâsıl oldu.

Muhterem arkadaşlarım metnin sevkine, getirilmesine sebep; hâkimlerin hükümlerinde tesir altında bırakacak mealde beyanların olmasını sağlamaktır. Bir Başbakan hâkimleri tesir altında bırakacak her hangi bir beyanda bulunmamasını sağlamaktır.. O halde prensip, dışarıda suallerin sorulmaması icap eder. Onun için madde metninin bu mânada, bu anlamda yazılması iktiza eder.

Geçmiş bir hâdiseden zikretmek isterim. Fethi Okyay zamanında bir dâva dolayısıyla Adliye Vekili bulunduğu bir zamanda, kendisinden bir sual sorulmuş ve kürsüye gelerek demiştir ki; adli makamlara intikal etmiş bulunmaktadır. Fakat D. P. zamanında Başbakan görülmekte olan dâvalar hakkında bu şekilde ceza verilmesi icap eder şeklinde beyanlarda bulunmuştur. Onun için maddede bu şekilde sarîh bir hükmün yer alması lâzımdır. Komisyon sözcüsü bahsettiler, dâva safahatı hakkında soru sormak lâzım gelir dediler. O halde tatbikatın, şu safhasında sorulur, bu safhasında sorulamaz şeklindeki ifadelerinin zapta geçmesiyle mesele halledilmez hazırlık safahatını polis yapmıyor. Acaba sorulur mu? İlk tahkikata sorulur diyor, son tahkikatta sorulmaz diyor. Bunun veciz bir şekilde kaleme alınması lâzım. Bendeniz teklif ediyorum. (görül-

mekte olan dâva hakkında dâvanın neticesine tesir etmeyecek soru sorulabilir, görüşme yapılabilir.) ve saire. Bende bu şekilde cümlelerin yazılmasında fayda mülâhaza ediyorum. Çünkü bir dâvada meselâ kaç kişi ölmüştür ne olmuştur diye bir şeyler sorulabilmeli. Yoksa bunlar karanlıkta kaldığı müddetçe dedikodu devam eder ve bundan da adalet rahatsız olur. Adalet ki, sıyanet ederken hâkimleri şüphe altında bırakırız. Bendeniz bu şekilde yazdığım önergemî Başbakanlığa takdim ediyorum kabulünü rica ediyorum. Hümetlerimle.

BAŞKAN — Buyurun, Hızır Cengiz.

HIZIR CENGİZ — Muhterem arkadaşlarım, bendeniz, sözcü arkadaşımızın beyanından sonra; esas hakkındaki mâruzatımı mümkün olduğu kadar kısa yapacağım.

Söz alışının sebebi şudur. 132 nci maddenin 3 ncu fıkrasında : «Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez» denilmektedir.

Muhterem arkadaşlarım; bu fıkrada, görmek ve getirmek istediğimiz, yepyeni bir sistemin içabıdır. Bu fıkraya zaruret vardır.

Bâzı arkadaşlar, bir kısım hâkimlerin niteliği üzerinde durdu'lar, kifayetsiz hâkimlerden bahsettiler. Olabilir. Her hâkim bir olmaz. Ancak, bunlar, böyle bir prensibi kabul etmemize ve getirmemize aslâ mâni olamaz. Bâzı arkadaşlar da bu kadar fazla teminatın lüzumsuz olduğunu beyan ettiler. Bendeniz, mevcut ve mer'i hükümler muvacehesinde, bunun kifayetsiz olduğuna kaaniim.

Görülmekte olan bir dâva konusuna gelince; bir dâvanın, mahkemeye intikalinden, kesin netice alınmaya kadar ki, hali derdestlik durumunu ifade eder. Yüksek malûmlarımızdır ki, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 253 ncu maddesine göre, bir dâvanın duruşması, hükmün tefhimi ile biter. Binaenaleyh dâva artık bitmiştir diye, endan sonra bir dâva hakkında yasama meclislerinde soru sorulur, beyanda bulunulabilir, görüşme yapılabilir gibi bir mâna çıkar. Onun için bendeniz görülmekte olan dâva hakkında hüküm katılesineeye kadar yasama meclis-

lerinde sual sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir beyanda bulunulamaz şeklinde fıkranın ikmal edilmesini rica edeceğim. Bu hususta bir önerge takdim etmiş bulunuyorum. Yüksek tasviplerinize mazhar olduğu takdirde minnettar olacağım. Bu suretle bu fıkranın ek-sik ve müphem olan kısmı tamamlanmış olacaktır. Arkadaşlarımız diyorlar ki, görülmekte olan bir dâva hakkında soru sorulamaz şeklindeki müeyyide milletvekillerinin siyasi alanda mura-kabelerini tahdideden bir keyfiyettir.

Hayır arkadaşlar; bu bir tahdit değildir. Hâdi-se adliyeye geldikten sonra dâva halîne inkılâb-edineeye kadar, (yani gerekli safhaya gelineeye kadar) alâkadar olunması mümkündür. Mer'î mevzuatımıza göre dâva bir iddianame veya bir talepname ile açılır. Talepnameyi veya iddiana-meyi veren makam sorgu hâkimliğinde veya mah-kemede dâvayı açabilir. Hâdise dâva vasfını iktisabetmiş olduğu andan itibaren (ki ilk tahki-kat işi de gizlidir) soru sorulmamalı, görüşme yapılmamalı ve her hangi bir beyanda bulunul-mamalıdır.

Sonra deniyor ki, efendim, soru müessesesi nihayet muayyen bir husus hakkında ilgili-sinden malumat istemektedir. Geldiğimizden beri gördüğümüz arkadaşlarımız tarafından (be-lirttikleri gibi) burada bâzı sorular soruldu ve ilgililerde cevap verdi. Meselâ Adliye Veki-linden bir mesele hakkında soru soruldu, Adli-ye Vekilide alâkalı müddeimumilikten sordu, aldığı cevaba göre o iş ağır ceza mahkemesine intikâl etmiştir, yahut şahitler dinlenilmektedir falan filân dedi. Şimdi soru soran çıkıyor, ef-en-dim, niçin bu kadar gecikmiştir diyor. İşte bunun memlekette yaratacağı heyecanı düşünün. Me-selâ falan iş hakkında mahkeme şu cezayı ver-miştir dedi. Buna karşı da efendim, bu hâdise karşısında ceza bu mu olmalı idi, şöyle idi, böyle idi diyebilir, seçmenlere selâm gönderir gibi konuşulur ve bunu önliyemezsiniz. Böyle soru-lar sorulduğu zaman hükmü veren hâkimin bir an için başını iki ellerinin arasına aldırarsınız. arkadaşlarım, dâva bittikten sonra, yani hüküm katileştikten sonra ne gibi bir neticeye bağlan-mıştır diye öğrenmek istiyorsanız, sorabilirsiniz veya dâva açılmadan evvel de sorulabilir. Nâçiz kanaatime göre siz nasıl telâkki ederseniz, bir iş mahkemede iken o iş hakkında sual

sormak neticeye tesir edecek bir mahiyet taşır. Deniyor ki neticeye tesir etmiyecek, soru sorul-sun. Bu ne demektir? Dâvanın neticesine tesir edip etmiyeceğini kim ve nasıl takdir edecektir? Sorulan soruya, Adliye Vekili neticeye tesir eder. Buna cevap veremiyeceğim, derse o za-man ne olacak? Üzerinde çok durulması lâzım-gelen bir şeydir. Beklenen faydasından çok, mazarratı olacaktır. Maddenin bu fıkrasının aynen kabul edilmesini hattâ, daha da ileri gidi-lerek, «hüküm kesinleşinceye kadar» ibaresi-nin eklenmesini istirham eder, üstün saygıla-rlarla takdirlerinize sunarım.

BAŞKAN — Buyurun, Avni Yurdabayrak, (Yok sesleri) Buyurun Komisyon.

KOMİSYON ADINA ÂMİL ARTUS — Muhterem arkadaşlarım, bu maddede bahis konusu olan yasama organlarımızın, görülmekte bulunan bir dâva hakkında sual sorma ve bunu müzakere konusu yapmalarının caiz olmadığına ifadesinden ibarettir. Bu hükümler, hâkimin şahsi huzuru için veya şahsi menfaati için konulmuş değildir. Doğrudan doğruya, vatandaşların yargı organlarının önünde serbestçe muhakeme edil-meleri ve hakkın yerini bulması içindir. Bu hü-küm, kanunlara uygun, tam bir tarafsızlıkla hüküm istihsalini temin maksadiyle konulmuş bulunmaktadır.

Gene bu hüküm daha evvel, Anayasamızın 7 nei maddesinde kabul buyurduğunuz prensiplerin tatbikatından ibarettir. Bu ve bunu takibeden diğer maddelerde müşahade edeceğimiz hükümler, müesseseler Anayasamızın 7 nei maddesiyle kabul ettiğimiz hükmün tatbikından ibarettir. 7 nei maddede yargının Türk milleti adına tamamen bağımsız mahkemeler tarafından görüleceğine dair bir hüküm vardır. Bu hüküm de yüksek tasviplerinize iktiran etmiştir. Bu-gün meriyette olan 1924 Anayasasında da buna benzer bir hüküm vardır. Orada (usulü ve kanunu dairesinde müstakil) diye bir kayıt var-dır. Bu yüzden bugün mahkemelerin bağımsızlığını ve hâkimlerin teminatı Özel Kanun olan Hâkimler Kanunu tâyin etmiştir. Hâkim-ler Kanunu zamanın anlayış ve ihtiyaçları için-de bu teminat hükümlerini tesbit etmiş bulun-maktadır. Bugün kabul ettiğimiz Anayasa ile bu kayıt (kanunların çizdiği hudut dâhilinde bağımsız) formülü kaldırılmıştır.

7 nci madde yargı yetkisi Türk milleti adına bağımsız mahkemelerince kullanılır şeklinde tesbit edilmiştir. Bu Anayasanın 132 nci maddesinden sonra bütün müesseseler hâkimliğin teminatını, bağımsızlığını huzuruna getiriyor. Bu arz ettiğim prensiplerin tatbikından ibaretir.

Muhterem arkadaşlar, kıymetli arkadaşım Sait Erdiç'in ifade buyurdıkları gibi, burada kaza hakkı adı altında Devlet içinde Devlet yaratmıyoruz. Böyle bir vaziyet mevzu bahis değildir. Hâkimlerin yargı fonksiyonu dışında kalan faaliyetler ve adalet işlerinin umumi mahiyetteki sevk ve idaresi hakkında her zaman yasama meclislerince sorulabilir ve bunlar Adalet Bakan ile Meclis arasında tartışma konusu olabilir. Bu hükmün istihdaf ettiği şey doğrudan doğruya, görülmekte olan bir dâvayı şu veya bu şekilde tesir altında bırakacak birtakım müdahalenin yapılmamasıdır. Bu da gayet tabiidir. Çünkü kabul buyurduğunuz maddelerle, esas itibariyle, yumuşak da olsa, bir tefriki kuvva prensibi kabul edilmiştir. Bu prensibin tabii neticesi olarak gerek yasama organının, gerek yürütme organının kaza organına her hangi bir surette fonksiyonu dolayısıyla müdahalede bulunmaması lâzımdır. Meselâ görülmekte olan bir dâva dolayısıyla, biraz evvel konuşan arkadaşlarımızın dedikleri gibi, dâvada sanık olarak bulunan adamın tevkif edilip edilmeyeceği tarzında bir konuşma yapılması yasaktır. Verilmiş bir ceza için, nasıl olur, kanunlarımız böyle mi derpiş etmiştir, üç ay ceza verilmiştir, üç ay olmamak lâzımgelirdi, gibi görüşmeler yasaktır. Biraz evvel konuşan arkadaşımızın belirttiği gibi, bu tarzda sualler kürsüye getirilmeyecektir. Bunun dışında soru kapısı açık bırakılmıştır. Dâva ile ilgili olan ve mahkemelere tesir edecek şekildeki men edilmiştir.

Sonra bir arkadaşımız, kesinleşinceye kadar diye bir kayıt koyalım, dediler. Bunun ilâvesine lüum yoktur. Zaten maddede «görül-mekte olan bir dâva hakkında» tâbiri vardır. Dâva kesinleşinceye kadar, zaten görülmekte olan bir dâva demektir. Binaenaleyh bu madde bu hususu kapsamaktadır. Adalete intikalden, temyiz safhasının sonuna kadarki muameleyi kapsamaktadır. Hazırlık tahkikatı, son

tahkikat, mahkeme önündeki sorgular, hepsi bunun içine girer. Bendeniz bu konuyu açıklamak için huzurunuza çıkmış bulunuyorum.

MEHMET HAZER — Soru, efendim. Şimdi tezada düştüler. (Soru soru, var sesleri) ÂMİL ARTUS — Sözcüden sorunuz, efendim.

BAŞKAN — Ahmet Bilgin.

AHMET BİLGİN — Bundan evvelki mâruzatında yasama meclisleri içinde ve dışında sorulan suallere verilecek cevaplar, sorulmaması hakkındaki düşüncelerimi arz etmiştim. Mehmet Hazer arkadaşımız meclis dışında soru müessesesi bilmiyorum buyurdular. Meclis içi sorular; icranın verdiği cevaplar meclis için sorulardır. Fakat matbuat muktesibi muhabir arkadaşlarımızın icranın her hangi bir vekiline adliye vekilinden veya başvekilinden falan dâva hakkında şöyle bir iş omuştur. Şeklindeki soruları ve alınan cevapları da Meclis içi sorulardır. Hâkimler üzerine tesirler yapacağı aşikâr soruların meclisten ayrı olarak evvelce geçmiş vukuatlar mevcuttur. Sözcü Arıçoğlu arkadaşımız icra makamının hariçteki sorularına da şâmil-dir diye ikinci paragrafı kuvvetle ele alarak buna gidilir şeklinde ifade ettiler, ikinci fıkrada üstiane ederek arz ettiğim sorunun sorulamıyacağını ifade etmek mümkün olabilir. Ama ben görmedim. Benim söylediğim şekilde, maddenin ikinci paragrafına (Meclis içinde ve meclis dışında) kelimelerini ilâve edelim. Bunu ilâve edersek bir ziyan var mı? Bir ziyan olmayacağı kanaatindeyim. Bu şekilde ilâve yapılmak suretiyle tavzih edilmesi için, evvelce arz ettiğim önerime müspet'oy vermenizi rica ederim.

BAŞKAN — Buyurun.

ŞAHAP KİTAPCI — Çok muhterem arkadaşlar, bu mevzudaki görüşmeler en kritik bir noktada düğümlenmiştir. Maddeyi tetkik ettiğimiz, dikkatle okuduğumuz zaman görüyoruz ki, mahkemede veya yargıtayda görülmekte, olan bir dâva hakkında bu kürsüden soru sorulamaz. Bu kadar katı, benim anlayışına göre bu kadar yerinde bir hükme rağmen, burada beyan edilen mütalâaların tesiri altında olsa gerek Komisyonun iki sayın sözcüsü arkadaşlarımız, komisyon adına konuştuğularını ifade ettikleri halde, muhtelif noktalarda, misaller vermek suretiyle, yarın çok yanlış tatbikata, kaza organlarının is-

tıklâline, hâkim teminatının zedelenmesine imkân verecek, açık kapı bırakacak şekilde beyanda bulundular, evvelâ ben kendi noktâi nazarımı arza çalışacağım. Görülmekte olan bir dâva hakkında soru sormak yerinde değildir. Bu memlekette son on yılda, daima siyaset adamları adaleti şüpheye düşürecek şekilde sorular sormuşlar, beyanlarda bulunmuşlardır.

Bir adliye müfettişi bile, hâkimden, şu dâvayı niçin bu kadar geciktirdin, netice niye böyle oldu, diye soramaz. Bu kadar uzun zamandır devam eden muhakemeyi, niçin beraetle neticelendirdin, diye bir soru sorulamaz. prensibolarak, görülmekte olan bir dâva hakkında, yasama organlarında soru sorulmamalıdır. Eğer bu kapı açık tutulursa, o zaman, dâvalar için, parti teşkilâtlarının her kademesi harekete geçer, mebusları da müşkül durumda bırakırlar. Bunun misallerini daha önce çok gördük.

Bu itibarla en ufak bir şekilde de olsa, bir açık kapı bırakılmasına taraftar deyilim, bunun şiddetle aleyhindeyim. Şunu da ilâve edeyim ki, arkadaşlarımızın ifade ettikleri tarzında hangi sorular sorulup hangileri sorulamaz şeklindeki bir tefrik de çok tehlikeli olur. Baktığı dâvanın kürsüye gelebileceğini düşünecek olan kaza organları hâkimler bundan dolayı soruya mâruz kalırlar endişesi ile de karşışarşıya bırakılmış olurlar.

Komisyon aynı fikirlerinden mülhem olarak ve kesin ifade ile, görüşülemez, soru mevzuu yapılamaz demıştır. Fakat buradan soru mevzuu yapılabilecektir. Şeklinde ifadeye kadar da gidilmiştir. Kaldığı, kaza organının teftişine lüzum olup olmadığı da ilmen münakaşalıdır. Böyle bir sahada seçmeni arkasında bulunmanın kürsülerde, bu gibi mevzuları kürsüye getirmenin büyük zararları vardır. Onun için bu maddenin aynen kabulünde bu memleketin yarını, Türk adaletinin istikbali bakımından büyük faydalar mülâhaza etmekteyim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Muhterem arkadaşlar; komisyon adına konuşan sözcülerin tezada düştüğünden bahsedildi. Ben tezada düştüğümüz kanaatinde değilim. Görülmekte olan dâva hakkında soru sorulamaz. Gayet sarîh ve vazîh. Maddeyi niçin sevk ediyoruz? Görülmekte olan dâvanın neticesine tesir edecek mahiyette soru sorulmasıdır. Ama bu demek değildir ki, adalet

leri hakkında, soru sormak hakkı Meclisten alınmıştır. Meselâ bir dâvanın mevkufl olan sanığı ceza evinde dövülmüştür, dayak yemiştir, bunlar sorulacaktır. Ben tezada düştüğümüze kaani değilim. O kadar sarîhtir ki, ilerde bu madde hakkında Anayasa Komisyonunun ne kasdettiğini öğrenmek isteyenler zabıtlarda tezat görmeyeceklerdir. Konuşan arkadaşlarımızın da ifade ettikleri gibi, hakikaten eski sistemden ayrı bir sistem getiriyoruz. Eskiden Teşriî Meclisler, kazai organların istiklâllerini zedeliyecek mahiyette kanunlar çıkarabiliyorlardı. Bu madde, kazai organlara istiklâl kazandırmış olacaktır. Anayasa ile bu istiklâl teminat altına alınacaktır.

Demir burada güzel bir konuşma yapan arkadaşımız buyurdular ki, dâva hakkında, hüküm kesinleşinceye kadar soru sorulmayacağını tarih olarak ifade edelim. Görülmekte olan bir dâva hakkında, deyincede, kesinleşinceye kadar, demeye lüzum yoktur. Esasen, dâva temyiz safhası sonuna kadar «görülmekte» demektir.

Sonra, Ahmet Bilgin arkadaşımız, konuşmasında temas etti. Meclis içinde olduğu gibi, Meclis dışında kaydının da konulmasını istedi. Buna da lüzum yok. Zira, 132 nci maddenin ikinci fıkrasında bunu karşılayacak hüküm vardır. Burada «Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında, mahkemelere ve hâkimlere..» deniyor. Bu dışardaki beyanlara da şâmilidir.

Bir bakan gazeteilere beyanat verir, sorular sorulur. Kimse bu beyanlarında mahkemelerde görülmekte olan dâvalardan bahsedemez. Bu madde, kanunlara, mahkemelerin istiklâline aykırı hükümlerin girmesini önlemiş olacaktır. Onun için içerde ve dışarda kaydının ilâvesini lüzum görmüyorum.

MEHMET ÖZBAY — Maddenin ikinci fıkrasının bir cümlesi hakkındaki noktâi nazarımı arz edeceğim.

Arkadaşlar, sözlü soru müessesesi 73 nci maddesinde (Eski Anayasanın 73 nci maddesi olacak) belirtilmiştir. Bilgi olmak için bir Milletvekili sözlü soru müessesesi vasıtasıyla, Hükümetten kanunların tatbikatı veyhut memlekette cereyan eden hâdiseler hakkında sorabilir, gereken malûmatı alabilir.

Ayrıca bir Milletvekili her hangi bir mevzu hakkında bir kanun teklifi getirebilir veyahut

gelmiş olan bir kanun üzerinde bir tadil teklifi yapabilir. Ayrıca öğrenmek istediği mevzuat dair bilgi almak için soru müessesesine müracaat edebilir, zira bunun getireceği teklifin üzerinde büyük rolü vardır.

Şimdi bu mevzuda görülmekte olan dâva hakkında sözlü soru sorulmaz şeklindeki husus bu tarzda mütalâa edilirse bence yasama hakkının işlenmesi bir noktada kayıcı bir mahiyet arz eder. Bir misal arz edeyim. Filân kaza veya filân vilâyette filân idare âmirinin bir tutumu dolayısıyla bâzı vatandaşlar veya bir müessese mutazzarır olmuştur, işi mahkemeye götürülmüştür. Bahusus yeni Anayasanın bir maddesinde idari tasarruflar kazai murakabeye tâbidir hükmü konmuştur. Şimdi bu dâva esasen Meclise intikal etmeden, bunu soracak olan milletvekilinin itilâna gelmiştir, filhakika bu hâdise kaymakamın veya valinin yanlış anlayışından, yanlış tatbikattan doğmaktadır veya yanlış bir zihniyetten doğmuştur. Bu yanlış anlayış veya yanlış tatbikat memleketin başka bölgelerinde de var. Meselâ, memleketteki idarecilerden olan ve bu hâdisede bir nümunei imtisal arz eden bir hal olursa, bunu Meclis kürsüsüne getirmek ve bu yolda tatbikat yapılırken, kanundaki tatbikattan doğacak açıklığı Meclise arz etmek ve bu açığı kapatmak suretiyle, Meclise arz etmek, kanunlarda tadiller yapmak veya yeni kanunlar getirmek arzu edilebilir. Değil arzu, ihtiyaç doğabilir. O zaman bu hâdiseden behsetmek gerekebilir. Bu kanunun lüzumuna Meclisi ikna etmek gerekebilir. Bu meselede Hükümet görüşünü anlamak için soru sorulabilir. Bu bakımdan arkadaşlar bunu böylece, ikinci fıkrayı bırakacak olursak bence yasama organının çalışmasında bu nokta keyfi bir mahiyet arz edebilir.

Onun için, mahkemenin neticesine tesir edecek şekilde soru sorulamaz gibi tahdidetmeli yahut ikinci fıkranın birinci cümlesini tamamen kaldırılmak lâzımdır.

Mâruzatım bundan ibarettir, hürmetlerimle.

BAŞKAN — Yeterlik önergesi vardır. Okuyoruz :

Yüksek Başkanlığa

132 nei madde üzerinde kâfi derecede görü-

güldüğünden müzakerenin kifayetine oya konulmasını arz ve teklif ederiz.

Salih Türkmen Zeki Baltacıoğlu
Sait Naci Ergin Hüseyin Ulusoy

MEHMET HAZER — Takrir âleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

MEHMET HAZER — Muhterem arkadaşlar, madde sarîh ve maksadı anlaşılır bir tarzda idi. Fakat komisyon sözcülerinin konuşmasından sonra bâzı tereddütler hâsıl oldu. Müsaade buyurun da bunları öğrenelim. Yani bu Meclis ve gelecek Meclisler soru sorabilir mi, soramaz mı?

BAŞKAN — Yeterlik önergesini oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bu madde hakkındaki takrirleri okuyoruz efendim :

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

132 nei maddenin 1 nei fıkrasındaki «hâkimler» kelimesinden sonra bir virgül, «görevleriyle bağımsızdırlar» ibaresinden sonra noktalı virgül konulmak suretiyle 1 nei fıkranın tashiini,

Ayrıca aynı maddenin 3 neü fıkrasının «görülmemekte olan bir dâva hakkında» ibaresinden sonra «hüküm kesinleşinceye kadar» ibaresinin ilâvesini arz ve teklif eyleriz.

Sadi Erdem Hızır Cengiz Enver Kirker

Yüksek Başkanlığa

Tasarının 132 nei maddesinin 1 nei fıkrasının 2 nei cümlesine (Kanuna uygun tüzük ve yönetmeliklere) tâbirlerinin ilâvesi ile, adı geçen maddenin :

(Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar, Anayasaya, kanuna, hukuka ve kanuna uygun tüzük ve yönetmeliklere ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler) şeklinde tadilini arz ve teklif ederim.

Esat Çağa

Yüksek Başkanlığa

Sifâhen açıkladığım sebeplerle binaen 132 nei maddenin 1 nei fıkrasına aşağıdaki cümlelerin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Salih Türkmen

(Mahkemeler, yürütme organlarının veya idarenin kanuna aykırı olmıyan düzenleyici tasarruflarını da uygularlar.)

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkrasının birinci cümlesinde bulunan («soru sorulamaz» veya her hangi bir beyanda bulunulamaz.) kelimelerinin çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Teklifim kabul edildiği takdirde 3 nü fıkranın birinci cümlesi şu şekilde olacaktır.

Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde görüşme yapılamaz. Saygılarımla.

Sait Erdiñ

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkrasının birinci cümlesinin başına aşağıdaki kelimelerin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Sait Erdiñ

Teklif : Suç sayılabilecek işlemler saklı olmak üzere...

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkrasının birinci cümlesinin başına (duruşması) kelimesinin ilâvesini arz ederim. Saygılarımla.

Sait Erdiñ

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkradaki görülmekte olan bir dâva yerine (bir dâvanın soruşturma veya kovuşturması) tâbirinin konulmasını arz ve teklif ederim.

Zeki Kumrulu

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkrasının 1 nci cümlesinin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sait Erdiñ

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkrasının ilk cümlesinin şu şekilde kabulünü rica ederim.

Mehmet Ali Kumbasar

«Görülmekte olan bir dâva hakkında yasama meclislerinde dâvanın seyrine ve neticesine tesir edilmeyecek şekilde aydınlatıcı malûmat soru ile istenebilir.»

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü fıkrasının «görül-
mekte olan bir dâva hakkında, dâvanın netice-
sine tesir edecek soru sorulamaz, görüşme ya-
pılamaz her hangi bir beyanda bulunulamaz»
şeklinde değiştirilmesini saygıyla arz ve teklif
ederim.

M. Salim Hazerdağlı

Yüksek Başkanlığa

132 nci maddenin 3 nü paragrafının ilk kıs-
mının aşağıdaki şekilde düzeltilmesini arz ede-
rim.

Ahmet Bilgin

(Görülmekte olan bir dâva hakkında yasa-
ma meclislerinde ve meclisler dışında soru so-
rulamaz, görüşme yapılamaz veya her hangi bir
beyanda bulunulamaz.)

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 132 nci maddesinin aşağı-
daki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Kâmil Başaran

Mahkemelerin bağımsızlığı : Madde 132. —
Yargı yetkisinin kullanılmasında, hiçbir organ,
makam, merci veya kişi mahkemelere ve hâkim-
lere emir ve talimat veremez; genelge göndere-
mez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Hâkimler görevlerinde, Anayasa, kanun, hu-
kuk, örf ve âdet uyarınca vicdani kanaatlerine
göre hüküm verirler.

Hazırlık ve ilk soruşturma suretiyle el ko-
nulmuş işler ve bütün mahkemelerde görülmek-
te olan dâvalar hakkında yasama meclislerinde
soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya her
hangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yü-
rütme organları ile idare mahkeme kararlarına
uymak zorundadır. Bu organlar ve idare mah-
keme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve
bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

BAŞKAN — Efendim, okuduğumuz önerge-
lerin içinde fıkradan bir hükmün çıkarılma-
sına dair Sait Erdiñ'in önergesi vardır. En aleyh-
te olan önerge budur. Evvelâ bu önergeleri oya
koyacağım. Diğer önergeler fıkralarda tadilleri
ihtiva etmektedir. Bunları sırasıyla oyunuza arz
edeceğim.

(Sait Erdiñ'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-AMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Sait Erdiñ'in ikinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-AMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Sait Erdiñ'in üçüncü önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-AMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Sait Erdiñ'in dördüncü önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-AMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Esat Çağın'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MU-AMMER AKSOY — Fikre iltihak ediyoruz, fakat tasrihe lüzum görmüyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor demektir. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Salih Türkmen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Zeki Kumrulu'nun önergesi tekrar okundu.)

(Mehmet Ali Kumbasar'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Mehmet Salim Hazerdağlı'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Takriri kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

(Ahmet Bilgin'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Takriri oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

(Kâmil Başaran'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Takriri oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

(Hızır Cengiz ve Enver Kırker'in önergesi tekrar okundu.)

ANAYASA KOMİSYONU ADINA EMİN PAKSÜT — Buna katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Bu takrir iki kısmı ihtiva etmektedir. İkinci kısım biraz evvel reddedilmişti. Bu itibarla birinci kısmı oyunuzda sunuyorum.. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

132 nci maddeyi bu tadille oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

II. Hâkimlik teminatı

MADDE 133. — Hâkimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bu suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SİRRİ ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, 133 nci madde ile milletçe muhtac olduğumuz ve özlediğimiz bağımsız adaletin mesnetleri garantilere kavuşmaktadır. Yasama organı, yürütme organı yanında bir muvazene bir müstakil hizmet görme organı olarak yargı organı teminat ve garantilere kavuşuyor, biraz önce kabul buyurduğunuz 132 nci madde, şimdi müzakere ettiğimiz 133 nci madde ve bunları takibedecek maddelerle, mesnetlerine kavuşmuş veyahut kavuşacaktır. Bağımsız adaletin mesnetlerini böylelikle tamamen tesis ederken,

yani en ucra kasabadan Başkente kadar bütün bir memlekette irili ufaklı yargı organları bir bağımsızlığa kavuşurken, yargılama organları bir kuvvet kazanırken, bir ciheti unutmamalıyız ki, bu bağımsızlığı yürütecek ve şerefle yürütecek insanlar hâkimlerdir. O halde, tam bir garantiye kuvuşturduğumuz bir müessesenin mesnedi ne olacaktır? Şeref ve mesuliyetleri yüklenecek olan bu müessesenin temelini de sağlam ve bütün şüphelerden endişelerden âriğ olması lâzımgelir. Bir müessese kuracağız, bağımsız bir yargı organının mesnedinin de, teminat ve garantiye götüren bütün endişe ve şüphelerden uzak tertemiz olması iktiza etmektedir. Adaletin bağımsızlığını ne kadar çok istiyor ve müessese kurmak istiyorsak, bu büyük ve yüce hizmeti deruhte edeceklerinde her türlü şüphe ve endişeden uzak olmasını da istemek lâzımdır. Bu iki anlayışı yeni durumun karşısında gözden geçirmeliyiz. Ben bu zarureti hissedenlerdenim.

Şimdi bu düğüm noktasının biraz kenarını çizerek, şöylece ifade etmek istiyorum. Son 10 yıl içinde kurduğumuz müesseseler kendilerine düşen vazifeyi yaparken, bir miktar bağımsızlık yetkileri mevcudolan adalet organları direnme vazifelerini yapabilmış, fakat aynı zamanda bu şerefin büyüklüğüne rağmen bir nahiye-müdürünün dahi teslim olmayacağı, yapmayacağı şekilde iktidarın kötülüklerine alet olmuş olanlar da görülmüştür. Yarın eline büyük yetkiler vereceğimiz ve tam bir istiklâle kavuşturduğumuz böyle bir müessesenin bütün şüphelerden uzak olması lâzımdır. Aralarında yettiğim ve bin defa aralarından ayrılısam yine aralarına dönmekten büyük şeref duyacağım insanların büyük bir kısmını tenzih ederim. Fakat bu müessesedekilerin hepsinin bu müessesenin şerefine lâyık olduğu iddia edilemez. Bunu kimse iddia edemez. Bunlara en büyük garantiyi vereceğiz, Tabu haline getireceğiz. Dokunulmaz kişiler olduğu için hepsinin bütün tereddütlerden âri olması lâzımdır. Halbuki bize birçok örnekler verilmiştir. Biz bunlara ayrı ayrı şahid olmuşuzdur. Geçen devrede hiçte gurur duymayacağımız olayların hâ-tırası henüz tazedir. Bir başka müessese ve yerde oluşu pek ehemmiyet taşımayan oluşlar adaletin bünyesinde musamaha görmez. Özel ehemmiyet taşır. Bu sebepledir ki, adalet cihazı-

nı gözden geçirmeye mecburuz. Bu müessese içinde hiçbir teminatı olmayan bir nahiye müdüründen daha korkak bir siyasi iktidara râm olan ona hizmet edenler olmuştur. Bir kısmını tenzih ederim. Memlekette acı misâlleri görülmüştür.

Bu müessese her şeyden evvel tamamen hür, her türlü korkudan uzak olmalıdır ki, büyük vazifesini lâyıkıyla yapabilsin. O halde bir meselenin üzerinde durmak istiyorum. Meselâ bir kap tasavvur edin. Bunun içi kirli su ile dolmuştur. Bunun üzerine damla damla su koymakla bu su temizlenmez. Ancak bu suyu tamamen boşaltıp yeniden doldurmak lâzımdır. Bu müesseseyi kaderimiz ve ümitlerimiz bakımından beklenen bir müessese yapmak istiyorsak, bu müessesenin üzerine eğilmemiz lâzımdır. Tıpkı İtalya'nın geçmiş bir iktidarın kötülüklerinin hesabını gördüğüm zaman yaptığı gibi bizde tedbir almaya mecburuz; aynı tecrübeleri geçirmiş ve aynı tedbirlere başvurmuş memleketler vardır. Biz de bu müessesenin itibarlı olmasını istiyorsak, şerefini korumak, her türlü tereddütler dışında olmasını istiyorsak ya bir geçici madde ile veya değişik bir metinle bunun tedbirlerini almaya mecburuz. Eğer şerefini sonuna kadar koruyan ve koruyacak olan bir müessese yapmayı istiyorsak, bu yollardan birisine gitmemiz lâzımdır. Şahısları gücendirmemek politikasını güdersek biz bu fırsatı kaçırmış oluruz. Şeref hizmeti önünüzdedir, bu şerefli hizmeti yaparsanız, memlekete en büyük hizmeti yapmış olursunuz. Bunu burada söylemekle çeşitli ukubetlerle karşı karşıya geleceğim ama bunu yapmak mecburiyetindeyiz. Bunu yaparsanız şeref evlâtlarınıza kadar intikal edecektir. Yapmazsanız, bu müessese kurulduğu andan itibaren kötü kurulmuş olur; bunun vebali ve şerefi sizlere aittir. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Arkadaşlar, 132 nci madde ile memleketimizin en ziyade muhtacolduğu Adaleti bağımsız hale getirdik; ayrı bir kuvvet olarak ortaya koyduk. Adaleti tevzi etmekle mükellef olan ve bugün hepimizin itimatlarını kazanmış olan hâkimlerimizin, kürsüde ne şekilde çalışacağını görelim buna göre inanalım ve buna göre dâvalarımızı halledelim.

Arkadaşlar, teminat öyle bir şeydir ki, hâkim, önüne gelen dâvayı her türlü tesirlerden ve tazyiklerden uzak olarak görececek bir kuvvet haline gelmelidir. Yani hâkim, her hangi bir dâvayı gördüğü sırada, kendisine bu memleketin Reiscumhurundan en küçük memuruna kadar hiçbir kimsenin tesir edemeyeceğini; kendisinin bu dâvayı görmek için sadece viedanı ile başbaşa kalarak karar vereceğini görmeli ve buna inanmalıdır. Mahkemelerin tam mânası ile bağımsız olduğunu kabul ettikten sonra, bu hâkimini teminat altına almak en büyük vazifemizdir. Arkadaşlar, bir hâkim, dâvasını görürken, evinde ekmeği olmayacağını, çocuğunun hasta olacağını, her hangi bir tesir altında kalacağını düşünmemeli ve buna göre mahkemeyi görmemelidir. Geçmiş devirlerde gördük, hâkim her türlü tesirlerden uzak kalması icabederken, her türlü tesirin altında karar vermek durumunda kalmıştır. Sırrı Atalay arkadaşımız en büyük misalini göstermiştir. Buna ilâveten bir şey söyleyecek değilim. Hâkim teminatı her şeyin üzerinde olacaktır. Bu maddeyi buna göre kabul etmenizi istirham ediyorum.

BAŞKAN — Âmil Artus.

ÂMİL, ARTUS — Sonra konuşacağım.

BAŞKAN — Kâmil Başaran.

KÂMİL BAŞARAN — Muhterem arkadaşlar; 132 nci maddeden sonra görüşmeye başladığımız 133 nci madde, tamamen müstakil hale getirilmiş olan yargı yetkisinin tatbikatçıları olan hâkimlerin teminatı mevzuunu teşkil etmektedir.

Bu mevzuda benden evvel konuşan arkadaşlarım, bu işi yapacak yani adaleti tevzi edecek olan hâkimlerin vasıflarının nazarı itibara alınmasının çok yerinde olacağı hususunu gayet belirgin bir şekilde belirttiler. Ben de kendilerine bu noktada aynen iştirak ediyorum.

Ben bu iştiraktan sonra, teminat hususlarında maddede sayılan kısımlara bâzı noktalar daha ilâve edilmesini arz edeceğim. Vasıfların, hakikaten adaleti tevzi edecek olan insanlardan aranacak vasıfların, tam olarak hiçbir surette süüistimale kaçmıyacak, karakter ve şeref duygusuna sahip insanlar tesbit edilsin. Fakat bunu tesbit ettikten sonra da, bu vasıfta, bu kabiliyet ve karakterde insanları iş başına getirdikten sonra, teminat hususları da eksik bırakılmıyacak. Ben bu bakımdan, bu şekilde kadro tamam-

landıktan sonra bâzı hususların daha maddede teminat olarak gösterilen hususlar yanında yer almasının doğru olacağı kanaatindeyim :

Yine maddede; «kendileri istemedikçe, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılmaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınmaz.» deniliyor. Ancak bu teminat bir bakımdan eksik kalmaktadır. Zira bu meslekin hususiyeti icabı bugün tatbik edilen mevzuata göre hâkimler, aylıktan başka bir de ödenek alırlar. Şimdi, mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle ve bu hüküm muvacehesinde hâkimler ödeneklerinden mahrum kalabileceklerdir. Bu itibarla buraya, «ödenekler» tâbirinin de eklenmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim. İkinci olarak hâkimlerin teminatında mühim bir nokta da şudur : Hususi kanunlarında tesbit edildiği üzere hâkimler muayyen safhalardan geçer, bu safhalardan geçtikten sonra terfi eder. Bu terfi etmeleri sırasında bugüne kadar görülen tatbikatta hâkim terfi ediyor, fakat kadro yoktur diyorlar. Onun için terfi etmiş olduğu halde maaşını uzunca bir müddet alamama durumuna düşüyor. Bu sebeple hâkimler, hâkimlik meslekine devam ettikleri müddet zarfında, normal terfilerini yapmaları icabederken, 4 - 5 sene bir müddeti kaybederek zarara uğruyorlar. Bu da başka yönden teminatın az olmasını gösteren bir husustur. Bu itibarla, bu şekilde hâkimler kadro yokluğu sebebiyle terfiden yoksun bırakılmaz demekle, maddeye bu şekilde bir ilâve yapılmakla teminatın biraz daha tamamlanmış olduğu ortaya çıkacaktır. Bir başka şekli de şudur. Hâkimlerin bir yerdeki kadrosu veya mahkeme kaldırıldı. Demin de arz ettiğim sebeplerden dolayı, bu hâkimin terfi etmesi için bâzı kriteriyunlar kabul edilmiştir, veya edilecektir. Farzedelim ki, terfi edebilmek için 40 dâvasının Temyizden geçmesi ve iyi not alması, lâzımdır, zannediyorum. Şimdi hâkimin kadrosu kaldırıldı, hâkim aylık alacak, ama uzun müddet elinde dâva olmadığı için müşkül durumda kalacaktır. Bu sebepten dolayı ileride terfii temin edilemeyecek duruma gelecektir. Bunun da hâkimlerin teminatı bakımından bir noksanlık olduğu kanaatindeyim. Sonra kadro kaldırıldı, hâkim bulunduğu yerde yabancıdır, aylık alacaktır ama hâkimler yalnız maddeye bağlı kimseler değildir. Meslek aşkıyle vazife icra etmekten sonsuz

zevk duymak suretiyle meslekine bağı kimse-lerdir. Binaenaleyh, hâkimlerin kadro ve mahkemesi kaldırılmak suretiyle uzunca müddet görevinden bağı olmuş olduğu, mukaddes saydığı görevinden mahrum bırakılması imkânı ortaya çıkabilir. Bu itibarla uzun bir müddet görevinden mahrum bırakmamak için mahkeme lâğvedildiği veya kadro kaldırıldığı takdirde belli bir müddet zarfında hâkime yeniden vazife teklif edilmesi hususunun Anayasada derpiş edilmesinin teminat bakımından lüzumuna kaanım. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Enver Kırker.

ENVER KIRKER — Muhterem arkadaşlarım, bendeniz de 133 ncü maddedeki teminat meselesine temas edeceğim. Benden evvel konuşan arkadaşlarım, bilhassa Sırrı Atalay arkadaşımız, teminatsızlık yüzünden hâkimlerimizin birçoğunu şerefle direndiği halde bir kısmının ise iktidarın kötülüklerine alet olarak bâzı yol-suz hareketlerle kararlar verdiğini ifade etmişti. Ben buna tamamen iştirak etmekle beraber teminatsızlığın bu gibi sakil hareketlere yol açtığını zannediyorum.

Müzakere ettiğimiz 133 ncü madde ile de hâkimlere tam bir teminat vermiyoruz.

Eski Anayasanın 55 nci maddesinde, hâkimlerin azlolunamayacağı tesbit edilmiş, Emekli Sandığı Kanununun 39 ncü maddesinin anlayışından kurtarmak için 65 yaşına kadar görev yapabilme imkânı sağlanmıştır. Komisyon lütfetmişler, hakikaten eski iktidarın mahkemeleri kaldırmak ve kadroyu yok etmek suretiyle kaliteli bir hâkimi vazifesiz hale sokmak için hazırladığı sakım hali kaldıran bir hüküm vaz'etmiş bulunmaktadır. Ancak bu teminat kâfi değildir. Bilindiği gibi hâkimlerin metin olması en büyük vasıflarından birisidir. Metin olması için hâkimin evvelâ maddi sıkıntıdan kurtarılması lâzımdır. Aksi takdirde kişinin teminatı gibi âfaki bir teminatı kabul etmiş oluruz.

Muhterem arkadaşlarım, bilindiği gibi mevcut talimatnameye göre evvelâ Nisan, Ağustos ve Aralık ayında terfi müddeti biten hâkimler 4 ay müddetle bir defter tanzimine bırakılmakta, defter tanziminden sonra terfi lâıyk olup olmadığı Ayrırma Meclislerine sevk edilmektedir. Ondan sonra terfi lâıyk olanlar sıra ile terfi edeceklerdir.

Arkadaşlar, bilindiği gibi kadro yokluğu sebebiyle de aylarca terfi imkânı sağlanmamaktadır. Bir hâkimin normal müddeti bittikten sonra bu müddet içinde kadro yokluğu sebebiyle maaş verilmemesi keyfiyeti onları teminatsızlığa sevk eder ve tesir altında bırakır. Nitekim, Kurucu Meclis teşekkülünden itibaren iki defa kadro almak üzere kanunlar sevk edilmiştir. Halen 120 kadro almak üzere sevk edilen kanun çıkmamıştır. Terfi olmuş olan hâkimler beklemektedirler. Bu şartlar altında buna bir netice vermek zarureti vardır. Arkadaşlarım, Türkiye bir beraberlik içindedir, Türkiye'de muhtelif teminatlı hâkimlerin görülmemesi icabeder. Askerî hâkimlerin bugün kadro meselesi ortadan kaldırılmıştır. Askerî hâkimler bulunduğu rütbe maaşını kadro ile birlikte ve ödenekleri ile birlikte almaktadırlar. Kadro olmadığı takdirde, Millî Müdafaa Bakanlığı bir kararname ile bunların terfiini sağlamaktadır. Bu neden adli mahkemelerimiz ve hâkimlerimiz için de tatbik edilmez? Bu hususun da halledilmesi için bir takrir takdim ediyorum. Kabulünü istirham ediyorum.

BAŞKAN — Abdürrahman Altuğ.

ABDÜRRAHMAN ALTUĞ — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Cahit Zamangil'in vatandaş kısa konuş hükmü gereğince ben de kısa konuşmaya çalışacağım.

Arkadaşlar, mahkemelerin bağımsızlığını sağlayacak unsurların başında gelen ve bu bağımsızlığın ana temellerinden birini teşkil eden hâkim teminatını düzenliyen bu maddelerin getirdiği hükümlerle, esas itibariyle mutabakatımız vardır.

Filhakika, hâkimî teminat altında bulunmayan bir mahkemenin bağımsızlığından her an haksız bir tâyin ve geçim endişesi içinde bulunan bir hâkimin, kararlarını bu bağımsızlığa uygun, tam bir serbestiyet içinde verdiğinden bahsetmek mümkün değildir.

Adalet mülkün temelidir diyoruz. İşte bu sağlam temeli hâkim teminatı temin edebilir.

Maddemizde, hâkimlerin, «Mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınamaz.» hükmü konulmak suretiyle bu teminat sağlanmak istenmektedir.

Ancak nâçiz kanaatimize göre bu teminat, fıkra hükmüne göre, hâkime yalnız maaş vermekle temin edilemez.

Mahkemelerin lâğvı suretiyle teminathâkimin başka yere tâyin edilmesi gerçeği karşısında bu teminatı muhafaza tedbirinin de düşünülmesi icabeder.

Sâkıt geçmiş iktidar, her alanda olduğu gibi bu alanda da endişelerimizi haklı kılacak misaller vermiştir.

1952 senesinde Edirne'nin Keşan ilçesinde teminathâkimini, iktidarın ve iktidar mensuplarının hoşuna gitmiyen kararlar aldığından dolayı tedbil etmek istemişler. Hâkim teminathâkim olduğu için nakli mümkün olmamış. Kendisi rıza göstermiyence, mahkemeyi lâğvetmişler. Bunun için iki aydan fazla asliye hukuk mahkemesiz kalmış, Keşan. Bundan temin edilmek istenen maksat şudur; hâkimini oradan başka yere götürmek. Mahkeme lâğvedilince, o hâkimin bir başka yere nakli de temin edilmiş oluyor. Bu da teminathâkim için hükümlerinde tesir edecek bir husustur. Bu itibarla, eğer bu noktayı komisyon nazarı itibara alırsa çok faydalı bir işi yapmış olacaktır. Saygılarımla.

BAŞKAN — Zezi Tekiner. (Yok sesleri)
Salih Türkmen.

SALİH TÜRKMEN — Muhterem arkadaşlarım, filhakıka, bir milletin hayatında hâkimlerin oynadığı rol çok mühimdir. Bunu izah etmeye lüzum görmüyorum. Eğer son senelerde, hâkimler, mahkemeler kendilerinden bekleneni istendiği şekilde yapmış olsalardı, rejim bu kadar kötüye gitmezdi. Hâkimlerin çoğunun vazifesini yaptığına kaaniim. Bazıları yapamadı. Ama bunun sebebi biraz da rejimin icabı idi. Hâkimlerden kahramanlık beklemek kâfi değildir. Şahısların kahramanlığı kâfi gelmediği için kanuni teminat getiriyoruz. Yani kahramanlık yapmaya lüzum kalmadan, kanuni teminatla yolsuzluklar, kötülükler önlenibilsin. Bu teminatın getirilmesi Anayasanın getirdiği en önemli hususlardan biridir. Çünkü bu Anayasa ile adetâ bir hâkimler hâkimiyeti kuruluyor. Teşriî ve idari kuvvet hâkimlerin murakabesi altına verilmektedir. Kabul edelim ki, hâkimlere bu teminatı verirken, hâkimlerin buna lâyık olmasını te-

min etmek lâzımdır. Yine kabul edelim ki, maalesef bütün hâkimlerimizin istisnasız hepsinin buna lâyık olduğunu kabul etmek ve söylemek mümkün değildir. Mesele, bunu nasıl tefrik edileceğidir? Bu teminata lâyık olmaları nasıl ayıracağız. İşte güçlük buradadır arkadaşlar. Fakat şunu da hemen belirteyim ki, burada bu fikirleri söylerken kimseyi memnun etmek veya darılmak kaygusu yoktur. Buna hakikaten bir çare bulurlarsa büyük bir hizmet yapılmış olur. Ama ben deniz bir tasfiye müşkülâtı üzerinde duruyorum ve titriyorum. Bu tasfiyeyi Adalet Bakanlığına bırakamayız. Çünkü, Adalet Bakanlığı bunu yapamıyor. Tecrübe ile sabittir ki, ne vakit tasfiyeye gidilmişse, daima hata yapılmıştır. Birkaç kötü gitmişse de yanında iyiler de gitmiştir. Hattâ İnkılâptan sonra Temyiz Mahkemesinde tasfiyeler olmuş, gidenlerin hepsi gitmeye lâyık değildir. Gitmesi lâzımgelenler de gitmemiştir. Bu itibarla Adalet Bakanlığı hata yapar. Bunu beceremiyor. En iyisini yapsa dahi, yine töhmet altında kalır. Efendim, iltimas oldu, şu oldu bu oldu. Bunun için bir mercii bulmak lâzımdır. Bu mercii de bulmak hakikaten güçtür. Şimdi mevcudolan sistemimizde böyle bir merci yoktur. Bu itibarla, bilmem Yüksek Heyetiniz bunun için bir müessese, bir heyet kurarsa, buna bir diyeceğimiz yoktur. Fakat mevcudolan müesseselerle bu tasfiyeyi yapmaya imkân yoktur.

Arz ettiğim gibi, evvelce hâkimlerin yaptığı birçok fenalıklar biraz da mevcudolan kanuni sistemimizin icabı idi. Çünkü, terfiî, tâyini, her şeyi Adalet Bakanlığına bağlı olduğu için Bakanlığa yaranmak için bir karar vermek zorunda kalırdı, mukavemet edemiyordu. Ama bugünkü Anayasamıza göre artık bu yetki Adalet Bakanlığının elinden alınıp Yüksek Hâkimler Kuruluna veriliyor. Bu itibarla bundan sonra bir hâkimin idareye yaranmak kavensivle vazifesini suiistimal etmesi mümkün değildir. Evvelce suiistimal yapmış olanlar varsa bunlar hakkında ya kanuni takibat yapılmıştır, yahut da yapılması lâzımdır. Tasfiyeye lüzum yoktur. Ancak bu hâkimlere bu kadar teminat verileceğine göre lâzımgelen niteliği haiz olmaları Yüksek Hâkimler Kurulunun tasfiye yoluna gitmesi lâzımdır. Ama bunun ölçüsünü bulmak çok zordur. Si-

ellere göre tasfiye yapamayız. Meselâ bir hâkim ağır ceza mahkemesinde hâkimdir. Reis, çok kifa-yetli ve kuvvetli bir hâkimdir. Kararları reis vermiştir. Bu âza iyi sicil almıştır. Ama tek başına müstakil bir mahkemeyi idare edecek kabiliyette değildir. Veyahut kendisi çok iyi bir hâkimdir. Giden müfettiş yanlış olarak, haksız olarak fena sicil vermiştir. Sicille iyiyi ve kötüyü ayırmamın imkânı yoktur. Tasfiyeye gidildiği vakit 25 tane ehil olmıyan hâkim seçilecektir, fakat bunun yanında 50 tane iyi hâkim zarar görecektir. Bendeniz bunun zararı ve faydası üzerinde titremekteyim. Bugün bir tasfiyeye gidildiği zaman faydalı olmakla beraber zararı daha fazladır. Daha fazla zarar görüleceğine göre bundan vazgeçelim. Bundan sonra bu işleri Yüksek Hâkimler Kurulu yapacağından bu kurul ehil olan ve olmıyanları ayırarak tasfiyeye gitsin. Onun için şimdiden bir tasfiye işi çıkarıp huzursuzluk yaratmıyalım.

BAŞKAN — Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Muhterem arkadaşlarım; benden evvel konuşan Salih Türkmen arkadaşım gibi düşünüyorum. Böyle bir tasfiyenin ölçüsünü bulmaya imkân yok; bu imkânsızlık yüzünden de böyle bir şeye girişmenin psikolojik bakımdan fena neticeler doğuracağı kanaatindeyim.

Şimdiye kadar memleketimizde muhtelif sahalarda yapılmış olan tasfiyeler hiçbir zaman iyi netice vermemiştir. Bilâkis huzursuzluk yaratmıştır. Böyle bir şeyin burada konuşulması dahi yine bir huzursuzluk yaratacaktır. Salih Türkmen'in dediği gibi, belki 50 - 100 kişi tasfiye edilerek bir faide temin edilecektir ama, üç bin kişi huzursuz olacaktır. Böyle bir huzursuzluğa yol açmaktansa bundan vazgeçmek doğrudur. Esasen Anayasa tasarisında mevcudolan madde, hâkimleri tamamen bir zırh içine bürümektedir. Meselâ, meslekten çıkarılmasını gerektiren bir suçtan dolayı tasfiye edilmesi mümkündür. Ayrıca, görevini sağlık bakımından yerine getiremiyorsa ve bu kesin olarak anlaşılırsa meslekten affı hakkında hüküm konacaktır. Meslek bakımından da görevini yerine getiremiyorsa, aynı şekilde hüküm konacaktır. Bu bakımdan Yüksek Hâkimler Kurulu, hâkimlerimizin vazifelerini ta n bir şekilde görmelerini temin ve aksi hallerde gereken işlemi yapmak hususunda gerekli yetkileri haiz bulunmaktadır. Binaenaleyh normal usullerle vazifesini iyi görmıyen hâkimler hakkında takibat yapılabilecek ve karar verilebilecektir. Bunun dışında Sırrı Atalay

arkadaşımızın dediği gibi, testiye boşaltmak, ondan sonra tekrar doldurmak gibi bir yolun memleketimizde büyük bir huzursuzluğa sebeb olacağını gözden kaçırmamalı ve böyle bir yolu aklımızdan geçirmemeliyiz. Esasen bunun müzakere yeri burası değildir.

Bundan başka, bir arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, hâkimlerin, mahkeme veya kadro kaldırıldığı zaman, sadece ayrıklarından değil, aynı zamanda ödeneklerinden mahrum edilemeyeceklerini derpiş eden bir hükmün buraya konması lâzımgeldiği kanaatindeyim.

Çünkü, mademki, bir teminat bahis mevzuudur. Hâkimin geçim seviyesini eskiden olduğu gibi muhafaza etmek lâzımdır. Bu itibarla ödeneğinden de mahrum etmemek lâzımgelir kanaatindeyim.

Diğer yandan bu teminatı teyidedebilmek için hâkimlerin görevlerinden uzaklaştırılmıyacağı şeklinde bir hükmün de konmasının doğru olacağı kanaatindeyim. Çünkü mevcut metne göre sadece azlolunamıyacağı şeklinde bir teminat verilmektedir. Bâlcümle işleri Hâkimler Kurulu yapacağına göre bunun lüzumsuzluğu şeklinde itiraz vâkı olabilir. Fakat görevlerinden uzaklaştırılmıyacaklarının bir hüküm olarak maddeye eklenmesinde fayda vardır. Çünkü, geçmiş zamanlarda bunun misalleri görülmüştür. Bir başka yere gönderilmemiştir, sadece yedek hâkimliği nakledilmek suretiyle, onun görmekte bulunduğu bir dâvaya mâni olunmak istenmiştir. İşte bu gibi durumlara mâni olunmak maksadiyle, her ne olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmıyacak şekilde bir hüküm konmasının doğru olacağı kanaati ile bir önerge vermiş bulunuyorum.

BAŞKAN — Bir arkadaşımız kaldı, konuşacak. Fehmi Alpaslan.

FEHMİ ALPASLAN — Muhterem arkadaşlarım; hâkimlere mutlak mânasında teminat tanımamız hususunda birleşmiş bulunuyoruz, ittifakımız vardır. Bu teminatı getirirken bundan sonra faaliyet gösterecek hâkimlerin durumunu dikkate almış olduğumuz da muhakkaktır. Yalnız mâzide cereyan eden birçok haller dolayısıyla bugün hâlâ hâkimlik yapmakta bulunan zevatın durumu üzerinde ne olacaktır diye bâzı mevzular görüşülmekte ve bir tasfiyeden bahsedilmektedir. Şahsan bendeniz de hakkı olmadığı halde yer işgal eden, hakkı olduğu halde yer-

sizlik sebebiyle, bekliyen hâkim arkadaş bulunduğunu biliyorum. Bu meselenin üzerinde durulması ve şimdiye kadar halledilmesi gerekirdi. Bu, yapılmamıştır. Bu müesseseyi kurarken bundan evvel orman mevzuunu ele alıp Devlet ormanlarının muhafaza ve geliştirilmesi bakımından salâhiyet verdiğimiz zaman orada çalıştırdığımız memurların nasıl çalıştırılacağını izah etmedi isek bu maddenin de bir tasfiye mevzuu gibi ele alınıp mütalâa edilmesinin yersizliğine inanıyoruz. Hattâ gönlüm ister ki, muhterem Adalet Bakanı bu mevzular görüşülürken adalet mekanizması içerisinde mevcudolan ve her biri kulaklarımıza kadar gelen haksız meseleleri ele almış olduğunu ve Anayasanın

bu maddesi ile çok alâkalı olmaksızın dahi bu meselelerin halledildiğini; Anayasanın hükümlerini yeniden tatbik edecek hâkimlerin eline tevdi edilmiş olduğunu söylemiş olsalardı.

Bu itibarla bir tasfiye müessesesinin bu kabul ettiğimiz madde ile hem ahenk olarak ele alınmasının lüzumsuzluğuna inanıyorum.

Mevcudolan haksızlıkların giderilmesi mevzuunda bu maddenin görüşülmesinden istifade ederek, Yüksek Adalet Bakanlığının bu noktada harekete geçmesi lüzumuna inandığımı da arz etmek isterim.

BAŞKAN — Saat 17,45 te toplanılmak üzere oturuma ara veriyorum.

Kapanma saati : 17,15

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,45

BAŞKAN — Başkanvekili Lûtfi Akadlı

DİVAN KÂTIPLERİ : Alev Coşkun, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. 133 nolu maddenin görüşmesine devam ediyoruz. Söz sayım Hızır Cengiz'indir.

HIZIR CENGİZ — Çok muhterem arkadaşlarım; yüksek malûmunuzdur ki, bir milletin hayatında ve demokratik rejimin teessüs ve bekasında müstakil mahkeme ve teminatlı hâkimlerin rolü çok büyüktür. Müzakeresini yapmaktaki olduğumuz 133 nolu madde işte bu teminatı getirmektedir. Geçen 10 yıl ve hususiyle son senelerin kötü tatbikatını görmüş ve yaşamış insanlarız. Pek az sayıdaki kötü halleri müşahade edilen hâkimler müstesna en kötü ve gayrimüsaait şartlar altında fedakârea çalışmış ve örnekler vermiş ve vazife yapmış asil, ferağatli Türk hâkimlerine teminat getiren bu maddeyi tamamen yerinde görüyorum. Bu ileri görüş ve anlayış dolayısıyla sayın komisyonu, nâciz bir üye olarak candan tebrik etmek isterim. Türk hâkimlerinin kendilerine tanınacak her türlü teminata her zaman lâyık olacaklarından aslâ şüphelenmiyorum.

Muhterem arkadaşlarım; tasfiye mevzuunun huzursuzluk getireceği hakkındaki sözleri, alışık beyanlarda ifade edilen sözlerden sayıyorum. Sayın Necip Bilge arkadaşımın bu husustaki beyanlarına aynen ve tamamen iştirak ettiğimi arz etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım, yalnız tasarının 133 nolu maddesinin ilk fıkrasının sonlarında hâkimlerin aylıklarından yoksun kılınmayacağı yazılıdır. Bendeniz bu fıkranın aylıklarından kelimesi yazıldıktan sonra «kanuni haklarından yoksun kılınmaz» şeklinde ikmal edilmesine taraf-tarım. Malûmuâliniz, mahkemelerin lâğvı, bir hâkimin kadrosuzluk yüzünden açığa kalması halinde aylığının verileceği bildiriliyor. Yalnız bir hâkimin, açığa kaldığı müddetin terfiine sayılıp sayılmayacağı hususu meskûttur. Hâkimler kanun hükümlerinin ışığı altında bundan sonra Yüksek Hâkimler Kurulunun terfii, imkân ve şartları; formüle edecek esasları şimdiden bilmediğimize göre hâkimin yalnız aylık alması onun teminatı için kâfi gelmez.

Muhterem arkadaşlarım, 134 ncü maddenin sonundaki «hâkimlerin aylık ve ödenekleri, adalet işlerinin özelliği ve önemi gözetilerek kanunla tesbit edilir.» hükmünün yerine getirileceğine kaani değilim. Bu noksanın da ikmal edilmek suretiyle bu mevzuda bir önerge de takdim ettim, kabulünü istirham ederim.

BASKAN — Komisyon.

KOMİSYON ADINA NURETTİN ARDIÇ-OĞLU — Muhterem arkadaşlarım, 133 ncü madde üzerinde yapılan tenkid ve izhar olunan temennilere cevap vermek üzere huzuru- nuza çıkmış bulunuyorum. Bâzi arkadaşlar hâkimler teminatının kâfi olmadığından bahsettiler ve dediler ki, netice itibariyle bizim eski Anayasamızın 55 nei maddesinde hâkimler hakkında bir kayıt vardır, bununla iktifa olunmuştur. Arkadaşlar, haddizatında yalnız 133 ncü maddede değil, tasarrufların tümü tetkik edildiği takdirde, getirdiğimiz teminat sistemi, bu maddede tedvin edilenden fazladır. Bu arada birkaç noktayı daha hulâsa etmek istiyorum. Birincisi, biz şimdiye kadar mevcudolan sistem haricinde hâkimlerin özlük işleri olan, tâyinleri, terfileri, ve nakilleri iera uzvundan almak suretiyle ieranın tasarruf yollarını kapamış bulunuyoruz. Bu işleri yargı organının bünyesinde tesis edilen Yüksek Hâkimler Kuruluna vermiş bulunuyoruz.

İkincisi, hâkimlerin meslekten çıkarılmasını gerektiren hallerde genel kurulun üçte iki çoğunluğuyla karar alınır diyoruz. Tasarrufların 145 nei maddesinde vardır. Bu da yine hâkimler için munzam bir teminattır.

Üçüncüsü, hâkimlerin emeklilik yaşına taallûk etmektedir. Dördüncüsü, maaşlardan yoksun kılınmıyacağı ve nihayet maaşları hususunda özel hükümler sevk edilmek suretiyle ilerde kanun koyucularına yol gösterilmesidir. Binaenaleyh eski sistemden bu yeni Anayasamız ayrılmaktadır. Necip Bilge arkadaşımız bu maddeye bir fıkra ilâvesi suretiyle hâkimlerin görev yerlerinden uzaklaştırılmıyacağı kaydının konmasını istediler. Komisyonunuz da yer bakımından teminat meselesinin nasıl bir sisteme tâbi tutulacağı konusu tartışılmış ve nihayet Anayasaya konmaması üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Yer bakımından teminat sisteminin Anayasaya konması hususu çok münakaşalı ve uzun sürecek bir konudur. Ya-

mlacak Hâkimler Kanununda, hâkimlerin yer bakımından teminatlarını ne surette tanzim edileceği orada daha geniş olarak ele alınmış olacaktır. Binnetice hâkimlerin yer bakımından mazhar olacakları teminatın yerine getirilmesini Yüksek Hâkimler Kurulu sağlayacaktır. Bu suretle yer bakımından teminatın Anayasa-da tanzim edilmesini isteyen fikirlere de, ilerdeki mevzuat cevap vermiş olacaktır. Yine arkadaşlarımızdan birisi, fıkraya, kadroların ilgası ve mahkemelerin kaldırılması halinde maaşlardan yoksun kılınmaz tâbirine «kanuni haklarından yoksun kılınmazlar.» tâbirinin eklenmesini istediler. Bu konuda bizim getirdiğimiz hüküm, Hâkimler Kanununun eski 79 neu maddesinin (A) fıkrasına mütenazırdır. Getirilen yeni teminat da hâkimlere bütün imkânları sağlıyor. Ödenek hususunda da komisyonunuz iki nokta üzerinde durmuştur : Birincisi, hizmet ifa edilemeyeceğine göre ödenekten bahsedilemez. İkincisi de, biz uzun seneler için mer'i olacak bir metin hazırlıyoruz. Maaş konusunda müstakbel kanun koyucuların neler getireceğini bilmiyoruz. Onun için «ödenek» kelimesinin tasrihini de uygun görmedik. Kadro bulunmaması dolayısıyla terfiden mahrum kılınmazlar, şeklinde yapılan teklife de komisyonunuz istihak etmemektedir. Bu, ilerde çıkarılacak özel kanunla halledilecek bir konudur. Hâkimler Kanunu yapılacak ve o tatbik edilecektir ve belki maaş esasında ayrı bir yol tutulacaktır. Bunun bugünden getirilmesini uygun bulmadık, mahzur görmekteyiz. Mütaakip 133 ncü maddenin ikinci fıkrası ile maaş konusu tesbit edilmiştir, bununla iktifa edilmesi doğru olur kanaatindeyim. Bâzi arkadaşlar, teminat mevzuu dolayısıyla bugünkü ahval ve şeraitten bahsettiler. Bu husus Anayasa Komisyonunun cevap vereceği bir şey değildir. Yine bâzi arkadaşlar, hâkimler hâkimiyeti kuruluyor, dediler.

Arkadaşlar, nevama teminat verilince bu işler karışacakmış gibi bir hava mı hâsıl oluyor bilmem. Teminat, şüphesiz ki, başıboş bırakılmış değildir. Bu hususta Yüksek Hâkimler Kuruluna verilmiş salâhiyetler vardır. Bu hususta tasarrufların 133 ncü maddesinde hükümler vardır. Bu suretle de işler karışacak iddiası vâridolmıyacaktır.

Tasfiye konusuna gelince, biraz evvel arz ettiğim gibi, bu konuya Anayasa Komisyonu olarak cevap verecek mevkiide değiliz.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım. İki kıymetli arkadaşımın huzur sözlüğü bahis mevzu edecek ileri sürdükleri huzursuzluk fikrine iştirak ederim. Huzursuzluk mevzuubahistir. Huzursuzluk üç şekildedir. Umumun huzursuzluğu, çoğunluğun huzursuzluğu ve nihayet üçüncüsü de azınlığın huzursuzluğudur. Arkadaşlarımızın müdafaa ettikleri azınlığın huzursuzluğudur. Umumi huzursuzluk da milletin huzursuzluğu demektir. Teminatı her şeyin üstünde görmek isterdik, bu yerine getirilmedi mi umumi huzursuzluk meydana gelir demektir. Bir de çoğunluğun huzursuzluğu mevzuubahistir. Hâkimler yapılacak bir muameleden dolayı elbette sevinç duyacaklardır. Hâkimlerin çoğunluğu, Adalet cihazının gözden geçirilmesinde huzursuzluk ve endişe duymamakta, bilâkis, bunu mâkul ve zaruri saymaktadır. O halde umum huzuru ile çoğunluğun huzuru beraberdir. Geriye kalan ise azınlığın huzursuzluğudur. Yüksek Heyetinizin tercih edeceği cihet ne olacaktır? Çoğunluğun ve umumi huzursuzluğu mu koysa bir avuç insanın, yani azınlığın huzursuzluğu mu? Çoğunluk olmıyan bir azınlığın menfaati mi temin edilecektir, yoksa çoğunluğun üzerinde durduğu bir zarureti mi tercih decek siziniz? Başka bir ifade ile, bağımsız bir müessesenin temellerinin atılışında ârizalı, sakat bir zemin üzerinde ve çeşitli iddiaların mevzuubahis olduğu bir hususumu tercih edeceksiniz? Ya cesaretle sağlam bir müessese kuracaksınız. Ya bir avuç azınlığın endişesine ve huzursuzluğuna kapılarak yeni bir müesseseyi münakaşalı bir zemin üzerine kuracaksınız ya cesaretle bir avuç azınlığın ekmeğini ve rahatını düşünmiyerek tercih hakkınızı kullanacaksınız, yahut, bu hissi tesirden kurtulmıyacaksınız. Buna ait şeref ve mesuliyet Yüksek Heyetinize ait olacaktır. Bâzı memleketlerin yaptığı gibi, meselâ İtalya'da olduğu gibi mevzuubahis olan rejim değişikliği değildir. İktidarlar ieraatlarından sonra demokrasi nizamına geçiş sırasında yapılacak işler az veya çok derece derece yapılmaktadır. Demokratik memleketlerde bu vâkı olmuştur. Öyle

olmuştur ki, orada adliye cihazı bizde olduğu gibi siyasi iktidarın tasallûtuna mâruz değildir. Siyasi iktidar tasallûtta bulunmuş, şu ve bu şekilde muameleye tâbi tutulmuş olması üzerinde durmuyorum, gelecek bağımsız organ içinde ehliyetlilerin, faziletlilerin bulunmasını isteriz, yarı ve zayıfların üzerinde geçmişin izlerini taşıyanların bulunmasını istemeyiz. Sizin yapacağınız bu tercihtir. Bu tercihin vebali de sevabi de sizin omuzlarınızda olacaktır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Salih Türkmen.

SALİH TÜRKMEN — Muhterem arkadaşlarım, kıymetli arkadaşımız Sırrı Atalay bir tarafta bir azınlığın, diğer tarafta Heyeti Umumiyenin huzursuzluğu mevzuubahistir. Bu ikisinden birini tercih etmek lâzımdır, diyor. Halbuki eğer hakikaten bir azınlıkla Heyeti Umumiyenin huzurları karşı karşıya gelseydi bunlar münakaşa edilmezdi. Karşı karşıya gelmiş iki zümre mevzuubahis değildir. Mevzuubahis olan adliye mekanizmasının, bütün hâkimlerin huzurunun idamesi için bir zaruret var mıdır, yok mudur? Elbette vardır. Diğer taraftan bugünkü şartlarla teklif edilen tasfiyenin faydası mı vardır, zarar mı? Bu düşünülmüş müdür? Gene deniyor ki, adalet mekanizmasına bu teminat verilmeden evvel bâzı şahısların ayıklanması lâzımdır. Benim şahsi kanaatime göre bu çok lâzımdır, fakat müşküldür. Yalnız bu yola giderken temin edilecek faydadan ziyade zarar sağlanacaktır.

Tasarının 134 ncu maddesinin izahı yapılırken, tasfiyenin hangi hallerden dolayı yapılacağı açıklanmıştır. Mademki, artık bu yetki adliyeden alınıyor, bitaraf bir kurula veriliyor, bu kurul da kendisine verilen salâhiyetlere göre vazifesini yapacak demektir. Ayrıca bu kurula ehliyetsizliğin tesbiti hususunda da salâhiyet verilmiştir. Eğer bu kurula itimad etmiyorsanız o başka. Arkadaşlarımızın endişe ettikleri gibi 10 sene zarfında vazifesini suiistimal edenlere göz yummıyacağız demiyor. Bunlar vazifelerini suiistimal etmişlerse bunlar hakkında muamele yapılması lâzımdır. Bunun ötesine giderek yetkisizlikleri ileri sürülerek tasfiyeye gitmek zarar getirir. Yüksek Adalet Kurulu bu işi yapmaya kâfidir. Başka yola gitmeye lüzum yoktur, takdir sizlerindir.

BAŞKAN — Şahap Kitapçı.

ŞAHAP KİTAPÇI.— Muhterem arkadaşlar, yeni girmekte olduğumuz rejimde Türk hâkimine, Türk adliyesine kazandırmaya çalıştığımız ve eskiden beri arzu etmemize rağmen muhtelif sebeplerle kazandıramadığımız hâkim teminatını, kuvvetlendirmek yolundayız. Bunu yaparken hâkimlerimize eskisinden çok büyük teminat tanımıyoruz. Eskiden bir siyaset adamının tasarrufları cümlesinden olan birçok kararları bugün Yüksek Hâkimler Kurulu alacak ve daha geniş bir şekilde onlar tarafından tetkik edilmek suretiyle arkadaşımızın endişe ettiği hususlar hakkında bu kurul karar alacaktır. Mevzuun bu halde vaz'edilmesi lâzımdır. Şimdi, tasfiyeden bahsedenler bir zümrenin menfaatini bir kütlenin menfaatine tercih etmeyiniz gibi birtakım problemler ortaya atmış bulunuyorlar. Öyle zannediyorum ki; Yüksek Heyetinizi bu beyanları ile gayet maddenin lehine oylar temerküz ederse veya verilmiş olan bir takrir dolayısıyla bu takrir aleyhine reyleri kullanılacak olursa bir zümrenin menfaatini bir kütlenin menfaatine tercih edilmiş gibi bu duruma düşmüş görmüş oluyorlar ki, bu konuşların yerinde olmadığı kanaatindeyim.

Arkadaşlar, getirilen hükmü tetkik ettiğimiz zaman görülür ki, arkadaşlarımızın endişe ettiği şekilde kadroda bulunmuş olanlar varsa, bunlar hakkında bir karar itihaz etmek imkânı mevcuttur. Bunun için ayrı bir madde ile Meclisin adliye üzerinde durduğu ve tasfiye kararı aldığı şeklinde bir zehabın yaratılmasından bu memleketin adliyesine çok zarar gelir. Aylarca en yükseğinden en gencine kadar bütün adliye camiasını bu tesir altında bırakan böyle tekliflerin reddedileceğinden emin bulunmaktayım. Sırrı Bey arkadaşımızın ileri sürdükleri fikirlerin hususiyeti olmakla beraber, Anayasa görüşülürken vermemiz gereken bir kararla karşı karşıya olmadığımız kanaatindeyim. Biz Anayasa yapıyoruz, Yüksek Hâkimler Kurulunun teşkili ile yarımın adliyesini kurmaya çalışıyoruz. Yarımın hâkimi bu imkânlarla çalışırken elbette kontrol edilecek, bu teminatı şu veya bu şekilde suiistimal etmiş olanların hakkında muamele yapılacak ve teminat bütün gerçek anlamı ile tahakkuk ettirilecektir.

Arkadaşların, 134 ncu maddeyi ve Yüksek Hâkimler Kurulunun yetkilerine taallük eden maddeleri tetkik ettiğimiz zaman görülecektir ki, hâkimlerin meslekten çıkarılması, bir vekilin du-

dağının arasından çıktığı gibi verilecek kararlarla olmayacaktır.

Elimizde bu şekilde hükümler varken, memlekette sanki bir tasfiyeye şiddetle ihtiyaç varmış gibi bütün dikkatleri bu yolda toplayacak tarzda konuşma yapmak, ve bunu memleketin yüksek menfaatleri icabıdır demek daha ilk anda bu müesseseye olan itimadı ve yarım kendisinden çok büyük işler beklediğimiz bu müesseseyi sarsar. Teşrii organ bugün bir Anayasa yaparken ve yarımın adliyesinin şartlarını tesbit ederken mevzuu bu nokta üzerinde toplar, böyle bir madde getirir böyle bir madde ile bunun zaruret teşkil ettiğini faide yerine zarar görürüz. Vazifesini suiistimal eden, veya meslekte kalmasında faide umulmayan hâkimleri meslekten uzaklaştırmak, lâıyk olanları lâıyk oldukları imkânlara sahip kılmak lâzımdır. Bendeniz Sırrı Atalay arkadaşımız gibi bir tasfiye mevzuunu ortaya atmadan mevcut maddelerin kadroyu her zaman iyi hâkimlerden ibaret kadro haline getirmeye imkân verdiği noktai nazarı savunuyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Yeterlik önergesi gelmiştir, onu okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

133 ncu madde üzerindeki görüşmelerin kâfi olduğuna dair takririmizin Meclise arzını arz ve teklif ederiz.

Mehmet Göker

Adnan Başer

SIRRI ATALAY — Aleyhinde konuşacağım.

BAŞKAN — Buyurun.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlar, zannederim bir iki arkadaş daha kalmıştır. Müsaade buyurursanız, bağımsız büyük bir müessese kurarken üzerinde yaptığımız tartışmalarda, onun itibarını yıpratın, onun itibarını sarsın veya sarsacak şekilde bâzi ifadeler kullanıldı. Bu büyük müessesenin bu itham ve şüphe altında kalmaması için altışar dakika daha lütfedin, kifayeti kabul etmeyin.

BAŞKAN — Kifayet önergesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BAŞKAN — Verilen önergeleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

133 ncu maddenin üçüncü satırındaki aylıklarından kelimesinden sonrasına «ve kanuni hak-

larından» kelimelerinin ilâvesini arz ve teklif ederiz.

Yekta Karamustafaoğlu Hızır Cengiz

Yüksek Başkanlığa

133 ncü maddenin birinci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilerek kabulünü arz ve teklif ederim. Saygılarımla.

Ekrem Tüzemen

Madde 133. — Hâkimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından ve ödeneklerinden yoksun kılınmaz.

Sayın Başkanlığa

133 ncü maddesinin birinci fıkrasının ve aylık kelimesinden sonra ödemek kelimesinin ilâvesini arz ve teklif ederiz.

24 . 5 . 1961

Nedim Ergüven H. Şakir Perk

Madde 133. — Hâkimler azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık ve ödeneklerinden yoksun kılınmaz.

Yüksek Başkanlığa

Hâkim teminatı maksadı.

Madde 133. — Hâkimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından ve kadro kifayetsizliği mülâhazasıyla terfi haklarından yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılabilir ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

Enver Kırker

Yüksek Riyasete

133 ncü maddenin 2 nci fıkrasının 3 ncü satırında (meslekte) kelimesinden sonra (veya yerlerinde) sözlerinin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Esat Çağa

Yüksek Başkanlığa

133 ncü maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederiz.

MADDE 133. — Hâkimler azlolunmaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz, her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa aylıklarından ve ödeneklerinden yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılabilir ve meslekte veya görev yerlerinde kalmalarının caiz olmadığına karar verenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

Necip Bilge

Salih Türkmen

BAŞKAN — Okunan önergeleri tekrar teker teker okutup oylarınıza sunacağım.

(Hızır Cengiz ve Yekta Karamustafaoğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Hayrettin Şakir Perk ve Nedim Ergüven'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Sayın Ekrem Tüzemen'in de önergesi aynı mahiyettedir. Komisyon katılmıyor, önergelerin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Enver Kırker'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Salih Türkmen ve Necip Bilge'nin önergeleri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

133 ncü maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

III. Hâkimlik mesleki

MADDE 134. — Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, meslekte ilerlemeleleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı

soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hâkimlerin aylık ve ödenekleri, adalet işlerinin özelliği ve önemi gözetilerek, kanunla tesbit edilir.

Hâkimler altmış beş yaşına kadar hizmet görürler.

BAŞKAN — Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Vazgeçiyorum.

ÂMİL ARTUS — Vazgeçiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

ŞAHAP KİTAPÇI — Efendim, son fıkrada, hâkimleri, 65 yaşına kadar hizmet görürler. Denilmektedir.

Şimdi, bu ifade tarzına göre, 65 yaşına göre; bu yaşa girildiğinde bir yıllık da bir hizmet vardır, bir günlük de bir hizmet vardır. Bu bakımdan, eğer uygun görürseniz; Memurun Kanunu hükümleri v. s. bakımından da 65 yaşın ikmalinde diyelim efendim.

BAŞKAN — Komisyon söz istiyor mu? Katılıyor mu efendim?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Katılıyoruz.

MEHMET HAZER — Bir sual.

BAŞKAN — Buyurun.

MEHMET HAZER — Bu heyetin tasarrufları idari mahiyettedir. Komisyon ne diyor?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Aşağıdaki maddede gelecektir.

BAŞKAN — Bu konuda iki önerge vardır. Okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

134 ncü maddenin 2 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde düzeltilmesini arz ve teklif ederim.

Fehmi Alpaslan

Madde 134. - fıkra 2 : «Hâkimlerin aylık ve ödenekleri ile geciktirilmeden terfileri adalet işlerinin özelliği ve önemi gözetilerek kanunla tesbit edilir.»

Sayın Başkanlığa

134 ncü maddeye halen mer'î Anayasanın 57 nci maddesinde mevcut ve Anayasa Mahke-

mesi Hâkimleri hakk'nda mevcut hükmün ilâvesini arz ve teklif ederim.

24 . 4 . 1961

T. M. Üyesi
Nedim Ergüven

Madde 134. - Fıkra —

Hâkimler kanunen muayyen vazifelerden başka kanuni ve hususi hiçbir vazife deruhde edemezler.

BAŞKAN — Adliye Vekili.

EKREM TÜZEMEN — Arkadaşlarım takrirlerinde ifade etmişlerdir. Lüzum görmüyorum.

(Fehmi Alpaslan'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Takriiri kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Nedim Ergüven'in önergesi tekrar okundu.)

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Türkçeleştirerek kabul ediyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon bu önergeye katılıyor efendim.

Önergeyi oya sunuyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Şimdi, komisyon, bu dikkata alınan önergelere göre, maddeyi yeniden düzenliyecektir.

Bir önerge daha geldi, okuyoruz efendim.

Yüksek Başkanlığa

Eski Anayasada «hâkimler umumi ve hususi hiçbir iş alamazlar» kaydı vardı. Tasarı hâkimlere seçim ve diğer görevler verdiği için bu kaydı koymamış olabilir.

Ancak 144 ncü maddede «Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar» fıkrası vardır. Bu kaydın Anayasada gösterilen görevler dışında bütün hâkimlere teşmili uygun olur. Bu bakımdan 134 ncü maddenin sonuna aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

Fahri Belen

Hâkimler görevleri süresince, Anayasada gösterilen başka, bir iş ve görev alamazlar.

BAŞKAN — Efendim, bu önerge de sanıyorum ki, daha evvelki önergelerin aynıdır. (Aynı aynı scsleri)

SÖZCÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Efendim; arada fark var; kanun diyor.

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyor efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Yüksek Başkanlığa

134 nci maddeye aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederiz. Saygılarımla.

Ekrem Tüzemen

Eklenmesi istenilen madde : Hâkimler kanunla belli görevlerden başka resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

EKREM TÜZEMEN — Geri aldım.

BAŞKAN — Dikkate alınan önergelere göre komisyon maddeyi tanzim etti, okutuyorum.

III. Hâkimlik mesleği

MADDE 134. — Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hâkimlerin aylık ve ödenekleri, adâlet işlerinin özelliği ve önemi gözetilerek, kanunla tesbit edilir.

Hâkimler altmış beş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler.

Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekliyle kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

IV. Duruşmanın açık ve kararların gerekçeli olması

MADDE 135. — Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmalardan bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

MAŞKAN — Buyurun.

ŞÜKÜFE EKİTLER — Muhterem arkadaşlarımız; gayet kısa bir noktayı pek sayın Meclise arz etmek için söz almış bulunuyorum. 135 nci maddenin ikinci fıkrasında «küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur» denmektedir. Filvaki memleketimizde senelerden beri üzerinde durulan, münakaşası yapılan, hattâ, zaman zaman akademik tartışmalara yol açan bir konuda, hakikaten şu fıkra, atılmış ilk adımdır. Bundan dolayı Anayasa Komisyonuna bilhassa teşekkür etmek isterim. Yalnız, konu noksandır. Çünkü, yalnız, küçüklerin yargılanması hakkında hükümlerin konulması yeter değildir. Aynı zamanda, çocuk mahkemeleri kurulması ve çocukların, küçüklerin bu mahkemelerde yargılanması bugün artık bir zaruret haline gelmiştir. Hakikaten, suç işleyen çocukları, ahlâkan, fikren ıslah için, bunların daha ilk adımdan itibaren özel mahkemelerde, özel formasyon edinmiş yargıçlar tarafından yargılanmaları şarttır. Birçok modern memleketlerde bu mahkemeler uzun senelerden beri kurulmuş ve faaliyete geçmiş bulunmakta ve hattâ sonra bunların ıslah ve topluma faydalı bir unsur olarak iadeleri için gereken ıslahaneler bütün icaplarıyla yerine getirilmiştir. Bu itibarla bendeniz bir önerge veriyorum. İkinci fıkranın nihayetine şu ilâvenin yapılmasını teklif ediyorum.

«Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur» ibaresinden sonra «ve gerekli yerlerde özel mahkemeler kurulur.»

Kabulünü rica ederim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Önerge bir defa okunsun efendim.

Yüksek Başkanlığa

135 nci maddenin ikinci fıkrası sonuna aşağıdaki ilâvenin yapılmasını teklif ederim.

Şüküfe Ekitler

Esat Çağa

«Ve gerekli yerlerde özel mahkemeler kurulur.»

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, bu fıkra hakkında yapılan konuşmadaki fikirlere katılıyoruz.

Memleketimizde çocuk mahkemeleri kurulmalıdır. Hattâ, bunun lüzum ve faydalarını da izaha hacet yoktur. Bu mahkemelerin yanında, infaz müesseselerinin, ıslah evlerinin nasıl olacağı meselesi de kendisini göstermektedir. Bu konunun birçok özellikleri vardır. Fakat bu madde, bu fıkra, bir Anayasa maddesi, bir Anayasa fıkrasıdır. Bütün bu hususların nasıl düzenleneceği, nasıl olması gerektiği, memleketin şartlarına, ihtiyaçlarına göre değişir. O bakımdan Anayasada yer alması uygun olacağı gibi, esasen bu madde de düzenlenen konu, sadece muhakemelerin aleniliği prensibinden ibarettir. Çocuk mahkemelerinin kurulmasının veya kurulmamasının, bu madde ile ilgisi yoktur. Mamafih son olarak şunu da kaydedeyim ki, işin bünyesine ve özelliğine uygun olan bu gibi ihtisas mahkemelerinin kanunla kurulmasına mâni yoktur. Ve temenni ediyoruz ki, çocuk mahkemeleri de memleketimizde artık kurulacaktır.

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum.

FAHRİ BELEN — Bir soru.

BAŞKAN — Buyurun.

FAHRİ BELEN — Buradaki kapalı oturum için kamu güvenliği yuvarlak bir kelimedir. Beni tatmin etmemiştir. Devlet sırlarını meydana çıkaracak meseleler vardır. Bu kamu güvenliği meselesi içinde bu da mevcut mudur?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — «Kamu güvenliği» tâbiri. «Devlet sırları» ndan daha geniş bir mefhumdur. Devlet sırları, bunun içine girer. Ama yalnız Devlet sırlarından bahsederseniz, kamu güvenliğini gereken diğer hallerde gizli celse imkânı olamaz.

Sayın Fahri Belen, güvenlik noktasına temas ediyor. Bunun içinde zaten bu nokta da vardır. Gayet tabii Devlet sırlarını ifşa etmek de bunun içine girer.

FAHRİ BELEN — Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Efendim, burada komisyonca verilen cevap tatminkâr değildir. Acaba, bu Anayasa hiç teferruata kaçmıyor mu? (Hayır hayır sesleri) Müsaade buyurunuz efendim, 133 ncu maddeye geldik, ne kadar teferruata giden hükümleri olduğuna gördük.

Bu arada, hattâ o kadar ki, Devletin hususi teşebbüse katılacağı dahi konulmuştur. Bu da Anayasaya konmalıdır. Ve gereken yerlerde imkân hâsıl olduğu zaman bu çocuk mahkemelerinin açılması mecburiyetinin konulduğunu gelecek iktidarlar bilsin. Yoksa bizim memleketimizde böyle bir mecburiyet olmadıkça çocuk mahkemelerine iktidarlar sittin sene yanaşmıyacaktırlar. Onun için rica ediyorum; takrire iltifat buyurun.

BAŞKAN — Takrirleri okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

135 nci maddenin son fıkrasındaki «bütün» kelimesinin kaldırılmasını ve maddenin böylece kabulünü arz ve teklif ederim.

24 . 4 . 1961

T. M. Üyesi

Nedim Ergüven

Madde 135. — Son fıkra : Mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Yüksek Başkanlığa

135 nci maddenin 2 nci fıkrası sonuna aşağıdaki ibarenin ilâvesini arz ve teklif ederiz.

Esat Çağa

Şükûfe Ekitler

«Ve gerekli yerlerde özel mahkemeler kurulur.»

Yüksek Başkanlığa

135 nci maddenin sonuna eski Anayasanın 59 ncu maddesinde yer alan hükmünün ilâvesini arz ve teklif ederiz.

Üye

Üye

Hızır Cengiz

Enver Kırker

Herkes mahkeme huzurunda hukunu müdafaa için lüzum gördüğü meşru vesaiti istimalde serbesttir.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Haklar kısmında var.

BAŞKAN — Geri alıyor musunuz efendim?

HIZIR CENGİZ — Geri alıyorum efendim.

(Nurettin Ergüven'in önergesi tekrar okun-
tu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?
SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Hayır efendim katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor, önergeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

(Şükûfe Ekitler ve Esat Çığa'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor, önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi aynen oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

V. Mahkemelerin kuruluşu

MADDE 136. — Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen? Yok.

Efendim bir önerge var okuyoruz.

Sayın Başkanlığa

22 nei maddenin müzakeresi sırasında «Basın dâvaları en az 3 hâkimli mahkemelerde görülür» fıkrasının eklenmesi teklifi Yüksek Heyetçe kabul edilmiş, ancak komisyonun talebi üzerine, bu fıkranın 22 nei maddede değil, Anayasanın yargı bölümündeki mahkemelerin kuruluşu ile ilgili maddede yer alması kararlaştırılmıştı.

Biz teklif sahipleri, bu hükmün en uygun maddenin 136 nei madde olduğuna kanaatimiz.

Bu sebeple, 136 nei maddeye, Anayasa Komisyonunun talebine ve Umumi Heyetimizin evvelki kararına uyarak aşağıdaki fıkranın eklenmesini rica ederiz:

Fıkra : «Basın dâvaları en az üç hâkimli toplu mahkemelerde görülür»

Şeref Bakşık

Ömer Sami Coşar

Selâmi Savaş

İlhami Soysal

İlhan Esen

Kemal Zeki Gençosman

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlarım; bilhassa basın üzerinde yapılmış olan ağır tazyikler bu memleketin hürriyet havasında ölçsüz sıkıntılar yarattığı malûm olduğundan arkadaşlarımızın, bilhassa basına mensup temsilci arkadaşlarımızın basın hürriyetini sağlayıcı olarak ileri sürdükleri mütalâa

haddizatında büyük değer taşır. Ancak Anayasa'da mahkemelerin kuruluşu ve işleyişleri hakkındaki teferruatlı hükümlerin yer almasını komisyonunuz mahzurlu görür. Adalet inancı her dâva için mevzuubahsölür. San'ki, bir dâvada üç hâkim olursa adalet sağlanır. Ama tek hâkim olursa adalet gölgelenir gibi bir düşünceyi akla hatıra geleceğine inanmıyorum. Adaletin sağlanması tek hâkim için de, üç hâkim için de aynı şekilde, aynı değerde söz konusudur.

Arkadaşlar, basın mahkemeleri bugün tek ve toplu sisteme dayanmaktadır. Bu hususun bir Anayasa maddesi haline getirilmemesini komisyonumuz rica ediyor.

BAŞKAN — Şeref Bakşık.

ŞEREF BAKŞIK — Arkadaşlar, önergemizde izah edildiği gibi, basın dâvalarının en az 3 hâkimli toplu mahkemelerde görülmesi hususu 22 nei maddenin müzakeresi sırasında Yüksek Heyetimizde kabul edilmiş idi. O zaman komisyon, bu hükmün 22 nei maddede değil, bir başka maddede mahkemelerin kuruluşuna ait maddelerin biründe dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüş ve sadece bu sebepten Umumi Heyet toplu mahkemeye ilerdeki bir maddede yer verilmesini kararlaştırmıştı.

Şu halde, bizim şimdi istediğimiz, evvelece verilmiş olan bu Umumi Heyet kararının tatbikından ibarettir. Nitekim, bu hükmün 136 nei maddede yer alabileceği hususunda biraz evvel temas ettiğimiz komisyon üyeleriyle mütabakata vardığımız hâlde Sayın Emin Paksüt, komisyonun noktai nazarının aksini tek başına müdafaa edebilmiştir.

EMİN PAKSÜT — Komisyon müttahittir.

ŞEREF BAKŞIK (Devamla) — Değildir. Komisyon bu noktai nazara gerçekten sahibolmadığı halde, arkadaşım bunu ifade ediyor. Önergemiz okunduğu zaman, komisyon üyeleriyle sayın arkadaşımız arasında cereyan eden göze batacak ölçüdeki münakaşalara huzurunuzda şahid olmuştur.

Bu teklifimizi savunurken, suç unsurları ve mesuliyet sistemleri bakımından özellik ve incelik arz eden basın dâvalarının 3 hâkimli toplu heyete tevdi edilmesinin, karara da hata ihtimalini azaltabileceği gibi bir teminat teşkil edeceğini söylemiştik. Tek hâkimin, tesir altında mutlaka kalacağı söylenemez; fakat basın hürriyeti sosyal bir

haktır. Ve kabule mecburuz ki, tek kafa ve tek viedan yerine 3 kafa ve 3 viedana tevdi edilecek ve Anayasada tek bir cümle ilâvesine mal olabilecek bir teklif fazla detay da sayılmaz. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Buyurun, komisyon...

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ENVER ZİYA KARAL — Muhterem arkadaşlar, bir noktayı tavih etmek için söz almış bulunuyorum. Bu meselede komisyonumuzda her hangi bir ikilik mevcut değildir. Evvelki kararınızı şu şekilde anlamıştık; dikkate alınmak ve nihai şekilde buraya getirilmek üzere idi. Komisyonunuz müttehittir. Bu hususta bir tereddüdümüz yoktur. Bunu tavih için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

BAŞKAN — Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Ömer Sami Coşar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Temsilciler Meclisinin sayın azaları, bundan evvelki maddelerde gazete kapatılmasını kabul ettik, gazetelerin toplanmasını kabul edip bunu maddeye hükme bağladık. Şimdi hiç olmazsa bir basın dâvasında üç hâkimli bir mahkeme tarafından bir karar verilmesini bilhassa istirham edeceğiz. Gazete kapatılması, gazete toplatılması tekliflerini sayın heyetiniz büyük çoğunlukla destekledi. Fakat, şimdiki hususta aksi kanaatte iseniz yine de hürmet ederiz kanaatlerinize.

BAŞKAN — Kemâl Zeki Gençosman.

KEMAL ZEKİ GENÇOSMAN — Muhterem arkadaşlar; evvelâ bu önergeyi imzalayan arkadaşlardan hiçbiri Türk hâkiminden en ufak bir şekilde şüphe taşıyan insanlar değildir. Arkadaşlarımız bir hâkime itimadolmaz toplu hâkime itimadolunur gibi bir düşüncenin asla tesiri altında değildir.

İkincisi; Ömer Sami'nin dediği gibi biz bir tezat içinde bulunuyoruz. Gazete kapatmak kararını kabul ettik. Ve bunu madde 55 de çok ağır olan şartlara bağladık. Bu maddede bir siyasi partiyi kapatmaya müncer olacak suçun unsurları ortaya çıkarsa bir gazete de kapatılabilir diye bu kabul edildi, 55 nei maddede göre ise; suç unsurunu araştırarak olan Anayasa Mahkemesidir. Diğer taraftan ise; aynı görevi tek hâkime bırakıyoruz. Bu, her halde büyük bir tezattır. Hiç olmazsa, burada,

öbür tarafta Anayasa Mahkemesinin yaptığı araştırmayı üç hâkim yapsın. Lûtfedip, üç hâkim esasını kabul buyurunuz. Aksi halde, diğer husustaki, aynı mahiyette bulunan araştırmayı Anayasa Mahkemesi yaparken; beri tarafta, aynı işi tek hâkime bırakıyoruz, bu, büyük bir tezat teşkil eder sanıyorum. Teferuat da sayılmaz. Çünkü bir murakabe organı olan gazetenin kapatılması biraz daha teminata muhtaç bir husustur. İtirham ediyorum.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT —

Pek değerli basın mensubu arkadaşlarımızın hassasiyetini, meslek sevgilerinin canlılığını hayranlıkla takibediyoruz. Ama lûtfetsinler, fikirlerini müdafaa ederlerken komisyondaki bir arkadaşımızı tek başına şahsi fikrini komisyona mal ediyor diye bir töhmet altında bırakmasınlar. Burada takirlerine önem verdiğimiz için bu husus üzerinde durduk. Fakat, aynı görüş üzerinde ısrar etmedik. Bu suretle, kanun vâzn hareket serbestisi bakımından kısılmamalıdır. Bu mülâhazalarımızı ifade ettik.

Şunu da ilâve edeyim ki, fikrini savunan, komisyonun bir üyesine, bendenize, tanda bulunan arkadaşımıza demek isterim ki, komisyon gazete kapatmayı, gazete toplatmayı getirmedi. Hiyanet suçu işleyen bir organın basın içinde bulunmamasını temin etmek istedik. Mesele, bu kadar basit

BAŞKAN — Önergeyi

RAİF AYBAR — Bir sual.

BAŞKAN — Buyurun.

RAİF AYBAR — Efendim; 136 nei madde mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyiş ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir diyor. Acaba basın mensubu arkadaşlarımızın istedikleri gibi üçlü bir mahkemede basın dâvalarının ele alınması lüzumu bu memleket için zaruret haline gelirse kanun vâznı bundan menedici bir hüküm mevcut mudur?

BAŞKAN — Buyurun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT — Asla. Bugün toplu mahkemeler işliyor, yarın da işliyebilir. Beşli olabilir. Jüri sistemi veya daha başka ve müttekâmil bir sistem olabilir.

BAŞKAN — Efendim, önergeleri tekrar okutuyorum.

(Şeref Bakşık ve 3 arkadaşının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Katılmıyoruz efendim :

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor önergeye. Oya sunuyorum, bu, maddeye fıkra eklenmesi hakkındaki önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

136 nci maddeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

VI. Savcılık

MADDE 137. — Kanun, savcılarının özlük işlerinde ve görevlerini yapmalarında teminat sağlayıcı hükümler koyar.

Cumhuriyet Başsavcısı, Başkanunsözcüsü ve Askerî Yargıtay Başsavcısı, yüksek mahkemeler hâkimleri hakkındaki hükümlere tâbidir.

BAŞKAN — Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Arkadaşlar; bu madde de savcılar hakkında bâzı teminat hükümlerinin konulması lüzumu belirlemektedir. Madde nin ikinci fıkrasında başkanunsözcüsü de buraya girmektedir. Birinci fıkrada ise kanun sözcüsünden bahsedilmediğine göre buraya savcılar kelimesinden sonra kanun sözcüleri kelimesinin ilâvesi lâzımdır. İkinci fıkrada başsavcı ile başkanunsözcüsü aynı hizaya getirilmiştir. Birinci fıkrada da savcılardan sonra kanun sözcüleri kelimelerinin konarak savcı ile kanun sözcüsünün aynı hizaya getirilmesi uygun olur.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — İltihak ediyoruz.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

137 nci maddeye, savcılarının bilmesinden sonra «Kanun sözcülerinin» ibaresinin de eklenmesini arz ve rica ederim.

Necip Bilge

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Katılıyoruz efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz Rıza Göksu.

RIZA GÖKSU — Efendim, 141 nci madde, Danıştaya ait hükümleri ihtiva etmektedir. Danıştayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının vasıfları, nitelikleri hakkında hükümler ihtiva etmektedir bu madde. Binaenaleyh, kanun sözcüleri, başkanunsözcüleri, Yargıtay Başsavcıları, Askerî Yargıtay Başsavcıları, yüksek mahkeme mensupları olarak mütalâa edilmiş olduklarından bunlar hakkında ayrı bir hüküm sevk etilmiş bulunuyor.

Nitekim, Yargıtay ve Askerî Yargıtay savcıları hakkında aynı şekilde bir madde, bir hüküm getirilmesi de yerinde midir, değil midir?

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Efendim, kanun sözcülerimiz yalnız Danıştayda var. Fakat bu maddede aynı mahiyette görevleri olan savcı ile kanun sözcüleri hakkında niçin Sayın Necip Bilgeye iltihak ettik? Umumi hüküm olması itibariyle, burada ifadesini komisyon uygun görüyor. Zaten Danıştay maddesi gelince zannediyorum Ali Rıza Beyin ve birçok arkadaşın tadil teklifleri var, oraya geldiğimiz zaman orada tashih ederiz.

HIZIR CENGİZ — Bir sual.

BAŞKAN — Buyurun.

HIZIR CENGİZ — 137 nci maddenin birinci satırında kanun, savcıları özlük işlerinde, o fıkra bittikten sonra, 2 nci fıkranın başında Cumhuriyet Başsavcısı deniyor.

Şimdi, acaba, Cumhuriyet Başsavcısı ile Başsavcı ayrı ayrı mı mütalâa ediliyor?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, gayet tabii ayrı mütalâa edilmez. Düzeltilmesi lâzım.

BAŞKAN — Başka söz isteyen?... Yok.

Efendim, şimdi, önergeyi bir daha okuyoruz.

(Necip Bilge'nin önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Komisyon buna katılıyor. Önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Maddeyi buna göre okuyoruz.

VI. Savcılık

MADDE 137. — Kanun, Cumhuriyet Savcılarının ve kanunsözcülerinin özlük işlerinde ve görevlerini yapmalarında teminat sağlayıcı hükümler koyar.

Cumhuriyet Başsavcısı, Başkanunsözcüsü ve Askerî Yargıtay Başsavcısı yüksek mahkemeler hâkimleri hakkındaki hükümlere tâbidir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen?.. Yok. Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir. (Madde 138 okundu)

VII. Adli zabıta

MADDE 138. — Adli zabıta, doğrudan doğruya adalet mercilerinin emrindedir.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Şahap Kitapçı. (Yok sesleri)

Cevdet Aydın.

CEVDET AYDIN — Muhterem arkadaşlar; 138 nci maddeye göre zabıta doğrudan doğruya adalet mercilerinin emrindedir. Bizde teşekkül etmiş müstakil bir zabıta yoktur. Birkaç vilâyette, İstanbul, İzmir ve Ankara'da hariç zabıta tamamen zabıta ismi altında ayrıca adli zabıta yoktur.

Bendeniz bu bakımdan maddenin başındaki (Adli) kelimesinin kaldırılması, doğrudan doğruya adalet mercilerine verilmesi, bu hususta İstanbul tasarısında, ki en güzeli budur, hâkimler, savcılar görevlerinin gerektirdiği konularda zabıtaya doğrudan doğruya emretme yetkisine sahiptir, denirse tatbikatta büyük bir müşkülât halledilmiş olur, kanaatindeyim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Efendim, komisyon bu teklife iştirak etmiyor. Adli zabıta kurulmuş deniyor. İnşallah kurulacaktır. Anayasa bu istikameti vermektedir. Dünyanın her tarafında adli zabitanın kurulmasına doğru gidilmektedir. Vaziyeti hazıra dolayısıyla bir defa hâkimlerin ve savcılarının idarenin emniyet yüksek mercilerin tavassutuna ihtiyaç gösterme-

den zabıtaya emir verebilmesi imkânı kaldırılacaktır.

İkincisi adli zabıta bu memlekette bir gün kurulacaktır. Komisyon maddenin bu şekilde kabulünü rica eder.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Efendim, sual soracağım. Bir teşkilât kanunu değil bu. Anayasa bir teşkilât kanunu olmadığına göre, bu maddeye lüzum yoktur. Öyle değil mi?

ATALAY AKAN — Neden bu adli zabıtaya lüzum gördünüz?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Buna lüzum var. Bu vazifenin süratle yapılması için, teşkilâtın kurulmasına ihtiyaç var. Burada bir hüküm koymakla, kanun koyucusuna direktif vermiş oluyoruz. Bu hükmü onun için koyduk. İhtiyaç olduğuna kaaniiz.

ATALAY AKAN — Hangi Anayasada var?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — İtalyan Anayasasının 49 ncu maddesinde.

FAHRİ BELEN — Bir sual soracaktım. İtalyan Anayasasından başka, buna benzer bir hüküm var mı? Benim kanaatime göre, Anayasada prensipler konur. Böyle usuli bir maddenin burada yer almaması lâzımgelir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — İleride, adli zabıta teşkiline dair bir kanun çıkarılması için, burada bir direktif maddesi sevk edilmektedir. Diğer anayasalarda var mı? Arz ediyorum. Bazı anayasalarda var. Bunu arz ettim efendim.

BAŞKAN — Raif Aybar,

RAİF AYBAR — Bu madde üzerinde konuşmayı arzu etmedik. Çünkü Anayasa ile adli zabıta kurulması, bunun madde olarak derpiş edilmesi aklımızdan geçmezdi. Komisyon sözcüsü arkadaşımız, bu hükümle bu müesseseyi getiriyoruz diyorlar. Türk Hukukunda mevcudolmayan böyle bir müessese, Anayasa meriyete girdiği andan itibaren kendiliğinden ortaya çıkacaktır, ki bu mühim bir zabıta nizamıdır. Böyle bir müessesenin Anayasada derpiş edilmesi kâfi değildir. Bunun üzerinde biraz düşünmek icabeder. Eğer böyle bir müessesenin ihdası uygun görülüyorsa, bu takdirde, görülecek vazifelerin ve hemen yapılması istenilen teşkilâ-

tin ana hatlarının da maddede ifade edilmesine ihtiyaç vardır. Bu madde ise minnacık ve böyle bir muhteva taşımıyor. Esasen Anayasada böyle bir hüküm bulunmasa dahi, bu memlekette zabitanın adli zabita olarak ayrıca cihazlanması ve müstakil olarak adalet teşkilâtının emrine verilmesini menedici bir hüküm kanunlarımızda mevcut değildir. Bunu zamanın ihtiyacına bırakalım. Bu sebeple de bu maddeyi buradan çıkaralım, karıştırmıyalım işi. Adli bir zabita teşkilâtı kurulacak bir hale gelirse, Devlet o zaman bu hüküm olmasa dahi, aksine mâni bir hüküm bulunmadığından, pekâlâ kurulabilir. Bu cihetin nazarı itibara alınmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Âmil Artus.

ÂMİL ARTUS — Şahsım adına konuşuyorum. Arkadaşlar bu maddenin lüzumuna bendeniz de kaani bulunuyorum. Bugün Adli Zabita teşkilâtı mevcut değildir, fakat adli zabita hizmetleri mevcuttur ve bu hizmetleri bugün umumî zabita ifa etmektedir. Yani mevcut zabita memurları aynı zamanda adli zabita hizmetlerini ifa etmektedir. Binaenaleyh adli zabita vazifesi görülmektedir. Vaziyet böyle olunca bu hükmün Anayasada yer almasında da zaruret vardır. Şu sebeple, biliyorsunuz zabita doğrudan doğruya normal olarak kendi idari makamlarına bağlıdır. Halbuki adli hizmetleri ifa ederken adli mercilerin bunlara doğrudan doğruya talimat ve emir verebilmesi icabetmektedir. Bu konu üzerinde adli makamlarla zabita makamları arasında zaman zaman ihtilâf baş göstermektedir ve bundan dolayı da adalet hizmetlerinin ifasında güçlükler çıkmaktadır.

Burada arkadaşlarımızın arz ettikleri gibi, İtalyan Anayasasında bu hüküm vardır. Faydalı olacağını mülahaza ettik. Adalet işlerinin süratle ve emniyetle görülmesi bakımından, müstakil bir teşkilâtın zaruri olduğunu düşündük. Bu ihtiyaç geniş ölçüde kendini göstermiştir. Bu bakımdan maddeye ihtiyaç vardır.

Çünkü, kurulacak bu adli zabıtaya, adalet mercileri doğrudan doğruya talimat verecektir. Bu bakımdan lüzumludur. Bugünkü muamelelerde birtakım çekişmeler cereyan etmektedir. Sürat sağlamak icabeden ve çok olan işleri yürütebilmek için bu teşkilâtın kurulması yerinde olacaktır. Teşkilât Kanununun getirilmesi için

bu hüküm sevk edilmiştir. Aynen kabul edilmesinin doğru olacağı kanaatindeyim.

BAŞKAN — Buyurun, Mehmet Göker.

MEHMET GÖKER — Muhterem arkadaşlarım, Yüksek Meclisteki, avukatlıktan, hâkimlikten gelmiş olan arkadaşlarımız çok iyi takdir ederler ki, Anayasada bu madde en mühim maddelerden biridir. Adli zabita teşkilâtının kurulması çok mühimdir. Anayasa Komisyonunu bu maddeyi getirdiğinden dolayı tebrik etmek lâzımdır.

Adliyede müddeiumumi olarak çalışan arkadaşlar da bilirler ki, müddeiumuminin verdiği bir evrak karakola verilirse, tahkikat belli aylarca sürer. Bu tahkikatın uzun sürmesi ve mahkemenin müstakil adli zabıtaya sahibolmaması, polis makamları esasen çok meşguldür ki, vergi dairelerinde olan ihtilâflar polise görülmekte, Hukuk mahkemelerinin tahkikat evrakı emniyete gider, valiler polise emir verir, emniyet âmirlerin emirleri ve saire.. Bunların hepsi polise gider. Bu kadar vazifesi olan bir teşkilâta bir de adli vazife işini tahmil etmek polisin görevini çok ağırlaştırıyor. Bunlar esasen müddeiumumilere intikal eden ilk tahkikatı, hazırlık tahkikatı ifa ederler ve gerekli ifadeleri ahırlar ve bunun için de alâkah kimseleri karakollara celbederler. Bu bakımdan Adliye intikal eden işleri görmek için adli zabıtaya ihtiyaç vardır. Maddenin kalmasında bir zaruret vardır ve adli zabitanın müstakil olarak Anayasaya alınmasına ve bu müessesenin teşkilâatlanmasına ihtiyaç mevcuttur. Bu bakımdan müspet reyî vermenizi bendeniz de istihdam ederim.

BAŞKAN — Şevket Asbuzoğlu.

ŞEVKET ASBUZOĞLU — Arkadaşlar, maalesef bu madde üzerinde büyük bir anlaşmazlık vardır. Bu madde bizim anladığımız mânâda şimdiye kadar ne tatbik edilmiş ve ne de bundan sonra tatbik edilmesi kabiliyeti vardır. 3201 sayılı Emniyet Kanunu, polis görevlerini tadedederek idari, adli, siyasi olmak üzere üçe ayırır. Adli zabitanın doğrudan doğruya müddeiumumiliğin emrinde olduğunu ifade eder ve talimatname ile tebarüz ettirileceğini de bildirir. Ama bugüne kadar olan tatbikat böyle adli zabitanın tefrikına imkân vermemiştir. Sebebi? Ankara'yı ele alalım, Ankara'nın her hangi bir yerinde işlenen bir suçtan dolayı o suça vaziyet edecek olan polis

bizzat adlı vazifeyi yapıyor demektir. Binaenaleyh hangi polisi adlı polis olarak tefrik edeceksiniz? Bütün zabıta vazifesiyle görevli olan polis veya jandarma adlı zabıta vazifesi ni yapmak mecburiyetindedir. Binaenaleyh doğrudan doğruya tamamiyle Müddeiumumilik tarafından emir verilmesinde birçok mahzurlar doğmaktadır. Bu madde tatbik edilemeyecektir, Anayasaya koysanız dahi tatbik kabiliyeti yoktur. Tatbik edebilmek için bütün karakollarda ayrı ayrı adlı polis teşkilâtı kurmak her hangi bir hâdisede bunları sevk etmek icabeder. Ayrı bir teşkilât kurulabilir mi? Bugün hangi kadro ile idare ediyoruz? Bir bu kadar da polis veya jandarma kadrosu kurmak mecburiyetindeyiz. Tatbikat böyledir. Bu madde yerindedir. Ama, tatbikat kabiliyeti yoktur. Adlı zabitanın tefrikına imkân yoktur. Bütün jandarma ve polis adlı vazife ile görevlidir. Hattâ emniyet müdürleri de çoğu zaman bu vazifeyi yaparlar.

Ben bu vazifede iken, adlı görevi ifa etmedin diye mahkemeye düşmüşümdür. İdari vazifeden dolayı değil, adlı vazifeyi savsakladın diye mahkemeye vermişlerdir.

Biraz önce de belirttiğim gibi, böyle bir teşkilât kurulsa da, vazifeleri tefrik etmek güçtür. Ancak, Anayasada değil ama, hususi kanunlarla, diğer teşkilâtlarda yer verecek şekilde, kurulabilir. Bu iş için bir hal çaresi bulmalarını temenni ediyorum arkadaşlar. (Alkışlar)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Yeni bir teklifimiz vardır, lütfen okunsun.

(Komisyonca tesbit edilen yeni metin)

«Madde 138. — Hâkimler ve savcılar görevlerinin gerektirdiği konularda zabıtaya doğrudan doğruya emir vermeye yetkilidir.» (Zaten vardı sesleri)

SAHİR KURUTLUOĞLU — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Muhterem arkadaşlar, komisyonun son getirdiği metin ayrı üç mahiyet arz etmektedir. Maddeye göre adlı zabıta doğrudan doğruya adalet mercilerinin emrinde... Adli zabıta ya vardır, ya yoktur. Zabıta elbette, adalet mercilerinin bu vazifeleri yaptırması için bir kuruluş ve teşkilât olduğu için, yeni bir zabıtai adliye teşkilâtının ih-

dasını istihdaf ediyor bu madde, Anayasa bir teşkilât kanunu değildir, eğer zabitanın, zabıtai adliyenin müşterek görevlerinin nelerden ibaret olduğu ifadesi maksut ise Anayasa bir teşkilât kanunu değildir, ayrı teşkilât kanunlarında yer alacak bir meseledir memlekette tatbik edilen Emniyet teşkilât Kanunu, Polis vazife ve salâhiyet Kanunu, Jandarma Nizamnamesi, Kır ve mahallât bekçileri Kanunu, en nihayet Ceza muhakemeleri usulü Kanununun 154 ncu maddesi bütün bu meseleleri düzenlemiştir. Şimdi yaptıkları teklifler doğrudan doğruya neticeleriyle birlikte Ceza muhakemeleri usulü Kanununun sarıh hükmüne göre doğrudan doğruya müddeiumumiler takibat yapacaklardır. Bu vazifelerin ademi ifası halinde ne olacak? Mevcut hüküm 154 ncu maddede Anayasa maddesi olarak tedvin ediliyor. Yeniden bir teşkilât kurulacaksa kendi isminin ve hizmetinin taşıdığı ruh içinde adlı zabıta adlı makamdan emir alacaktır. Bunu Anayasa müessesesinde tedvin ettiğimiz zaman bu Anayasa içinde mâna ve mefhumunu aramak ve bulmak mümkün olmayacaktır. Hangi zabıta adlı zabıta, kır ve mahallât bekçileri adlı zabıta yetkisine sahibolacaklar mıdır? Bunu ayırmak lâzım, bu itibarla burada yeri yoktur, kanunlarla halledilecek bir meseledir. Maddenin buradan çıkarılması faydalıdır.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, maddenin değişik şeklinin de aleyhindeyim. Elimizdeki kanunda hamdolsun, çeşitli mercilerde vazife görmek imkânı sağlanmaktadır.

Türkiye'de malî imkânlar bakımından her mevzuda teşkilât kurmak doğru değildir, arkadaşlar. Hele Kurucu Mecliste, imkânları mukayese ederek, artan nüfusumuz karşısında, işlerimizin ne kadar kötüye doğru gittiğini düşünerek, bir nüfus memurunu, icabında tapu işleri ile, Avrupa'nın birçok memleketlerinde olduğu gibi, âme hizmetlerine ayrılan masrafları mümkün olduğu kadar kısarak, çalışanları terfih ettirmek lüzumu aşikârdır. Hal böyle iken, yeni bir teşkilât kurulacakmış. Çok rica ederim, arkadaşlar, böyle bir şeyi Anayasaya koymayalım. Bu katiyen doğru değildir, arkadaşlar.

BAŞKAN — Buyurun, Zeki Baltacıoğlu, (Yok sesleri), Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Efendim, bu maddenin ilk şekli veya son teklif edilen şeklinin kabulü halinde bunun doğuracağı mahzurların bir başkasını ben arz edeyim.

Halen mer'i mevzuata göre nahiye müdürleri suçluları takibetmekte, nahiye müdürleri savcılarının ve mahkemelerin emrindedir. Madde böyle tedvin edildiği takdirde adliyenin salâhiyeti dışına çıkmış olur.

BAŞKAN — Takrirler var okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin tasarından çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin tasarından çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sahir Kurutluoğlu

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

138 nci maddenin ihtiva ettiği hüküm çok masraflı geniş bir teşkilât kurmayı icabettireceğinden tasarından çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Hüseyin Otan

Emin Soysal

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin kanunun metninden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Şevket Asbuzoğlu

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin cereyan eden müzakere-lerde lüzumsuzluğu anlaşılmaktadır.

Bu sebeple Anayasa metninden 138 nci maddenin çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Adnan Başer

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddedeki «adli» kelimesinin kaldırılmasını arz ve teklif ederim.

A. Cevdet Aydın

BAŞKAN — Komisyonun bir diyeceği varmı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN AR-DIÇOĞLU — Son tadil muvacehesinde takrir-lere istirak etmiyoruz.

CEVDET AYDIN — Bendeniz takririmi ge-ri alıyorum.

BASKAN — Beş önerge kaldı. Komisyon son tadil muvacehesinde istirak etmiyor. 138 nci maddenin tasarından çıkarılmasını tazammun eden beş önergeyi oyunuzda sunuyorum. Nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN AR-DIÇOĞLU — Biz de iltihak ediyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor. 138 nci madde tasarından çıkarılmıştır.

Efendim, 21.20 de toplanmak üzere üçüncü oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 19,30

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 21,30

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KÂTIPLER : Rifat Çini, Alev Coşkun

BAŞKAN — Yeter sayı vardır, oturumu açıyorum.

Tasarının 138 nci maddesine gelmiştik. Biliyorsunuz, 138 nci madde çıkarılmıştır. 139 ncu madde, şimdi 138 olarak numaralanmıştır. Bu maddeyi okuyoruz, efendim.

VII. Askerî yargı.

MADDE 138. — Askerî mahkemeler, asker kişilerin askerî olan suçlarıyla, bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait dâvalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmıyan kişileri, ancak özel kanunda belirtilen askerî suçlarından dolayı yargırlarlar.

Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askerî mahkemelerde, üyelerin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması esastır. Herhalde, bu mahkemelerde, üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahibolması şarttır.

Askerî mahkemelerin kuruluşu, işleyişi, hâkimlerinin özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre, kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Buyurun.

İHSAN KABADAYI — Muhterem arkadaşlar, tasarıdaki 139 ncu maddenin, şimdiki 138 nci maddenin 4 ncu fıkrasında «Askerî mahkemelerde, üyelerin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması esastır,» diyor. Ama, askerî mahkemeler, özel mahkemelerdir. Bu mahkemelerde hâkim olmıyan subay da bulacaktır. Her milletin kendisine göre hususiyetleri vardır, bunu göz önünde tutmak lâzımdır.

Vahdeti kaza, yani yasama gibi, iera gibi kazai kuvveti de tek bir organda toplamak fikri hukuk doktrininde çok taraftar bulmuş

bir fikri olmasına rağmen demokratik gelişmelerini en ileri mertebelere ulaştırmış birçok devletlerin dahi bu prensibi tatbikat sahasına koymadıkları meydandadır. Hattâ idari kazayı kabul etmemiş İngiltere ve Amerika'da son zamanlarda idari zorluklar karşısında idari kaza lehine bir cereyan belirmiştir. Yargı birliği belki son derece güzel bir felsefi prensiptir, fakat, tatbiki zorlukları dolayısıyla bugünkü cemiyetler için uygun bir prensibolamaz.

Askerî kazanın muhafazası ve ona anayasal bir organ mahiyeti verilmesi taraftarı olduğum halde 139 ncu maddenin ihtiva ettiği bir aksaklığı belirtmek için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

Askerî yargı esas itibariyle özel bir yargıdır. O kadar özel bir yargıdır ki, askerlik mesleki diğer şahısların işleyemeyeceği yalnız askerî kişilerin işleyebileceği suçlar ihdas etmiştir. Askerî yargının muhafaza edilmesi sebeplerinin başında askerî yargının ve askerî mahkemelerin bu özel durumları gelir. Bu maddenin 4 ncu fıkrası; askerî mahkemelerin özelliği hususunu ortadan kaldırmaya mâtuf bir prensip ortaya atmıştır.

«Askerî mahkemelerde, üyelerin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması esastır.» Yani askerî mahkemeler, yalnız hâkimlerden kurulu; toplu bir mahkeme olacaktır. Bu hâkimlerin askerî hâkim olmaları şu hükme göre kurulacak mahkemeye özel bir mahkeme statüsü sağlayamaz.

Halen yürürlükte bulunan Askerî mahkeme usulü Kanununa göre; askerî mahkemeler bir (askerî adli hâkim) ile iki subay üyeden kurulurlar. İtiraf etmek lâzımdır ki, bu kuruluşta hatâlıdır. Mahkemenin vereceği kararın kazai bir karar hüviyetini kazanması için, teşkil edilen mahkemede hâkim niteliğine sahip kişilerin ekseriyette olması gerektir. Fakat as-

kerî disiplini ve askerî topluluğunun, muhakemesi görülmekte olan hâdise hakkındaki temayülünü teşkil edecek hâkim niteliğine sahip olmıyan bir askerî üyenin özel mahkemede bulunmasındaki faydaya işaret etmek isterim. Böyle bir üyenin diğer hâkim niteliğini sahip üyelerle temas etmesi verilecek karara iştirak etmesi, veya karar hakkında muhalefet serhi yazması, verilen hükmün askerî yargıtayda da tetkiki hususunda nazara alırsak, hiçbir zarar tevlihedemediği halde büyük faydalara sebebola-bileceği aşikârdır.

Askerî mahkemeleri, 4 ncü fıkranın ilk cümlesindeki prensibe göre yani sadece hâkimlerden teşkil ederde, hâkimler kanunları en iyi şekilde tatbik eder; hukuki olmıyan teknik ve meslekî hususlar ise bilirkişi mütalâaları ile halledilir dersek; o takdirde askerî kazayı muhafaza etmek lüzum ve zarureti zedelenir ve hattâ ortadan bile kalkabilir. Çünkü askerî mahkemenin özelliğini temsil eden unsur ortadan kalkmıştır.

Aynı zamanda üzerinde durmakta olduğumuz 139 ncü maddenin bu fıkrası, kanun yapma tekniği bakımından, bir Anayasa hükmünden ziyade; bir Medeni Kanun hükmü şeklinde kaleme alınmıştır. Anayasa; kamu hukuku bölümünde olan, bir hukuk koludur. Bünyesinde hususî hukukta olduğu gibi alternatif, tamamlayıcı ve tefsir edici hükümler değil, sadece âmir hükümler mevcut olmalıdır. «Askerî mahkemelerde, üyelerin çoğunluğunu hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır.» İbaresini bir Anayasa konmasında; bulunması gereken hükme çok daha uygun bir ibaredir. Ve maksadı daha iyi şekilde ifade eder.

Tasarının bu maddeyi ilgilendiren gerekçesini okursak; arz edegeldiğim şeyleri çok yerinde olduğu; tasarımı hazırlayan komisyonun dahi; askerî mahkemede, hâkim niteliğine sahip olmıyan personeli bulunması fikrini yabana atamadığı sarahatle görülür.

139 ncü maddenin gerekçesi, askerî mahkemeler, üyelerinin tamamının hâkimlik niteliğine sahibolması, prensibi kabul edilmiş, hal ve şarta göre bu mahkemelerde hâkim niteliğinde bulunmıyan personelin girmesi hususunda konuşulmuştur, demektedir. Şu ifadeden komisyonun bu husus hakkında tereddütten kurtulmadığı açık şekilde anlaşılmaktadır. Halbuki,

tereddütten kurtulmak ve katî bir karar vermek gerektir.

Bu maksatla Riyasete bir takrir takdim ediyorum. Kabulünü rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun, Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Muhterem arkadaşlarım, İhsan Kabadayı arkadaşım, yaptığı konuşma ile bana bir hayli yardım etmiş oldu. Onun söylemediği birkaç noktaya temas etmek istiyorum. Bu maddenin 4 ncü fıkrası tamamıyla gelişme halindedir. Bu fıkra, askerî mahkemelerin üyeliklerinin niteliklerinden bahsetmektedir. Okuyorum : «Askerî mahkemelerde, üyelerini tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması asıldır. Herhalde, bu mahkemelerde, üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahibolması şarttır.» Görüldüğü üzere, birbirini takibeden iki cümle, yekdiğerinin tamamen aksine hüküm vaz'etmektedir. Şahsen tamamının değil, çoğunluğunun hâkim niteliğinde kimselerden olmasını kâfi görüyorum.

Efendim, bu mevzuda şöyle bir sual insanın aklına geliyor. Askerî mahkemelerle sivil mahkemeler arasında ne gibi fark vardır. Bu suali cevaplandırmaya çalışacağım.

Askerî mahkemelerin sivil mahkemelerden farkı; evvelâ birinin asker, diğèrinin sivil oluşundadır. Gördüğü dâvalarda bir özellik bulunmasaydı, herhalde böyle bir ayrılığa lüzum görülmezdi. Sivil toplum içinde aradığımız disiplin ile, orduda aradığımız disiplin arasında çok fark vardır. Disiplin, orduda 1 nci derece önceliğe sahiptir. Orduda disiplin temini için cezaların süratle infazı şarttır. Böyle olmazsa disiplin sağlanamaz. O da dâvanın hukuki yollarını bilmekten başka, kıtanın disiplin durumunun bilinmesi de elzemdir. Disiplin tesis edilmiş bir yerde, aynı suç için verilen bir ceza, disiplinin zayıflamış bulunduğu bir yerde verilecek cezadan farklı olur. Askerî mahkemelerin süratle karar vermeleri; askerî mahkemelerde üye olarak bulunacak subaylar mahkeme heyetine bu yönden tutacakları ışık ile çok ilgilidir. Meselâ; kıtanın o günlerdeki disiplin ihtiyacını bu subay arkadaşlarımız çok iyi bilirler, suç mevzuunda heyeti hâkimeye tatmin edecek izahatta bulunabilirler. Böyle verilecek cezanın kıtalar üzerindeki tesirleri hakkında yargı heyeti aydınlanmış olur ve duruma göre şiddetlendirici sebeplerden faydalanılarak verilen bir cezanın,

kıtalar üzerindeki tesiri daha büyük olur. Ayrıca, heyeti hâkimenin süratle karar vermesi de sağlanmış olur. Burada, üye subay âdeta, bir bilirkişi olarak hizmet görmektedir. Batı - Almanya'da, ticari dâvalarda, ticaret mahkemelelerinin yargı heyeti arasında, oy sahibi bir tüccar, bulunduğu ve mahkeme heyetine, bu üye tarafından tutulan ışığın büyük hizmeti dokunduğu, bir sayın üye arkadaşımız tarafından nakledilmiştir. Bir özel bilirkişi mahiyetinde olan bu üyeler, realiteleri naklederek yargı heyetine yardımcı olmaktadır. Bizim Ordumuzda, bugüne kadar tatbik edilegelen bu usulün bir demokrat memlekette de revaçta olması, tekelif sahibi olarak bendenizi müsterih kılmıştır.

Özel bilirkişi mahiyetindeki subay üyelerden, bugüne kadar askerî mahkemeler çok faydalanmışlardır. Bu hususa bir misal olarak 1947 senesinde Harb Okulu bölgesinde devriye gezen iki erin sebeb olduğu bir hâdiseyi gösterebilirim. Silâhlı devriye olan iki er, gece saat bir sularında, Dikmen şosesi üzerinde giden bir taksiyi durdurmuş ve casus aradıklarını beyan ederek yolcuları aşağı indirmek istemişlerdir. İçerisinde üç hanım, iki tane de bey var. Bunlardan bir tanesi Harb Okulunda vazifeli bir üsteğmen. Tabii, arabadan fırladığı zaman erler kendisini tanıyorlar, ve hata ettiklerini söyleyerek arabayı serbest bırakıyorlar. Başkaca bir hâdisе olmuştur. Ertesi gün iş mahkemeye intikal ediyor. Mahkemede bir subay arkadaşımız âza bulunuyor. Mahkeme kısa zamanda ilk karar verdi. Bu kararını verirken hâkimler üzerinde, üye olan arkadaşlarımızın bidayette hiçbir tesir icra edecek müdahalesi olmadığından karar şu şekilde tecelli ediyor. Erin bir tanesine iki ay, diğerine de bir buçuk ay hapis... Halbuki o tarihe kadar Harb Okulu devriyeleri birkaç suç işlemişlerdi. Aşağı yukarı, oradaki kıtalarda bu şekilde usulsüz ve vazife dışı müdahaleler bir alışkanlık haline gelmiş, böyle fırsatlardan istifade ederek tecavüzlerde bulunanlar olmuş. Tabii bunu hâkimler bilmiyorlardı. Bizler birer misal olarak hâdiseleri tekrar edegeldiğimiz için, eski olaylara vâkıfız.

Mahkeme heyetinin bu kararına itiraz eden subay üye, verilen kararın hiçte disiplini sağlıyacak bir karar olmadığını hattâ erleri vazife başında daha kötü suçlar yapmaya sevk edeceğini bir kaç aylık hapis cezasının onlar için istirahat ola-

cağını, kendilerini kış günlerinde, gece ve gündüz talimden ve nöbetten uzak kılacağından bir istirahat mahiyeti alacağını ve böylece bu kararın, suç teşvik edeceğini izah eder.

İlk nazarda mahkeme heyetince iyi anlaşılmamış olan bu mesele, üzerinde durulunca görülür ki hakikaten kötü bir netice hâsıl edilecektir. Bir nümunei imtisal olması için, kararın yeniden gözden geçirilmesi icabetmiş ve mahkeme heyeti kararını tashih ederek, birisine iki buçuk sene, diğerine 2 sene hüküm vermiştir. Kimsenin ümitmediği kadar şiddetli olan bu karar bir bomba tesiri yapmış ve bu şekildeki disiplinsizliklerin derhal önü alınmıştır.

BAŞKAN — Zamanınız bitmiştir, efendim.

RAUF GÖKÇEN — (Devamla) — Zamanım müsait değil, eğer müsait olsaydı, daha enteresane şeyler nakledecek, yeni yeni misaller verecektim.

Hâkimler, bu karardan sonra, niçin subayların mahkemede üye olduklarını, şimdi daha iyi anlıyoruz, dediler. Bundan sonra çok daha enteresane misaller önümüze çıktı. Subayların, mahkemelere üye olarak kabul edilmesi çok mühimdir. Arz ettiğimi misalden sonra, mahkeme heyetindeki hâkimler, bu üye arkadaşımıza teşekkür ettiler.

Mahkeme heyetinde subayların bulunmasının faydası çoktur. Subaylar önlerine gelen meseleleri disiplin yönünden tetkik ediyorlar, halbuki hâkimler, meseleleri objektif bir yönden tetkik ediyorlar.

Bu yüzden de istemiyerek suça teşvik edici bazı kararlar almış oluyorlar. Askerî mahkemelerde subay üyelerin niçin bulunduğunu daha başka misallerle de izah etmek mümkündür, fakat vaktin darlığı hasebiyle zamanınızı işgal etmek istemiyorum; yalnız, birinci, yani dördüncü fıkranın birinci cümlesinin kaldırılmasını temenni etmekteyim.

BAŞKAN — Ferda Güley.

FERDA GÜLEY — Muhterem arkadaşlarım; Anayasa tasarısının 139 ncu maddesi bize ordumuzun mâzisi kadar mâziye şerefi kadar şerefe sahip, askerî kaza müessesemizin çok muhtac olduğu, çok lâyıf olduğu bazı yeni unsurları getirmektedir. Bu unsurları; bağımsızlık, teminat ve hâkim niteliğine sahip elemanlara sahib-

olmaktır. Ordumuzun şerefi ve mâzisi kadar şerefi ve mâzisi olan askerî kaza müessesesi bu madde ile uzun yıllardır beklediği, muhtacolduğu bu unsurlara kavuşuyor. (Alkışlar) Bundan dolaydır ki, bu maddeyi Anayasa tasarısının içinde Yüksek Heyetinizin huzuruna getiren Anayasa Komisyonumuza, nâçiz bir arkadaşınız olarak, candan teşekkürlerimi sunarım.

Muhterem arkadaşlarım, kaza müesseselerinin tevhidî istikametinde uzun zamandan beri muhtelif görüşler, münakaşalar olmaktadır. Fakat askerî kazayı umumî adlî kazadan ayıran anlayış, ordunun kendisini ayrı görmek ve göstermek isteyişinden değil, ihtiyaçlarının tamamen müstakil mahiyette oluşundan hareket ediyor. Gerçi askerî kazanın sivil vatandaşlarla iltisaklı, çeşitli meseleleri vardır. Bunun için de esasen tasarının kendi bünyesi dâhilinde bir kısım yer ayrılmış bulunuyor. Fakat sadece orduya ve orduluya aidolan öyle olaylar, suç halleri vardır ki sadece askerî kaza önünde hal çaresi bulunabilir. Bundan dolaydır ki askerî kaza müstakil olarak teşkil edilmektedir. Bu Anayasa tasarımız bu ihtiyacı teyiden işte bize bunu getirmiştir.

Muhterem arkadaşlar, Anayasada ilk defa bağımsız askerî kaza, teminatlı askerî hâkim ile hâkimlik niteliğinin asıl olması anlayışı getirilmiş oluyor.

Muhterem arkadaşlarım, halen alay, tümen, kolordu, ordu kademelerinde askerî mahkemeler ve bunların üstünde de, Genelkurmay Askerî Mahkemesi vardır.

Savaşta ve örfî idare tatbikatında ayrı; barışta ayrı, iki büyük grup halinde taksim edilmiş olarak, bu kaza organları, Türk ulusu adına icrai kaza ederler. Bu mahkemelerde şimdiye kadar kıta menşeli subaylar üye çoğunluğunu teşkil etmekte idiler. Fiilî hal ne olursa olsun, artık bundan sonra, çoğunluk hâkim niteliğinde bulunan şahıslardan olacaktır.

Bendeniz adlî subaylıkta bulundum. Bu havayı yaşadım. Türk Milleti namına icrai kaza eden alay mahkemelerinde bulunmuş, ihtiyaç ve ıstıraplarını yaşamış ve çekmiş bir arkadaşınız olarak arz etmek isterim ki, bu tenkidedilen dördüncü fıkra ile tesis edilen sistem, ordumuzun muhtacolduğu askerî kaza anlayışını, bağımsızlığı, ve teminatı getirmektedir ve Yüksek

Heyetinizce alkışlarla kabul edilmesi lâzımdır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Rauf Bayındır. (Yok sesleri)

Hüseyin Ataman.

HÜSEYİN ATAMAN — Sayın arkadaşlar, benden evvel konuşan Kabadayı ve Gökçen arkadaşlarım benim söylemek istediğim şeylerin çoğunu söylediler. Ben de onların sözlerine bir iki nokta ilâve edeceğim.

Bir defa askerî mahkemeler akserî şahısları muhakeme eder. Askerî suçlar ise askerî icaplardan olur. Bu icap ve zarureti adlî bakımdan değil, askerî bakımdan da görmek lâzımdır. Askerî bakımdan olan hususu ise rütbeli olan meslek erbabı bilir. Bir de erlerimizi üst rütbede bulunan zevat sorguya çeker. Bunlar bizim esaslarımızda mevcuttur. Bundan başka bir noktayı daha işaret edeceğim, işimize geldiği zaman daima dünya devletlerini öne süreriz, Almanya, Amerika, İngiltere ve saire. Fakat işimize gelmiyen hususlarda ise bundan hiç bahsetmeyiz. Burada Amerika demokrasisi en önde gelen bir demokrisi ve bir Devlet olarak sayılır ve Amerikan ordusu da kendisi gibi demokrattır demir. Hakikatta Amerika ordusu dünyanın en sert disiplinine maliktir. Amerikan ordusunun askerî mahkemesinde hâkim diye bir şey yoktur. Bunların mahkemeleri Divanharb mahiyetindeki askerî eşhastan teşekkül eder. Yalnız icabettiği zaman bir hâkim müşavir olarak alınır ve onun fikrinden istifade edilir. Ve yine şunu itiraf etmek mecburiyetindeyim ki, divanharb sistemindeki zamanlarda ordunun disiplini, bugünküne nazaran çok daha kuvvetli idi. Şimdi, Heyeti Umumiyeniz bu noktaları nazarı dikkata alarak maddenin dördüncü fıkrasının verdiği takrire uygun olarak tashihini arz ve rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun, Hikmet Kümbetlioğlu;

HİKMET KÜMBETLİOĞLU — Sayın üyeler, Türk Ordusunun dünya ordularına nazaran üstünlüğünde şüphe yoktur. Bu ayrı bir meseledir.

Ordunun ayrı bir hukuk sistemi olabilir. Askerî mahkemeler zaten bunu yapıyorlar. Askerî mahkemeler, asker kişilerin, askerî ma-

hiyetteki suçlarını tetkik ederler. Bu esastır.

Şu anda görüşmekte olduğumuz madde tamamiyle yerindedir. Sistemin icabı budur. Bunun dışındaki hukuk nazariyelerine mütalâalara iştirak etmiyorum. Esas olan, askerî yargının da hukukçulardan ibaret hâkimler eliyle yapılmasıdır. Bu madde bu ruhu ihtiva etmektedir. Hukuka aykırı olan bir rejimle on sene idare edilen bu memlekette hukuk tanımayan bütün tasarrufları gözünü kırpmadan yapan adamlar bile askerî şahısların zat işlerinin yargılanmasını, Danıştaya vermişlerdir. Niçin hukuk nazariyesine uygun olan askerî kaza müdafaa edilmiyor?.. Madde yerindedir. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Abdülkadir Okyay.

ABDÜLKADİR OKYAY — Muhterem arkadaşlarım, Anayasa tasarısının getirdiği mühim yeniliklerden birisi de bu maddede yer almış bulunmaktadır. Askerî kaza denince adli âmirlik müessesesi akla gelir. Adli âmir adaletin âmiri yalnız kanundur, arkadaşlar. Bence, kumandanlık vazifesi verilmiş olan bir şahsa askerî kaza yetkisi verilmesi hatalı bir hareket olur. Askerî adli hâkimler vardır. Mütevazı şahıslardır arkadaşlar. Bunlar adli âmirin refakatine verilir deniyor. Halbuki adli âmirin emirlerine verilir. Bunların sicili ile terfi ederler. Teknik ve ilmî sicille terfi etmezler. Adli âmir hem müddeiumumi, hem sorgu hâkimidir. Her hangi bir hâkimi istediği zaman yerinden oynatabilirler. Adli âmire imza arttırmak için dosya koltuğunda askerî hâkimler kapıda beklemektedir.

Hâkimlere teminat verdiğimiz bu sırada, hâkimler dosya memuru olarak kapıda bekliemezler. (Bravo sesleri)

Şimdi askerî mahkemelere gelelim. Askerî mahkemeler iki türlü suça bakarlar. Birisi doğrudan doğruya askerî suçlardır. Birisi de umumi hükümlere tâbi olan suçlardır. Zimmet, irtikâp, ihtilâs hakkında, suiistimal suçlarının askerlikle alakası yoktur. Binaenaleyh, bir askerî mahkemede dikkat edilecek olursa, sadece bir adli subayın bulunması doğru olabilir. Halbuki ekseriyeti subaylar teşkil etmektedir. Asıl mesele, subayı hukuk mektebine göndermek suretiyle hukuk tahsili yaptırmak imkânını aradım. Ben adli müşavir iken, üç

dört sene bunu tatbik ettim. Subaydan kâfi miktarda hâkim yetişmiş olsaydı, bugün subayın askerî mahkemede bulunmasına ihtiyaç kalmazdı. Binaenaleyh, hiçolmazsa askerî mahkemelerde, sırf askerî suçların rüyeti sırasında bir askerinin bulunması doğru ve isabetlidir. Fakat, askerî suç haricinde, umumi hükümlere tâbi olan suçlara rüyet edilirse, buradaki kararda subayların bulunmasına ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh tasarıda, «Askerî mahkemelerde üyelerin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması asıldır.» denmiş. Arkasından da bu mahkemelerde ekseriyetin hâkimlik niteliğine sahibolmasını şart olarak ilâve etmiştir.

Binaenaleyh, sırf askerî suçlara baktığı zaman mahkemede bir subayın bulunmasının ve maddenin isabetli olduğuna kaaniim. Zirveden başlayarak askerî kazaya en güzel istikametini verildiğine kaaniim. İnşallah Ordumuz için çok mutlu ve hayırlı olacaktır. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Fehmi Alpaslan.

FEHMİ ALPASLAN — Muhterem arkadaşlar, askerî yargı müessesesi üzerinde askerlikle yakın alakası olan arkadaşlarımızın konuşmaları ile yetinmek daha doğru olur diye düşünmüştüm. Sözlerini dinleyinceye kadar bu düşüncede idim. Arkadaşlarımız askerî yargı müessesesini disiplin mülâhazasıyla, ele almak suretiyle mutlaka ekseriyetin askerî şahısların elinde olması lüzumu üzerinde durdular.

Aziz arkadaşlarım, cvvelâ askerî yargı dediğimiz zaman bu mercii disiplin mevzuu içinde mütalâa etmek mânasız olur. Askerî mahkeme dâvasını rüyet ediyor. Hukuki esasa ve bu esasın temeline istinadetmek suretiyle kanunu tatbik etmek suretiyle neticeyi meydana getirecektir. Binaenaleyh, mücerret disiplin mevzuu diye bir hükme varmak yanlıştır. Bu noktadan hareket edilmesinde isabet olmaması lâzımdır. Bunun en güzel misalini Rauf Gökçen arkadaşımız verdi. 2,5 ay ceza yerine 2,5 sene ceza verecek ve bu suretle adalet tecelli etmiş olacak. Biz adalet müessesesini müdafaa ediyoruz ve adaletin tecellisi için faaliyette bulunacak kimselere haklar tanıyacağız. İki ay yerine, 2,5 sene mahkûmiyet verecek ve onda adalet tecelli edecek. Böyle bir adalet mevzuubahsolmaz. Maddelerde asgari miktarda vere-

bilmek için sebepler vardır. Bu da takdir yetkisine dayanır. Bunlar da hukuki esaslar içinde ele alınacaktır, bunu da ancak hukukçu arkadaşlar yapabilirler.

Sayın General Ataman dediler ki, askerî meseleleri yalnız rütbeli olan adamlar bilirler. Bendeniz askerî hâkim olarak askerliğimi yaptım arkadaşlar. Askerî şahısların hukuki mevzuat üzerinde çok az bilgi sahibi olduklarını yakinen gördüm. Meselâ, dâvaları bir divanı harbe intikal ettirmek isteyen paşalarla karşılaştım. Yine kanunu tatbik etmiş olmak için Cumhuriyet Müddeiumumisi sıfatıyla çıktığım duruşmada temyiz yaptığım vakit, kanunda mutlak yeri olmasına rağmen, sırf kendi keyfine uygun düşmediği için bunu bir kenâra atarak, meseleyi kapatan generallerle karşılaştım. Binaenaleyh, bunu iyice halletmek lâzımdır.

Sonra dediler ki, üst rütbeli, astı sorguya çekilebilir. Arkadaşlar bugün mevzuatımızda bir Teğmen Hâkim, bir Generali sorguya çekilebilir. Esasen askerî bir şahsın bu sorguyu yapması doğru olmaz ve bunu yapamaz.

Muhterem hukukçu General arkadaşımızın fikirlerine iştirak ediyorum. Fakat bir noktada kendilerinden ayrılıyorum. O da, askerî suçların muhakemesinde askerî bir şahsın da bulunması, fikridir. Suçun olduğu yerde kanun vardır, hukuk vardır arkadaşlar. Eleman bularak, imkânlar temin ederek bunu gerçekleştirmek lâzımdır. Ancak o zaman askerî adalet tecelli eder. Askerî mahkemelerde yalnız askerlerin basit suçlarına değil, memleketin çok büyük dâvalarına da bakılmaktadır. İftiharla söyleyebilirim ki, askerî hâkimler son senelerin bu nevi hâdiseleri içinden rejime ışık tutacak şekilde çıkmıştır. Bu itibarla maddenin aynen kabulünü rica edeceğim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, askerî kazaya aidolan 138 nci madde üzerinde söz alan arkadaşlarımızın hemen hepsi 4 ncu fıkranın üzerinde durmaktadırlar. Fıkranın lehinde ve aleyhinde konuşan arkadaşların noktai nazarlarını şu şekilde kolayca hulâsa etmek mümkündür : Bizim şimdiye kadarki mevzuatımızda, Askerî Ceza Usulününün 31 nci maddesi ile bu mahkemelerin kuruluşu tanzim edilmiştir.

Bu madde bir askerî mahkemede, bir hâkim niteliğine sahip üye, iki tane de askerî hâkim, yani ordu mensubu bulunmasını derpiş etmektedir. Bir kısım arkadaşlar bu eski sistemi savunmaktadırlar. Tasarı ise bu eski sistemi terk edip, hiç değilse çoğunluğunun hâkim niteliğine sahip olmasını gerektirdiğini koymaktadır. Bâzi arkadaşlar a burada birleşiyoruz.

Arkadaşlar, bu tasarı ile bizim tanzim ettiğimiz sistem, nerede bir yargı faaliyeti varsa bunların bağımsızlığını ve hiç değilse bir nispette hâkimlerin teminatını sağlar. Burada yargının muhtelif dallarından adli sahada olsun, idari sahada olsun, askerî sahada olsun, mademki orada yargı faaliyeti vardır ve Türk milleti adına icra edilmektedir, bunu bir teminata bağlamayı prensip edünmüştür, bu tasarı. Teminat kimlere verilir? Teminat hâkimlik niteliğini haiz olan kimselere verilir. Yargı faaliyetinin bağımsızlığını, bu teminat teşkil eder. Bu bakımdan ordudaki mahkemeler de Türk milleti adına icrayı kaza ettiklerine göre, bu Anayasa oradaki hâkimlere de teminat sayılacaktır. Bundan ayrılırsak sistemde bir gedik açılacağına kaaniiz.

Bâzi arkadaşlar; bizim pek iltihak edemiyecğimiz bâzi noktai nazarılarla Ordudaki yargının özel bir yargı olduğunu, ihtiyaçları kendisine göre müstakil mahiyette olduğunu ve özel statüye tâbi kıldığımız ifade ettiler. Arkadaşlar Ordunun kendisine göre hususiyetleri vardır. Disipline ihtiyaçları vardır. Ama buradaki mahkemelere teminat sağlayıcı hükümler koymak, disiplin işlerinin ayrıca tanzim edilmesine mâni değildir.

Biz bu maddeyi tedvin ederken çok geniş temaslarda bulunduk. Millî Savunma Bakanlığı ile, Askerî Yargıtay ile temaslarda bulunduk. Onların fikirlerini öğrendik. Aldığımız notların hepsi dosyalarda mevcuttur. Yani şu maddeler için uzun tetkikler yapılmıştır. Hattâ bunun için özel bir komisyon kurulmuştur. Diğer memleketlerin mevzuatı da tetkik edilmiştir. Binneticce komisyonumuz, bu işe bu maddedenkinden gayrı bir statü vermeye imkân bulamamıştır.

Bâzi arkadaşlarımız dediler ki, 4 ncu fıkranın birinci cümlesi ile ikinci cümlesi arasında bir gelişme vardır. Biz bu kanaatte değiliz. Birinci cümle bir direktif vermektedir. Diyor ki, mademki, Türk Milleti namına kaza yetkisi kul-

lanılmaktadır, askerî mahkemelerde üyelerin tamamının hâkim niteliğine sahibolması lâzımdır. Burada bir teminat verilmektedir. Ama bugünün şartları içinde tümende, kolorduda ve saire bunların hepsini hâkim niteliğine sahip kimselerle teçhiz etmek imkânı var mı diye Millî Savunma Bakanlığından sorduk. Oradan müspet cevap verdiler. Buna rağmen ileride vukubulacak ihtimalleri nazara alarak, prensibi saklı tutmakla beraber, ekseriyetin hâkimlik niteliğine sahibolması hükmünü sevk ettik. Arada bir tezat olduğuna inanmamaktayız. Ordudaki yargı işlerinin özelliğini bir nispette kabul etmekle beraber, hukuk tekniği bakımından bir tefrikin yapılmasına komisyon olarak imkân görmekteyiz. Hukuk mezunu elemanlar hukuk tekniğine vâkıftırlar. Bu bakımdan askerî mahkemenin de ayrıca özelliği yoktur. Binaenaleyh, biz bu müdafaaya iltifat etmiyoruz.

Sonra arkadaşlar; dünyanın her yerinde olduğu gibi, bu mahkemelere, sulh zamanında ve bilhassa harb zamanında sivilleri de yargılamak salâhiyeti vermekteyiz. Bu bakımdan da, artık bunlarda askerî bir özellik kalmıyor, demektir. Disiplin meselesi girmiyor, demektir. Sonra askerî mahkemeler, tetkik buyurulursa, Askerî Ceza Kanunu gereğince çok ağır cezalar vermektedir. 15 - 20 - 25 sene cezalar ve idam cezası vermektedirler. Bunların verilisinde teknik bir ihmal olmamak lâzımdır. Bu bakımdan da üyelerinin hâkim niteliğine sahibolmaları ve çoğunlukta bulunmaları yerinde olacaktır. Zaten maddenin diğer fıkraları hakkında arkadaşlarımızın bir temenni ve talepleri yoktur. Bu fıkra da arz ettiğim gibi, birinci cümle istikamet vermektedir, ikinci cümle lüzumlu şartı koymaktadır. Bu teminat da hâkimlik niteliğine sahip kimselere verilmektedir.

Son olarak askerî mahkeme üyelerinin özlük işlerinin, mahkemelerinin bağımsızlığı ve hâkimlerin teminatı esaslarına göre kanunla düzenleneceği hakkında bir hüküm sevk etmekteyiz. Bunu da 5 ne fıkroda göstermiş bulunmaktayız.

Mâruzatımız bundan ibarettir. Maddenin aynen kabulünü istirham ederiz.

BAŞKAN — Kitapçı.

ŞAHAP KİTAPÇI — Muhterem arkadaşlar, bu 4 ne fıkroda münakaşa götürmeyecek şekilde askerî mahkemelerin hâkim niteliğini hâiz kimselerden terekübüdeceği derpiş edilmiştir. Bu

fıkranın madde tekniği bakımından yanlış kalem alındığını tahmin etmekteyim. Fıkraya göre, askerî mahkemelerde üyelerin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması asıldır. Her halde, bu mahkemelerde, üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahibolması şarttır.

Bundan şu anlaşılmaktadır. Bugünkü kadro imkânları buna imkân vermediği için her halükârda, bir zaman için, tamamının askerî hâkimlerden terekübü sağlanıncaya kadar bir kısmının askerî hâkimlerden müteşekkil olmasıyla iktifa edilebilir mânası çıkıyor. Bu madde tekniğine uygun değildir. Yani devamlı olarak hâkim adedi artıracak askerî mahkemeler askerî hâkimlerden terekübüdecektir.

Bu itibarla bendeniz 4 ne fıkradaki «Askerî mahkemelerde, üyelerin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması asıldır.» denedikten sonra diğer cümlelerin bir geçici madde haline ifrazını çok daha uygun görmekteyim. Bu itibarla teklifim iltifat görürse, bu noksanlık, ihtiyaç halledildiği halde bu madde bu şekilde kalmaz ve teknik bakımdan da yerinde olur, zannediyorum. Mâruzatım bu kadardır.

BAŞKAN — Zeki Baltacıoğlu.

ZEKİ BALTACIOĞLU — Muhterem arkadaşlarımız; öteden beri askerî idare ve adli yargının mevzularının muhtelif olması sebebiyle, bâzı özelliklerinin bulunduğu iddiası ile bir yargı birliğine gidilememiştir. Yargı birliği hakkındaki fikirlere göre, her yerde özelliklerin ayrı olduğu iddia edilegelmiştir. Ashında yalnız adli yargının kendi içindeki özelliklere göre muhtelif bölümlere ayrıldığı malumdur. Ticaret, ceza, hukuk mahkemeleri şeklinde, hattâ gezici arazi kadastro mahkemeleri gibi özel mahkemeler kurulabilmiştir. Bu itibarla her hangi bir yargının mevzuunu teşkil eden meselenin özelliğinin bulunması onun ayrı bir yargıya tâbi tutulmasını icabettirmez. Bu düşünce ile bendeniz, tasarıda bir yargı birliğine gidilmiş olunmasını arzu ediyorum. Tasarıda arkadaşlarımız her halde birinciye ifade etmiş olacaklar ki, idari, askerî ve adli yargıyı ayrı ayrı mütalâa etmişlerdi. Gönül arzu ederdi ki, hiç olmazsa bu yargıların elemanları olan hâkimlerin, tâyinleri nakilleri ve terfileri gibi hususlar bir birliğe kavuşturulmuş olsun.

Askerî yargının birçok noksanlıkları bu tasarı ile ikmal edilmiş bulunmaktadır. Bu hususta komisyon tebrike şayandır. Ancak bir noktada bendenizin bir tereddüdüm var : Tasarı asker olmayan şahısların askerî mahkemelerde yargılanmaları hususunda geniş ölçüde bir kısıntı getirmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasında asker olmayan şahısların ancak özel kanunlarda belirtilen askerî suçlardan dolayı askerî mahkemelere yargılanabileceği hükmü getirilmektedir. Arkadaşlar, asker olmayan şahısların askerî suçlardan dolayı askerî mahkemelerde yargılanmasını muhik kılabilecek bir sebep göstermek mümkün değildir. Evveleminde bu husus sivil şahısların tâbi olduğu yargı merciinden başka bir yargı merci konulması demektir. Ben bu hükmü adalet bakımından zedeler mahiyette görmekteyim. Komisyon üyelerinin, İstanbul tasarısında olduğu gibi bu fıkranın çıkarılıp çıkarılmamasını düşünüp düşünmediklerini açıklamalarını istirham ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Etem Boransü.

ETEM BORANSÜ — Muhterem arkadaşlarım; suç nerede olursa olsun yargı meczubahsolunca, muhakkak o yargının bir millet adına icrayı kaza edildiği aşikârdır. Yalnız arkadaşlar, kaza hakkı kadar orduda mukaddes olan bir disiplin müessesesi olduğunu muhakkak düşünmek lâzımdır. Çünkü, disiplin ordunun temelidir. Eğer disiplin olmazsa asker öl dediğimiz zaman, ölüme gidemez. Binaenaleyh, fikir mücadelesinde daha insafli ve daha hizmet eder şekilde ifadei kelâm etmek lâzımdır.

Şimdi arkadaşlar; Askerî Yargıtay eğer kurulacaksa bir kere teknik olarak her alaya iki tane hâkim, her tümene iki tane hâkim, her kolorduya hâkimler vermek lâzımdır. Bunun için de çok geniş bir kadroya ihtiyaç vardır. Bu şekilde çok geniş bir kadroya, git-tikçe, hâkim arkadaşlara ne vazife vereceğiz? Nerede iş bulacağız? Teknik imkânsızlıklardan birisi budur. Sonra hâkimler için kabul edilen teminatta 65 yaş kabul ettiniz. İhtiyaçları biz orduda nasıl karşılayacağız?

Muhterem komisyon bidayette bu kaza kısmını tanzim ederken askerî yargıyı hiç düşünmemiş, sonradan bazı arkadaşlarımızın İka-

zi üzerine askerî mahkeme ve Askerî Yargıtay Anayasaya girmiştir.

Bidayette de arz ettiğim gibi nerede bir suç vardır, orada Türk Milleti namına icrayı kaza eden müstakil ve tam teminatlı mahkemeler vardır. Niçin tevhidî kazayı düşünmüyoruz arkadaşlar? Çünkü disiplin orduda esastır. Daha mektebi yeni bitirmiş bir askerî hâkimin, «Bir albayı karşıma alıp hüngür hüngür ağlattım.» dediğini duymuşuzdur. Böyle disiplin olmaz arkadaşlar. Benim komisyondan istirhamım, niçin yargı birliğine gitmemiştir, bunun sebeplerini izah etsinler. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Efendim yeterlik önergesi vardır. 10 arkadaşımız konuşmuş, daha 7 arkadaşımız söz almış vaziyettedir. Önergeyi okutuyorum :

Yüksek Riyaset Makamına

138 nci madde hakkında gerek konuşan arkadaşlarımız gerekse Komisyon Sözcüsünün açıklamaları ile kâfi miktarda tenevvür edildiğinden müzakerelerin kifayetini arz ederiz.

İmadettin Elmas

Burhan Akdağ

BAŞKAN — Yeterlik aleyhinde Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Sayın arkadaşlar, bir arkadaşımız çıkıyor ve diyor ki, Rauf Gökçen bütün mahkeme üyelerinin asker olmasını savundu. Arıoğlu çıkıyor aynı şeyi söylüyor. Demek ki arz edememişim. Sabahleyinki konuşmama ait elimde vesika var. Burada fikirlerimi daha derli toplu anlatamamışım. Mevzu daha aydınlanmamış vaziyettedir. Bu çok önemli bir maddedir. Ordunun disiplini ile çok yakından alakalıdır. Yeterlik önergesini kabul etmez ve biraz daha fırsat verirseniz, hakikatleri gözlerinizin önüne sereceğiz.

BAŞKAN — Yeterlik önergesini oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Önergeleri okuyoruz efendim.

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ederim.

Kenan Esengin

«Orduda disiplin cezalarını kademelerdeki disiplin kurulları verir, diğer suçlar normal

mahkemelerde görülür. Bu hususlar özel kanunla düzenlenir.»

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Kenan Esengin Enver Sökmen
Sahir Kurutluoğlu Zeki Kumrulu
Şükûfe Ekitler Atalay Akın

«Askerî mahkemelerin kuruluş görev ve yetkileri özel kanunla düzenlenir.»

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin aşağıdaki şekilde alınmasını ve diğer kısımlarının geçici madde laline getirilmesini ve bu kısımlarının maddeden çıkarılmasını teklif ederim.

Şahap Kitapçı

Madde 138. - Fıkra 4. — Askerî mahkemeler ancak hâkim niteliğine sahip kimselerden kurulur.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

138 nci maddenin 4 ncu fıkrasının şu tarzda değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Hüseyin Ataman

Askerî mahkemelerde üyelerin yarısının hâkim niteliğine sahip olması şarttır.

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin 4 ncu fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Ferda Güley

Fıkra 4. — Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır.

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin 4 ncu fıkrasındaki «Askerî mahkemelerde, üyelerinin tamamının hâkimlik niteliğine sahip bulunması asıldır» cümlesinin metinden çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Ferruh Güven Adnan Başer

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin 4 ncu fıkrası, mevcut iki cümlesiyle tamamen gelişme halindedir. Askerî mahkemelerin karakteristiğini teşkil eden ve dâvaların süratle karara bağlanmasında ve ordu içinde disiplinin sağlanmasında büyük rolü olan Atatürk onun muhafazası için, bir bilirkişi vas-

finda olup, ordunun disiplin yönünden ihtiyaçlarını ve realitelerini, dâva konusu üzerinde dile getiren ve bu şekilde mahkemelere ışık tutan askerî şahısların, üye olmalarını menedici bir hüküm mahiyetindeki 4 ncu fıkranın birinci cümlesi tasarıdan çıkarılmalıdır.

Böylece, 4 ncu fıkra olarak şu cümlelerin kabulünü arz ve teklif ederim.

Rauf Gökçen

Madde 138. - Fıkra 4. — «Askerî mahkemelerde, üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip bulunmaması asıldır.»

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddenin 4 ncu fıkrasının «Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır.»

Şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

İhsan Kabadayı

BASKAN — Şimdi verilmiş olan önergeleri avkırlık derecesine göre teker teker okutup revlerinize arz edeceğim. Evvelâ hâkim niteliğini haiz olmasını tazammun eden önergeyi okutuyorum.

(Hüseyin Ataman'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Ferda Güley'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Aynı mahiyette Adnan Başer, Rauf Gökçen, Ferruh Güven ve İhsan Kabadayı'nın önergeleri vardır. Bu önergelerin hepsini birden oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Kenan Esengin'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Öner-

geyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Kenan Esengin ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Şahap Kitapçı'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Efendim, avukatlar hakkında bir hüküm tesisini talebeden bir önerge verilmiş bulunuyor. Okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

138 nci maddeden sonra, avukatlar da adli organın bir cüz'ü olduğuna göre bir teminat müessesesi olarak, aşağıdaki maddenin 139 ncu madde olarak eklenmesini arz ve teklif ederim.

Madde 139. — Avukatlar, görevlerini ifa sırasında tutuklanamazlar.

Zeki Tekiner

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Eski 140, yeni 139 ncu maddeyi okuyoruz efendim.

B) Yüksek mahkemeler.

I. Yargıtay

MADDE 139. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı Yüksek Hâkimler Kurulu üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üye-

lerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Fahri Belen. (Yok sesleri) Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, Yargıtay Birinci ve İkinci Başkanlarının Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından seçilmesi ikinci fıkrada derpiş edilmektedir. Yargıtay gibi yüksek bir teşekkülün başkanının Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından seçilmesi doğru değildir. Bir kurulun başkanının başka bir kurul tarafından seçilmesi hukuk nizamımıza yeni giren bir müessese olacaktır. Yargıtay Başkan ve daire başkanlarının, Başsavcının Yargıtay Büyük Kurulu tarafından seçilmesine mütedair bir teklifimiz var; kabulünü rica edeceğiz.

Sonra, seçimin üye tam sayısının salt çoğunluğu yerine Yargıtay Genel Kurulu tarafından salt çoğunlukla ve gizli oyla seçilmesi hususunda da takririmiz vardır. Bunun da kabulünü rica edeceğiz. Çünkü üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar almak ve seçim yapmak çok zordur.

BAŞKAN — Şahap Kitapçı.

ŞAHAP KİTAPÇI — Muhterem arkadaşlarım; 140 nci maddeden itibaren başlayan bölüm yüksek mahkemeler başlığını taşımaktadır. Yargıtay bir derece mahkemesi değildir. Her ne kadar esbabı mucibe lâyihasının bu maddeye dair olan kısımlarını tetkik ettiğimiz zaman bir üst kademe gibi ifadesini bulmuş ise de, esbabı mucibenin bu şekilde kaleme alınmasını bir yanlışlık olarak kabul etmekte ve bu surette zabıtlara geçmesinde fayda ummaktayım. Yargıtay bir üst derece olmadığı ve kanunların her mahkemede aynı şekilde tatbikini sağlamak ve içtihatlar arasındaki aykırılığı gidermek gibi bir vazifesi olduğu cihetle, esbabı mucibeyi bu şekilde temas ettikten sonra Yargıtay Başkanı ve 2 nci Başkanının, başsavcının ne suretle seçileceğine dair olan tekiiflere iştirak ediyorum. Bu hususta ben-deniz de bir takrir takdim etmiş bulunuyorum.

Yalnız, tasarının 114 ncu maddesinde olacak, heyeti umumiyesi üzerinde konuşurken bazı noktalara temas etmiştim. Bütün yargı organları birer birer tadat edilirken, ilk mahkemelerden sonra sadece Yargıtaydan bahsedilmiş olması yarı büyük bir ihtiyaç halinde, bugün de çöktan

hissettiğimiz üst mahkemelerin kuruluşunda, burada kademeli olarak yargı organlarının tadat edilmiş olması dolayısıyla belki bir imkânsızlık olur düşüncesiyle, üst mahkemeler kurulmasına, bu sralanışın mâni olmadığını ifade ile zabıtlara bu şekilde geçmesinin faydalı olacağı düşünce-sindeyim. Yarın üst mahkemelerin kurulması mevzuunda yapılacak çalışmalara bir imkân sağ-lamak, vâzın kanunu tereddütte bırakmamak için bu ciheti ifadeyi bir vazife sayıyorum.

Bunun dışında takirde izah ettiğim şekilde, Yargıtay ikinci başkanlarıyla, başsavcının yargı-tay üyeleri arasından seçilmesini, Yargıtay Bi-rinci Başkanının da Yargıtay ikinci Başkanları arasından yine Genel Kurulca seçilmeleri ve üç senelik bir müddetle mukayyedolması, Birinci Başkanın tekrar seçilmesi imkânının sağlanması; seçmemesi halinde âza olarak dönmeyip, o anda Birinci Başkanlığa seçilmek üzere bulunan daire başkanının yerine dönmek suretiyle bu hak-kı kaybetmemesi için bir teklifte bulunuyorum. Bunu takirimde ilâha çalıştım. Okununca an-lâşılacaktır.

Yargıtayın Başkan ve daire başkanlarının Yüksek Hâkimler Kurulunca seçilmesi doğru de-ğildir.

BAŞKAN — Müddetiniz bitmiştir efendim. Nedim Ergüven.

NEDİM ERGÜVEN — Muhterem arkadaşlar, ben de biraz evvel konuşan Sırrı Atalay arkadaş-ımın fikrine iştirak ediyorum. Hattâ bendeniz diyorum ki, bu 139 neu madde Yargıtayın vasfı-nı tâyin ediyor. Bundan sonra diğer hükümler mevzuubahsolmaktadır.

Üçüncü fıkrada Yargıtayın kuruluşu, işleyişi filân diye bahsediyor. 139 neu maddenin ikinci fıkrasının ortadan kaldırılması daha iyi olur. Zi-ra üçüncü fıkrada «Yargıtayın kuruluşu, işleyi-şi başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri kanunla düzenlenir» denedikten sonra maksat hâsıl oluyor. Bu itibarla ikinci fıkraya lüzum kalmıyor. Yüksek Hâkimler Kuruluna Temyizden seçilecek altı kişi, bir de tasarıda ya-zıldığı üzere 67 vilâyetten 1 nei sınıf hâkimlerden namzet olarak gösterilen 500 küsur kişi Ankara'ya veya Konya'ya bir vilâyete gelecek. Bunlar birbirini tanımamakta, niteliklerini bilmemekte ve reylerini tesadüfe bırakmaktadırlar. Bunlar altı kişi seçecektir. Bu altı kişi birbirlerini tanı-

madıkları gibi Temyiz içine de girmedikleri için hangisinin elyak, hangisinin ehliyetli, hangisinin niteliği haiz bilemezler. Hariçten gelenler Reis, Başmüddeiumumi ve Başreis seçeceklerdir. Bunu nasıl tâyin edebilirler.

Bu itibarla 2 nei fkrayı 139 neu maddeden çıkaralım. Yok öyle değilse Yargıtay Umumi He-yeti içinden salt çoğunlukla kendi reisini, başsav-cısını ve daire reislerini seçsinler. En muvafıkı budur. Bu hususta ben Sırrı Atalay'ın takirine ve beyanına iştirak ediyorum.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ NU-RETTİN ARDIÇOĞLU — Muhterem arkadaş-lar; Yargıtayı tanzim eden madde üzerinde arkadaşlarımızın temennileri, 1 nei, 2 nei baş-kan ve Başsavcının Yargıtay Genel Kurulun-ca kendi üyeleri arasından seçilmesi teklifle-ri aşağı - yukarı birbirine yakındır. Buyuru-yorlar ki, üyeleri doğrudan doğruya Yargı-tay üyesi olarak Yüksek Hâkimler Kurulu seçsin. Onlar da kendi aralarından başkan, ikinci başkan seçsin. Bâzi arkadaşlar da Birin-ci Başkanın İkinci Başkanlar arasından se-çilmesi yolunda tekliflerde bulundular.

Arkadaşlar, biz Yargıtay teşkili hususun-da eski sistemden ayrılıyoruz. Seçimlerde de bir hususiyet tesbit ettik. Dikkat buyurulur-sa, diğer hâkimler için olduğu şekilde salt ço-ğunluk ve saire seçimi yoktur. Yüksek Hâ-kimler Kurulu ancak Yargıtay üyeleri salt ço-ğunluğu toplanarak muayyen niteliğe sa-hip kimseler arasından seçecektir. Biz bunu kâfi gördük, komisyon olarak. Nihayet başsav-cıların da Yüksek Hâkimler Kurulunca seçil-mesine karar verildi. Buraya seçilmiş olan yüksek hâkimlerin 6 sı Yargıtay üyeliğinden seçilmiş gelmiş olacaktır. 6 sı Meclisler tara-fından seçilmiş olmakla beraber yüksek mah-kemelerde hâkimlik yapmış olacaktırlar. 6 sı da 1 nei sınıf hâkimlerden seçilmiş olacaktır. Onun için yapılmış olan tekliflere iştirak et-miyoruz.

Şahap Kitapçı arkadaşım Yargıtayın vazi-feleri meyanında üst mahkemelerden istinaf mahkemelerinin kurulmasına mâni bir şey olmadığını burada beyan ve ifade buyurdular. 136 nei madde mahkemelerin görevlerinden bahsetmektedir. Yargıtayın üst mahkeme ola-rak tanzim edilmiş olması üst mahkemeler teş-

kiline mâni bir hüküm getirmemektedir ve bir mâni de yoktur. Bunun dışında arkadaşların uzun boylu tenkid ve temennileri yoktur zannediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

139 neu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilerek kabulünü arz ve teklif ederim. Saygılarımla.

Ekrem Tüzemen

Madde 139. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunda gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa namzet hâkimler arasından, Yargıtay Büyük Genel Kurulunca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk oylamada çoğunluk sağlanamazsa salt çoğunlukla yetinilir. Yargıtay Birinci Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları, Yargıtay üyeleri arasından, üç senelik bir devre için Yargıtay Büyük Genel Kurulunca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk oylamada çoğunluk sağlanamazsa salt çoğunlukla yetinilir. Yeniden seçilmek caizdir. Yargıtayın kuruluşu, işleyişi ve mensuplarının nitelikleri kanunla düzenlenir.

Yüksek Başkanlığa

139 neu maddenin ikinci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yargıtay üyelerini Yüksek Hâkimler Kurulu, Yargıtay Birinci ve İkinci başkanları ile, Cumhuriyet Başsavcısını Yargıtay Büyük Genel Kurulu salt çoğunlukla ve gizli oyla seçer.

Yüksek Başkanlığa

139 neu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Şahap Kitapçı

Madde 139. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunda gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa namzet hâkimler arasından, Yargıtay Büyük Genel Kurulunca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk oylamada çoğunluk sağlanamazsa salt çoğunlukla yetinilir.

Yargıtay Birinci Başkanı İkinci başkanlar arasından, Başsavcı ve İkinci başkanlar Yargıtay üyeleri arasından üç senelik bir devre için Yargıtay Büyük Genel Kurulunca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk oylamada çoğunluk sağlanamazsa salt çoğunlukla yetinilir. Yeniden seçilmek caizdir. Seçilemeyen Birinci Başkan, açık var ise ikinci başkanlıklardan birine atanır. Açık yok ise Yargıtay üyesi olur.

Yargıtayın kuruluşu ve mensuplarının nitelikleri kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Önergeleri tekrar okutup oyu nuza sunacağım.

(Ekrem Tüzemen'in önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

(Şahap Kitapçı'nın önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor, önergenin dikkata alınmasını kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

(Sırrı Atalay'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergenin dikkata alınmasını kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir. (Kabul edilmiştir sesleri, baştan reye konsun sesleri.)

Efendim önergeyi tekrar okutup yeniden oylarınıza sunacağım.

(Sırrı Atalay'm önergesi ikinci defa okundu)

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergenin dikkata alınmasını kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir. (Alkışlar.)

Efendim, komisyon filhal iştirak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN ARDIÇOĞLU — Filhal iştirak ediyoruz.

BAŞKAN — Maddeyi dikkata alınan önergeyle birlikte okuyup oylarınıza arz edeceğim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN AR-DIÇOĞLU — Efendim, maddeyi bize verin yeni bir teklif getirelim.

BAŞKAN — Efendim, komisyon filhal iş-tirak etti, yeniden bir metin hazırlanması mevzuubahsolamaz. Ancak redaksiyon için ge-ri alınabilir.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Bunun re-daksiyonu yoktur, fıkra kabul edilmiştir. O şe-kilde yazılması lâzımdır.

CEMİL SAİT BARLAS — Müsaade eder-seniz usul hakkında bir şey söyleyeceğim.

BAŞKAN — Mesele halledilmiştir, usul diye bir şey yoktur.

CEMİL SAİT BARLAS — (Devamla) — Arkadaşımızın takriri kabul edilmiştir. Ko-misyon arkadaşları bir araya gelsinler, ilerde iltibasa mahal verilmeyecek şekilde işi görüş-sünler.

BAŞKAN — Mesele halledilmiştir. Komis-yon maddeyi yazıyor, gelince oyunuzda arz ederim.

II. Danıştay

MADDE 140. — Danıştay, kanunların baş-ka idari yargı mercilerine bırakmadığı ko-nularda ilk derece ve genel olarak üst derece mahkemesi sıfatıyla, idarî uyumsuzlukları ve dâvaları görmek ve çözümlenmek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun ve tüzük tasarı-ları hakkında düşüncesini bildirmek, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve ka-nunda gösterilen diğer işleri yapmakla görev-lidir.

Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanunsöz-sözcüsü ve kanunsözcüleri, kanunda gösteri-len niteliklere sahip kimseler arasından, Ana-yasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinden meydana gelen kurulca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk iki oylamada çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Danıştay Başkan ve üyesiyle Başkanunsöz-cüsü ve kanunsözcülerinin seçimlerinde Ba-kanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca ayrı ayrı, boş yer sayısı kadar aday gösterilir.

Danıştayın kuruluşu, işleyişi, yargılama usûlleri, mensuplarının nitelikleriyle atanma-ları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin ko-vuşturması yapılması ve disiplin cezası uy-

gulanması mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine göre, kanunla düzenlenir.

ABDÜLKADİR OKYAY — Efendim, usul hakkında söz istiyorum. Yargıtayın arkasın-dan Askerî Yargıtayın da gelmesi icabeder.

BAŞKAN — Bu madde hakkında söz isti-yen arkadaşlara söz vereceğim.

Bahri Çolakoğlu.

BAHRİ ÇOLAKOĞLU — Muhterem arka-daşlar,

Modern bir anayasanın tedvini üzerinde ça-lışıldığı şu sırada, malî ihtilâfların hal mercile-rinin, tasarıda lâyük olduğu ehemmiyeti görme-miş olması, bâriz bir noksanlık sayılmalıdır.

Malî tarihimizde şerefle vazife görmüş ve fakat hiçbir zaman hukuki bir teminata bağlan-mamış ve aldığı kararların kazai olmasına rağ-men Maliye Vekâletinin bünyesi içinde günbe-gün erimiş malî ihtilâflar mercilerinin de artık Anayasada yer alması, kaçınılmaz bir zaruret olmuştur.

Bu mesele ileri memleketlerde çoktan halle-dilmiş anayasaları da hüküm altına alınmıştır. Hadiseyi tavzih etmek için müsaade buyurulur-sa, bu mercilerin geçirdiği safahat hakkında mâruzatta bulunacağım.

Muhterem arkadaşlar;

Üzülerek ifade edeyim ki, vergi kanunların-da bir inkişaf vâkı olduğu halde bu kanunların ihtilâflarına bakan itiraz ve temyiz komisyon-larının bünyelerini kuvvetlendirecek hiçbir inki-şaf olmamıştır, Bilâkis, bu müesseseler, nef'i hazine zihniyetini bir türlü terk etmeyen Ma-liye Bakanlığının mânevi havasından kurtula-mamışlardır. Hem bu zihniyeti tebarüz ettir-mek ve hem de bu müesseselerin hangi tedbir-lelerle bugünkü hale getirildiğini izah etmiş ol-mak için, alâkalı mevzuatı mukayese, yerinde olacaktır.

Kazanç Vergisi zamanında bu komisyonlar, 3692 sayılı müstakil bir kanun içinde yer aldığı halde, Gelir Vergisine geçildiği 1950 yılından sonra Maliye Vekâletinin 5655 sayılı Teşkilât Kanununa sokulmak suretiyle, kuruluş kanun-ları ilga edilmiş olup ve o tarihten bu yana vergi kanunları ihtiyaca cevap verecek şekilde değiştirilme imkânı bulmasına rağmen, komis-yonların statüsü ile meşgul olunmamıştır. Bahsi geçen 3692 sayılı Kanunda (Madde. 35) muvaz-

zaf itiraz komisyonlarının reisleri; Maliye, Adliye ve Ticaret Bakanlıklarının göstereceği namzetler arasından; ve temyiz komisyonlarının Reis ve âzaları ise yine bu üç Vekâletin göstereceği 6 namzet arasından İcra Vekilleri Heyetince tâyin edildiği halde, 1950 yılından sonra 5655 sayılı Teşkilât Kanunu mucibince (Madde: 28) Maliye Vekili ve Başvekil tarafından müşterek kararname ile tâyin edileceği hükme bağlanmıştır. Bu suretle yapılan değişikliklerden, artık komisyonlara yapılacak tâyinleri, Maliye Vekâleti kendi inhisarı altına almış bulunmaktadır.

Yine, 5655 sayılı Teşkilât Kanunu, muvazaf itiraz ve temyiz komisyonlarının tâyin edilecek reis ve âzalarının en az, itiraz komisyonları için 5, temyiz komisyonları için 7 sene vergi işlerinde çalışmak şartı konulmuş bu suretle buralara yapılan tâyinler tamamen Vekâlet elemanları inhisar ettirilmiştir.

Muhterem arkadaşlar;

Vaktin darlığı sebebiyle, huzurunuzda, bu mevzu ile ilgili geniş tevsiatla girmeye imkân yoktur. Bu komisyonlar tamamen kazai vazife görmelerine rağmen, tarafsızlığı mümkün kılacak teminattan mahrum olmuşlardır. Çünkü, vergi ihtilâflarında dâvacı mevkiinde bulunan Maliye Vekâletinin bünyesi içinde yer verilmiş ve onun mânevi havasına tâbi kılınarak tam mânasiyle müstakil bir kaza organı hüviyeti içinde bırakılmamıştır.

Modern bir Anayasanın yapıldığı ve ferdi hak ve hürriyetlerin teminata başlandığı ve müstakil, her şeyden müberra, âdil mahkemelerin kurulduğu bir devirde, mahkeme vazifesi gören bu komisyonların da Anayasada müstakil yer alması lüzumu aşikârdır.

Devlet Şûrasının idari bir mahkeme olduğu şüphesizdir. Ancak, vergi ihtilâflarının itiraz ve temyiz komisyonlarından geçmeden rüyet etmeye yetkisi yoktur. Diğer taraftan, Vergi Usul Kanununun mevcut hükümlerle, bidayet itiraz komisyonlarının ve Temyiz komisyonlarının verdiği bazı kararlar katî olduğundan Devlet Şûrasında rüyet edilemeyeceği yüksek malûmunuzdur.

Meselâ; 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 392 nci maddesine göre, Bina Vergisinden 500 lira gayrisâfi iratlar; Arazi Vergisinden 2 500 lira kıymetler ve diğer vergilerden 500 lira

tarhiyat hakkında itiraz komisyonunun kararı kesindir. Ve temyiz edilemediği için Devlet Şûrasında dâva açılmaz.

406 nci madde hükmüne temyiz komisyonlarının 30 000 lirayı aşan masraflar ve Bina Vergisinde 3 000 lirayı geçmeyen tarhiyat hakkında verdiği kararlarla da kesindir.

Bu misaller de gösteriyor ki ihtilâfların çoğu Şûranın rüyeti dışında kalmaktadır. Diğer tarafta da Şûranın verdiği kararlara Temyiz Komisyonunun ısrar hakkı vardır, bilhassa bu hükümde Temyiz Komisyonu Şûra ile hukuki münakaşaya girme yetkisine sahibolmuştur ki Temyiz Komisyonunun kazai vazife gördüğü kendiliğinden mütebarizdir.

Bu mahzuru bertaraf etmek için komisyona hukuki veçhe vermek ve fiilen kullandığı salâhiyetini hukukan da tâyin etmek için Anayasada tasrih etmek gerekmektedir. Bu, sosyal hayatın ve ferdin şahsi teminatı bakımından da lüzumludur. Bendeniz hazırladığım önergeyi Muhterem Riyasete takdim ediyor ve Anayasa tasarısının 141 nci maddesine bir fıkra eklenmesini teklif ediyorum. Takdir ve karar Muhterem Heyetinizindir. Hürmetlerimle.

Bir noktayı daha arz edeyim ki, İtiraz Temyiz komisyonları görmüş oldukları vazife itibariyle kazai bir vasıf taşımaktadırlar. Kendileri bir bakıma hâkim mevkiinde bulunmaktadır. Vermiş oldukları kazai kararlar dolayısıyla kendilerinin malî bünye içerisinden alınması ve Şûrayı Devlete bağlanarak bir hâkim hüviyeti ve vasfı verilmelidir. Şahsen bu ihtiyacı duyduğum için iki önerge hazırlamış bulunuyorum. Bunlardan hangisini kabul ederseniz, minnettar kalırım.

BAŞKAN — Şahap Kitapçı.

ŞAHAP KİTAPÇI — Muhterem arkadaşlar, idari kazanın en yüksek organı olan, daha doğrusu tek organ olan Danıştayla ilgili bu madde heyeti umumiyesiyle kabule şayandır. Çok güzel tedvin edilmiştir. Yalnız, birinci bentte tüzük ve tasarılar hakkında düşünce bildirilmemesinden bahsediliyor. Tüzükler hakkında yapılan tetkik düşünce bildirmek şeklinde değildir. Kanun sözcülerinin, Danıştay Başkan ve üyeleri gibi intihabedileceği derpiş edilmiştir. Kanun sözcüleri Yargıtaydaki Cumhuriyet Başsavcı yardımcılarının karşılığı değildir. Danıştaydan gelmiş arkadaşların benden daha iyi bildikleri

gibi kanun sözcüleri bir tebliğname ile evrakı tevdi eder. Aksine bir karar çıkması halinde buna itiraz hakkını haiz değildir. Bugün kanun sözcülüğü yapar yarın yardımcı olarak çalıştırılır. Danıştay Başkanı tarafından tâyin şekilleri değiştirilebilir. Bu itibarla Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanunsözcüsünün intihabındaki usulün kanun sözcülerine de teşmili uygun olmaz. Onlar aynı şekilde intihabedilecekse bu takdirde işin aksamaması ve hizmetin muayyen sahada daha çabuk görülmesi için halen tatbik edilegemekte olan elâstikiyetin kaybolması ihtimali vardır. Bu itibarla tâyine dair olan kaydın kanun sözcülerine teşmil edilmemesini rica edeceğim. Aynı şekilde Danıştayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri kanunla düzenlenir şeklinde kabul edilen prensipin şumulünün geniş tutulduğu kanaatindeyim. Bunun hududunun tâyini ve mensupları tâbirinden ne anlaşıldığının bu kürsüden izah edilmesinde ve zapta geçmesinde fayda mülâhaza ediyorum. Bir kâtibin, bir idare memurunun tâyininin mensupları tâbiri içerisinde derpiş edilmiş olduğuna kaani değilim. Memuru kanuna göre ilgili merci tâyin eder. Bir Başkanunsözcüsünün, bir reisin tâyini ile bir kâtibin, bir büro şefinin tâyinleri arasında elbette ki fark vardır. Memurların tâyini Memurun Kanunu hükümlerine göre yapılır. Belki arkadaşlarımızın maksatları teker teker Başkanunsözcüsü, yardımcıları ve saireyi tadadetmek istemedikleri için mensupları demişlerdir. Her halde mensupları tâbirinden Başkan, üyeler, Başkanunsözcüleri ve yardımcılarını anlatmak istemişlerdir. Bunun tavihinde fayda mülâhaza ediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Abdülkadir Okyay.

ABDÜLKADİR OKYAY — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Hikmet Kümbetlioğlu.

HİKMET KÜMBETLİOĞLU — Sayın arkadaşlar, Anayasa Komisyonunun idari yargı meselesini bu madde ile getirmiş olması ve idari yargı organına bu madde ile müstakil bir hüviyet, hâkim bağımsızlığı ve teminat getirmiş olmasını Danıştayın bir üyesi olarak şükranla karşılarım. Esasen kendilerinin Anayasa tasarımasını hazırlamaktaki sistematige uygun bir harekette bulduklarını bu vesile ile tebarüz ettirmek isterim. Aneak bendeniz maddenin yazılışı-

na şimdiye kadar Danıştaya bir mahkeme hüviyeti tanımayan zihniyet karşısında yine komisyonun hazırladığı birinci fıkras na sadık kalarak cümle kuruluşunun biraz değiştirilerek bir yeni turnur verilmesine uğraştım, bu hususta bir de takrir hazırladım. Komisyonun anlayışlı üyelerinin ki çoğu, hukukçudur, ve bu işin ehlidirler, bana iltihak etmelerini temenni ediyorum.

İkinci fıkrada Danıştaya bir serbestî vermek için kanun sözcülerinin fıkradan çıkarılması yolunda benden önce arkadaşlarımın ifade buydukları hususa bendeniz de iltihak ediyorum. Danıştayın beşiği olan Fransa'da bugün bile üye yardımcısı ile kanun sözcüleri arasında bir tefrik yapılmamakta, Danıştay dilediği zaman yardımcıları kanun sözcüsü olarak, kanun sözcülerini de yardımcı olarak kullanmaktadır. Esasen gaye; mahiyetlerine göre dâvaların iyi çıkması ve elemanların iyi istihdamından ibarettir. Bu bakımdan Başkan, üye, başkanun sözcüsü diye zikredilmesini bendeniz uygun görmemekteyim, zannedirim, realiteye de uygun olmamaktadır. Alt kademelerde mahkeme, ilk idari mahkemenin kurulmasına imkân veren bu maddenin, demin bir arkadaşımız, vergi itiraz ve temyiz komisyonlarına da şâmil olacağını ve ilerde imkânlarımız tahakkuk ettiği takdirde oraya doğru da bir adım atılacağını ifade ettiler. Aneak üyelerinde hâkim niteliği olmayan bu organları müstakil kaza mercii haline getirdiğimizde idari dâvalarda karar verecek olan bu kurulların tatminkâr olmasına imkân yoktur. Onlar kazai karar verirler ama birer mahkeme değildirler. Danıştay mensuplarının niteliklerinin hususi kanunla tesbit edilmesi yolunda komisyonun getirdiği maddeye bendeniz iltihak ediyorum. Ufak tefek değişikliklerle hazırladığım önerenin de kabul edileceğine inanıyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Efendim, bir iki cümle ile fikrimi izah etmeye çalışacağım. Bendeniz Danıştayın hikmeti vücuduna kaani değilim. İdari tasarruf vali ve kaymakamın işleri idari mahkemeye gider. Bir yüce mahkeme olmalı, bu memlekette adalet müessesesi Türk ferdi gibi, Türk vatandaşı Ahmet, Mehmet gibi benim rütbem şudur, mevkilerimiz Türk milletine hizmet ettiğimiz müddetçe hakikatini tâ kendisidir demelidir. Onun

için Danıştaya bence lüzum yoktur. Buraya verilen para fazladır. Valinin de kaymakamın da suçu varsa mahkemeye gider, orada işi görülür. Mâruzatım bu kadar, ister kabul edin, ister kabul etmeyin. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlarım; Emin Soysal arkadaşımızın üç günden beri zarif konuşmalarından mahrum kalmış k, biraz evvel yapmış olduğu konuşmayı da ancak o hava içinde mütalâa etmek lâzımdır. Kendileri idari kaza ile adli kaza mercilerini birbirine karıştırdılar. En köklü bir müessesemizi fuzuli olarak tavsif ettiler. Her halde bu beyanlarını üç günden beri dinlemediğimiz zarif beyanlarının bir cemilesi olarak kabul ettiğimden sözlerimin cevap dışı bırakmak lüzumunu hissettim.

Şimdi diğer arkadaşlarımızın mütalâalarına cevaplarımı arz edeyim. Anayasa Komisyonunuzun huzuruza getirmiş olduğu ve bir numaranın fedasından sonra 140 nci olan madde, Hikmet Kümbetlioğlu arkadaşımızın ifade ettiği gibi, çok köklü ve iftihar ettiğimiz bu müesseseye lâyük olduğu veçhile idari mahkeme karakterini bütünüyle tanımaktadır. Bu hususu açıkça belirtmeyi vazife bilirim. Arkadaşımız maddenin ilk bu cümlesini uzun buluyorlar, idari mahkeme formülünü her halde getireceklerdir. Diğer taraftan, 106 nci maddenin müzakeresi sırasında tüzük tasarıları bakımından Vecihi Tönük ve diğer arkadaşlarımızın konuşmaları olmuş Yüksek Heyetiniz de Anayasa Komisyonunun teklifine göre 106 nci maddeyi tadil etmişti. Anayasa Komisyonunuz bu madde ile gelecek için bir yenilik yapmak istemişti. Kanun sözcüleri bakımından biraz evvel konuşan Şahap Kitapçı arkadaşımızın kanun sözcüleri hakkındaki beyanları bambaşkadır. Danıştayın huzurunda şahsi dâvaları dolayısıyla mürafaada bulunanlar da bilirler ki, kanun sözcülüğü hakikaten ehemmiyetli bir konudur. Dâvacının bir dâvayı izah etmesinden ve dâvalının savunmasını yapmasından sonra, yalnız dosyayı tetkik suretiyle değil, duruşmanın seyrinden alacağı ilhamla ciddi ve değerli mütalâa serd etmek kanun sözcüsü olarak her halde yüksek bir vazife görmek demektir. Anayasa Komisyonunun koymak istediği hükmün dayanağı şudur : Kanun sözcülüğü muavinler

ve yardımcıları arasında bir kariyer sayılmamalıdır. Kanun sözcülerinin idari dâvalarda duruşmanın seyrine göre iddia ve müdafaanın mahiyetine göre, açık bir duruşmada bir idari tasarrufun kazai murakabeye tâbi tutulduğu yüksek bir mercide konuşma ve hukuki tahlil kudretine sahibolmaları lâzımdır. Bu anlayış içerisinde kanun sözcülüğü için düşünülmüş olan seçim prosedürü işe yarıyabilir. Temsilciler Meclisinde bulunan Danıştay Başkanı ile yaptığımız görüşmelerden anladık ki Danıştayın sahibolduğu kadro içinde bu düşünceyi gerçekleştirmek güç olacaktır. Hattâ iç bünyede sebepsiz bir huzursuzluk sebebi doğabilecektir. Umumi düşünüş ve teamüle uyarak kanun sözcülerine ait seçim prosedürünü madde den çıkarmak temayülündeyiz. Bunun üzerinde daha fazla duracak bir şey yoktur. Eğer başkaca tenkidler varsa onlara da arzı cevap ederiz. Takrirler komisyonun görüşüne uygunsa iltihak edebiliriz.

BAŞKAN — Bundan evvel görüştüğümüz 139 ncu maddenin komisyonea yapılan redaksiyonu bitmiş ve madde gelmiştir. Şimdi o maddeyi okutuyorum.

Madde 139 : Fıkra 2.

Yargıtay üyeleri .Yüksek Hâkimler Kurulunca, Yargıtay Birinci Başkanıyla İkinci Başkanları ve Cumhuriyet Başsavcısı Yargıtay Büyük Genel Kurulunca, üye tam sayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

BAŞKAN — Fıkra önergeye uygun şekilde tanzim edilmiştir. Oylarınıza sunuyorum. 139 ncu maddeyi bu değişiklikle kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Şimdi konuşmakta olduğumuz maddenin müzakeresine geçiyoruz, söz sırası Ferhan Arkan arkadaşımızdır.

FERHAN ARKAN — Muhterem arkadaşlar, bu madde yerinde olarak gelmiş bir maddedir. 140 nci madde Danıştayın vazifelerini tâyin ve tesbit ederken, Danıştaya kanunlardan başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda da genel olarak üst derece mahkemesi sıfatıyla dâvaları görmek salâhiyetini vermiştir. Bu kararın idari yargı mercilerine aidolması icabeder. İdari yargı mercileri alt kademe olarak mevcut değildir. Şimdi komisyonun getirmiş olduğu hükme göre bu kanunun tatbikatın-

da Temyiz komisyonları her ne kadar bu işleri yürütecekse de kendilerinin hâkim niteliği olmaması dolayısıyla bu dâvalara bakmaları bir endişeyi mucibolacaktır. Yeni vergi kanunlarında vatandaşla idare ile karşılıklıya bırakmak suretiyle hem dâvalı hem de hâkim safında bulunması hususu bir endişeyi mucibolmaktadır. Binaenaleyh çok artmış vergi dâvaları karşısında burada kastedilen idari yargı mercileri vazifesini görmesi icabeden itiraz komisyonları hem dâvalı hem de dâvacı durumunda dırlar. Burada bir ilk kademe olarak teminata bağlanıp malî organ olarak takviye edildiği takdirde buradan çıkan dâvalardan dolayı vatandaş rahat ve huzur gelecek ve hem de bu müessese de Devlet teşkilâtının bünyesine girmiş olacaktır. Bu bakımdan komisyonun bunda bu teşkilâtı kasedip etmediğini öğrenmek istiyorum. Tahmin ediyorum ki bunu kasedetmiş olacaktırlar. Kanun sözcüleri hakkındaki arkadaşlarım ifade etmiş oldukları fikirlere bir şey ilâve edecek değilim.

BASKAN — Atalay Akan.

ATALAY AKAN — Muhterem arkadaşlar, eğer aziz arkadaşım Emin Soysal Danıştay hakkında konuşmamış olsalardı ben de kürsüye çıkacak değildim. Arkadaşlar, bizim en çok üzerinde titizlikle durduğumuz ve memleketimizde kanun hâkimiyetinin temin edilmesi hususunda başta gelen müesseselerden birisi Danıştaydır. İdari tasarrufların kanunlara uygun olup olmadığını Danıştay tetkik eder. Danıştay teşkilâtı çok kısa bir zamanda inkişaf etmiş ve memleketimiz için olgun bir seviyeye gelmiştir. Danıştay bu memlekette imtihanını vermiştir. Emin Soysal arkadaşımız da benim gibi ıstırap çekmiştir şüphesiz.

Arkadaşlar, biz bugün Anayasa ile Danıştayı teminata bağlamak istiyoruz. Eskiden üyelerini Meclis secerdi. Bugün bütün kararlar kontrolüne tâbi tutulmuştur. Bugün bu husus Anayasa ile teminat altına alınmıştır.

Şunu da arz edeyim ki, arkadaşlar, Danıştay iki katagoriden teşekkül eder. Birisi, tatbikatta bulunmuş olan tatbikatçı arkadaşlardan teşekkül eder. Bu, Dniştaya kuvvet verir. Diğer hukuk teksiyenlerinden maddenin yazılışında yalnız bâzı noksanlıklar vardı. O bakımdan bir takrir verdik. Bunun kabulünü ıstırah ederiz,

BAŞKAN — Ali Rıza Göksu.

ALİ RIZA GÖKSU — Muhterem arkadaşlar, Kümbetlioğlu arkadaşımız Danıştaya taallûk eden mevzular üzerinde çok etraflı bir şekilde bizi tatmin edecek bir konuşma yaptılar. Bu itibarla müştereken Riyaset Makamına takdim ettiğimiz önergenin kabulünü, bendeniz de ıstırah ederim. Bu arada komisyonun muhterem üyelerine teşekkürü de bir borç biliriz.

Kanun sözcüsü mevzuunda Emin Paksüt arkadaşımız bir izahta bulundular. Daha evvel kendileriyle görüşmemizde de, kanun sözcülüğünün ideal bir seviyeye çıkarılması hususunda gayret sarf ettiklerini kemali samimiyetle ifade ettiler. Biz bu şekilde hüküm getirilmesinin, Danıştayın daha yüksek bir seviyeye isali için bir idari ıslahat olduğunu pekâlâ takdir ediyoruz. Ancak, bugünün şartları içinde, Danıştayın kanun sözcülerinin adedleri ve maaş dereceleri bakımından daha yüksek bir seviyeye getirilmesini halen mümkün göremiyoruz.

Bugün, Danıştayda 40 000 i mütecevüz dosya kanun sözcülerinin mütalâası alınmak üzere beklemektedir. 18 kanun sözcüsü bu dosyaların tetkikiyle lüzumlu mütalâalarını vermek için uzun zaman meşgul olacaktırlar. Eğer komisyonun düşündüğü gibi bu aded 18 den 50 ye iblâğ edilir ve onlar da hiç olmazsa üye derecesine çıkarılırsa belki randuman daha fazla olacaktır. Fakat evveleminde masraf bakımından karşımıza çıkacak olan maliyedir. Bugün için istihsalı mümkün değildir. İnşallah ileride bu idealin tahakkukunu görmekle bahtiyarlık duymuş olacağız.

Muhterem Atalay Akan arkadaşımız, Danıştayın genel durumu hakkında Emin Soysal arkadaşımıza lüzumlu cevabı verdiler.

EMİN SOYSAL — Çok istifade ettim.

ALİ RIZA GÖKSU (Devamla) — Yine, çok sayın Emin Paksüt arkadaşımız da ilgili beyanda bulundular. Bendeniz, bu hususta bir şey ilâve etmek niyetinde değilim. Yalnız, burada, Sayın Komisyondan açıklanmasını istediğim bir nokta var. Danıştay Başkan ve üyelerinin ve Başkanlık sözcüsünün nitelikleri hakkında Anayasada bir hüküm bulunmasını çok arzu ediyoruk. Eski Anayasada da vardı. Hiç olmazsa bunu burada izah suretiyle zapta geçirmekte fayda görüyorum. Halen mer'i olan Danıştay Kanu-

nunda da Başkan ve üyelerin nitelikleri hakkında hükümler mevcuttur. İleride yapılacak kanununda niteliklerin yer alacağı şüphesizdir. Aca-ba komisyon mer'î kanunlarda mevcudolan niteliklere ait hükümlerden daha dun bir nitelik düşünüyorlar mı? Biz temenni ederiz ki, bu vasıflar daha yüksek ve kifayetli bir hadde çıkarılmış olsun.

Diğer taraftan, 132 ilâ 134 nci maddelerdeki hâkimlere tanınan teminat hükümlerinin yüksek mahkemeler hâkimlerine de şâmil olduğu düşün-esindeyiz. Bu hususun da hassaten tavzih edilerek aydınlığa çıkarılmasını sayın Komisyon-da-ki arkadaşlarımızdan istirham ediyorum. (Al-kışlar)

BAŞKAN — Söz Komisyonun efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlar, çok kısa arzı cevabede-yim.

İdari kazanın önemi bu Anayasada pek müte-bariz olarak görülmektedir.

İdari tasarrufların denetiminin yapılacağı en üst kademe Danıştaydır. Bu itibarla Danıştay Başkan ve üyelerinin nitelikleri bakımından bu-güne kadar aranagelen vasıflardan daha aşağı va-sıflar düşünülmesi Anayasanın mantığına tama-miyle aykırıdır. Bu itibarla Ali Rıza Bey arkada-sımız emin olsunlar. Şimdi en yüksek idari mah-keme olan Danıştayda Başkan ve üyelerin ve Baş-kanunsözcüsünün seçimini ayrı bir prosedüre ve Anayasa Mahkemesi Heyetine bıraktığımız ve bunun idari mahkeme olduğu tasrih edildiğine göre adli hâkim niteliği düşünmemek lâzımgelir. Ferhan Arkan arkadaşımız, buyurdular ki, burada diğer yargı mercileri anlaşılmiş halde değildir. Kendilerinin hakları vardır. Kendilerinin düşündükleri veya düşünmedikleri hususlar idari kazaca söz konusu olabilir. Ana-yasada, idari yargının hüviyet, önem, ke-miyet, keyfiyet bütünlüğü sağlanmaktadır. Yani idari kazada yargı vazifesi görecek heyetlerin idarenin emrine tâbi olmaması gerektir. Bunun üzerinde bir hayli tartışma olacağından; bu husus, disiplin konusunda da tebarüz ettiril-miştir.

1924 Anayasasının 51 nci maddesi karşısın-da sanki idari ihtilâfları karara bağlayan bir tek merci yani sadece Danıştay varmışcasına bir mâna çıktığından, idari kaza fonksiyonunu ifa

eden bâzı müesseselerin kuruluşunda bâzı tar-tışmalar cereyan etmiştir. Biz diyoruz ki, Danış-tay üst kademe olsun ve ihtiyaca göre hakika-ten vatandaşa güven verecek, idare ile vatan-daş arasında gerçekten fark gözetmiyecek, ge-reği gibi teminata kavuşturulmuş mahkemeler sıralanabilsin. Binaenaleyh bunu bu mânada al-mak lâzımdır. Başka türlü düşünülemez.

Diğer taraftan; mensupları hakkında, men-suplarının nitelikleri hakkında birtakım hüküm-ler düşünülmüş olmaktadır. Bunların bir kısım Memurîn Kanununa atıf yapılmak suretiyle ola-caktır. Bir kısmı giriş ve müsabaka imtihanları tesbit etmek suretiyle olacaktır. Bunları, kanun, Danıştayın kendi bünyesine en uygun şekilde izah edecektir.

Başka açıklanmamış husus varsa cevap arz edeyim efendim.

HÜSEYİN OTAN — Efendim, demin de Ferruh Beyin sordukları gibi gerekçede buna dair bir şey var. Fakat burada hassaten birinci derecedeki idari mahkemelerden murat yani ko-misyon Vergi mahkemelerine ait bir şey düşü-nüyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT — Biraz evvel arz etmiştim. Arkadaşımın pek dik-kat etmediği anlaşılıyor. Diyorum ki, bugün de Türkiye'de Danıştay bâzı bakımlardan ilk dere-ce mahkemesi, esas itibariyle de üst derece mahkemesi olarak vazife görür. Mevzuatımızda geniş bir kütleyi ilgilendiren vergi ihtilâfları var. Bilindiği gibi bu bir bakıma idari muamele yapan takdir komisyonlarıyla karşılanan bir iş-tir. Ama bir nevi yargı vazifesi gören İtiraz ko-misyonları ve Temyiz komisyonlarıyla devam eder. Temyiz komisyonlarının kararları dolayı-sıyla açılan dâvalara Danıştay bakar.

Bundan başka Danıştay Kanunu, yargı mer-cileri bakımından idari kazaya kuvvet sağlar. Bu husus idari kaza bakımından ve Danıştayın üst kuvvet olmasıyla devam edecektir.

NÜVİT YETKİN — Birinci fıkrada Danış-tayın görevleri sayılırken «Bakanlar Kurulun-ca gönderilen kanun ve Tüzük tasarıları hakkın-da düşüncesini bildirmek» diyor. Yani ihtiyari olduğu anlaşılıyor. Tüzükler için de komisyo-nun düşüncesi bu mudur?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT — Bu hususta bir tanesini düşünce diye mütalâa

ettik. Demin zikrettim. 106 ncı maddeye verdiğimiz vuzuh bakımından tüzük tasarılarını inceleme Danıştayın vazifesi olacaktır.

BAŞKAN — Yeterlik önergesi vardır. Ancak son olarak Emin Soysal söz almıştır, kendisine söz veriyorum.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar; Emin Paksüt arkadaşımızın buyuduğu gibi, her hangi bir şekilde bir mizah sütunu doldurur gibi konuşmadım. Noktai nazarımın ışığında, içimden gelerek konuştum. Bu kürsüden sizleri sıkmamak için bazan hakikaten tatlı cümlelerle söylerim. Fakat bilirsiniz ki, arkadaşlarım, geçmiş tecrübelerimin ışığı altında burada inanarak konuşuyorum. Onun dışında bu kürsüye çıkmak cesaretini kendimde hiç bulamam. Burada arkadaşlarım yeni bir şey getirdik deyip duruyorlar. Halbuki bu Anayasa mevcut teşkilâtı aynen olduğu gibi yerinde bırakmaktadır. Ve biz bâzan eski itiyatlarımızın tesiri altında o itiyatların tesir ve neticesinden nefsimizi kurtaramadığımız için muayyen müesseseleri veya içinde bulunduğumuz veya sempati gösterdiğimiz müesseseleri müdafaa ederiz. Ama düşünün ki, arkadaşlar bu fakir milletin bütçesi şu, böyle bir zihniyetin devamına müsait değildir. Öyle müesseseler vardır ki, bu memlekette, bu Devletin bünyesinde baştanbaşa tasfiye edilmesi gereken birer yükütlüdür.

Bakınız size bir misal vereyim; bir vatandaş, Danıştaya bir dilekçe vermiştir. Ne zaman vermiş, kaç senesinde vermiş biliyormusunuz? 1957 senesinde vermiş. Fakat bugüne kadar vatandaşın isteği olmamış, işi henüz daha intacedilmemiştir. Ama diğer taraftan; bir valinin verdiği bir dilekçe, hemen idari tasarruftur diye ele alınır, intacedilir, idare edilir. Bırakınız böyle işleri.

Arkadaşlar, Danıştay üyelerinin de Meclislerde bugüne kadar nasıl seçildiğini de hep biliriz. Koridorlarda, kulislerde aman beni seç, beni seç diye yalvarmalar yapıldığını hep biliyoruz. Bırakın böyle fuzuli şeyleri. Fransız sisteminin Osmanlı bünyesine geçen Osmanlı Devletinden de Devlet Şûrası diye Cumhuriyete intikal eden bu nevi müesseselerin, mademki yeni bir Anayasa yapıyoruz, tam bir şekilde tasfiye edilip memlekete yepyeni birtakım sıhhat kazandırmanın lâzımdır. Bu nevi müesseseler bu cemiyetin ve memleketin sıhatsızlık alâmetidir. Vatandaş gibi vali de kaymakam da suçlu varsa gitsin mah-

kemeye. Kanun hakkında mütalâa soracaklar mı... Hukuk Profesörleri ne güne duruyor? Müdürü Umumileri ne güne duruyor? Bunlar dururken Danıştaydan mütalâa alacak, lâf mı bunlar. Çürümüş, bu nevi fersude müesseseleri bu memleketin, bu Devletin bünyesinden tutup atmak gerekir. İnanarak söylüyorum arkadaşlar.

BAŞKAN — Efendim yeterlik önermeleri var, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

(Danıştay) maddesi hakkında yeter derecede bilgi edinilmiştir. Kifayetin oya konulmasını arz ve teklif ederiz.

Necip San

Etem Boransü

Yüksek Başkanlığa

Müzakereler konuya aydınlatmıştır. Yeterlik isteğinin oya sunulmasını dilerim.

Ferda Güley

HİKMET KÜMBETLİOĞLU — Aleyhte konuşacağım efendim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

HİKMET KÜMBETLİOĞLU — Muhterem arkadaşlar, bu memleketin mühim bir müessesesi aleyhine sataşmıştır. Bu işi bilmiyen bir adam, Devlet Şûrasının ne olduğunu, nasıl işlediğini ve niçin kurulduğunu bilmeden burada propaganda yapmış ve konuşmuştur.

Yeterlik önergesinin kabul edilmesini ve bizim de dinlenmemize izin vermenizi rica ederim.

FERDA GÜLEY — Önergemi geri alıyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

ŞAHAP KİTAPÇI — Çok muhterem arkadaşlar, günlerden beri geceli gündüzlü çalışarak en mühim vazifemizi yapmakla meşgulüz. Yarımın Türkiye'sinin hukuk mimarları olarak memleketi bütün müesseseleriyle ele almak ve onların yarınki hukuk Devleti şartları içinde nasıl olmaları lâzımgeldiğini enine boyuna tartışarak bütün arkadaşlarımızın fikirlerinden, tecrübelerinden ve bilgilerinden faydalanıyoruz. Her şeyi bütün cepheleri ile görüşüyoruz. Fakat bunları yaparken bizim sahamız dışına çıkılarak yanlış hareket edilmiş olduğunu da görmekten üzüntü duyduğunuz oluyor. Bazan bu kabil görüşler ve bayanlarla ana müessese-

ler kökünden sarsılıyor. Buna kimsenin hakkı yoktur. Bunu bir gerçek olarak bilmek, kabul etmek gerekir. Bâzi misaller verdiği iddiası ile onları hırpalamıya çalışmak asla doğru değildir. Bu müesseselerin yıllardan beri bu memlekete yaptığı büyük hizmetleri bir tarafa iterek bir dilekçenin ne sebeplerden dolayı neticelenmediğini tahkik dahi etmeden adalet müessesesine hücumla vesile aramak her halde doğru değildir.

Mevzularımız bu değildir arkadaşlar. Biz Anayasa yapıyoruz. O müesseselerden şikâyetimiz varsa onları yeni şekilleriyle tanzim etmek bizim vazifemizdir. Ama bütün bunları yaparken şimdiye kadar büyük hizmetlerini her vesile ile bu kürsüden takdirle ifade ettiğimiz bu müesseselerin hizmetlerini unutmak ve onlara bugünkü görüşmeleri başka istikamete sevk eder şekilde isnatlarda bulunmak bence yersizdir. Bence geçen ilerlemiş bu saatlerinin verdiği yorgunluktan neşet eden bu kabül görüşmelerle hiçbir netice alamayız. Danıştayın da belki ihmalleri yahut üzerinde durulmaya değer bir durumu bulunabilir. Bunların hepsinin tartışma yeri ve zamanı şimdi değildir.

Ben, Emin Soysal arkadaşımızın daima çok temiz hislerle bu kürsüden tenkidler yapan bir arkadaşımız olduğunu bilirim. Fakat bu müesseseleri tenkid ederken; bunların heyeti umumiyesini küçük düşürebilecek, bu müesseselere güveni sarsabilecek, bunların değerlerini azaltabilecek sözlerden kaçınmak, ufak bir ölçüde de olsa, bunları incitmemek lâzımgeldiğini zannediyorum. Bence bu çıkışlar yersizdir.

BAŞKAN — Efendim, şimdi bir yeterlik önergesi daha var. Bir arkadaşımız geri aldı, önergesini. Diğer önergeyi tekrar okutuyorum..

(Etem Boransü ve Necip San'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim, yeterlik önergesini oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Yüksek Başkanlığa

140 nci maddenin; «Danıştay, yeniden düzenlenecek kanunlarla kurulacak yargı mer-

cilerine» diye başlayıp tashih ederek devam etmesini arz ve teklif ederim.

Bahri Çolakoğlu

Yüksek Başkanlığa

140 nci maddeye aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

Bahri Çolakoğlu

Fıkra 5 : «Mali dâvalara bakan ihtisas mahkemeleri kurulur.»

Yüksek Başkanlığa

Sözle açıkladığım sebeplerden ötürü 140 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ediyoruz.

Rıza Göksu

Hikmet Kümbetlioğlu

Madde 140. — Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir. Bu sıfatla idari uyumsuzlukları ve dâvaları görmek ve çözümlmek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanun-sözcüsü, kanunda gösterilen niteliklere sahip kimseler arasından, Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinden meydana gelen Kurulca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk iki oylamada çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanun-sözcüsünün seçimlerinde Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar aday gösterilir.

Danıştayın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine göre kanunla düzenlenir.

(Bahri Çolakoğlu'nun birinci önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ EMİN PAKSÜT — Katılmıyor efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir efendim.

(Bahri Çolakoğlu'nun ikinci önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ EMİN PAKSÜT — Hayır efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

(Hikmet Kümbetlioğlu ve A. Rıza Gök-su'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

SÖZCÜ EMİN PAKSÜT — Katılıyoruz efendim.

Bizim hazırlayıp getirdiğimiz metne göre iki kelime var burada; birisi, kanun sözcüsü. Bu bakımdan katılıyoruz efendim.

BAŞKAN — Önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ EMİN PAKSÜT — Filhal kabul ettik.

BAŞKAN — O halde maddeyi bu şekliyle kabul edenler... Kabul etmeyenler... 140 nci maddede kabul edilmiştir.

III. Askerî Yargıtay

MADDE 141. — Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, kanunda gösterilen askerî işlere ait belli dâvalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleriyle Başsavcısı, hâkimlik niteliğine sahip, kırk yaşını bitirmiş ve en az on beş yıl askerî hâkimlik veya askerî savcılık yapmış kimseler arasından, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğuyla boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay, Başkanlarını kendi üyeleri arasından seçer.

Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, üyeler hakkındaki disiplin iş-

leri, mahkemelerin bağımsızlığı esaslarına göre, kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Buyurun.

İHSAN KABADAYI — Muhterem arkadaşlar bu maddenin 2 nci fıkrasını okursak Askerî Yargıtaya üye olabilmek için hâkim olmak, 40 yaşını bitirmiş olmak, en az 15 yıl askerî hâkimlik veya savcılık yapmış olmak gerekir. Evvelâ bu şartları esas bakımdan uygun olup olmadığını bir tarafa bırakıyorum. Müzakere ettiğiniz tasarı bir Anayasa tasarısı olduğuna göre her hangi bir organ ve üyelerinin niteliğine dair hükümleri teferrütlü bir şekilde tanzim etmiyerek, bunları diğer kanunlara, hattâ tüzüklere bırakıyoruz.

Nitekim, biraz evvel, kabul buyurmuş olduğunuz şekilde, 140 ve 141 nci maddelerde, Yargıtay, Sayıştay, Danıştay gibi kurumlarda üyelerin nitelikleri de zikredilmemekteydi.

Kaldı ki, huzurunuzda gelen tasarı, Anayasa, 1924 Anayasası gibi, sert, bükülmez Anayasalar grupundandır. Yani, hükümleri, tadili, ilgası, diğer kanunlar gibi, yumuşak, kolay değildir; özellikler taşır. Onun ihtiva ettiği hükümler, bâzı maksatlara makrun ve doğruduğu hatalardan mütevellit bir de, değiştirmek gibi bir keyfiyet hâsıl olursa, değişmeyecek ve bu hata cemiyetin vicdanında uzunca süregelen hatalar, dertler doğurabilecektir. Şu kısa izahatımdan Askerî Yargıtay üyesi olabilme şartlarının en uzun şartlara göre Anayasada tanziminin gerçekleşmesi hukukçuların ifade ettiğine göre kanun yapma tekniğine aykırı ve bir çok mahzurlar tevlihedici mahiyette olduğu için hata apaçık bir surette Yüksek Heyetinizin gözleri önünde serili durmaktadır.

Şimdi meseleyi esas bakımdan incelemek yerinde olur. Bu madde ile ilgili bu'unun 60 - 70 arkadaşımız orduda hâkimlik yapmaktadır. Bu çıkarılma keyfiyeti bir ferdi dahi müteessir etmiyecek şekilde olmalıdır.

Hâkiki demokrasilerde gaye; Devlet değil, ferttir. Ferdin hak ve hukukunu korumak esasa müstenittir.

İnsanlar gibi, teşekküller de, doğar, yaşar, ölür.

Arkadaşlar, şimdi, meseleyi bir de esas bakımından ele alıp, incelemek de faydadan hâli değildir.

Bu madde, halen orduda, askerî hâkim sınıfında bulunan bâzı kimselerin haklarını da ihlâl edici bir mahiyet taşımaktadır.

1955 - 1956 yıllarında, düşük Şemi Ergin Millî Savunma Bakanı olduğu sırada bir karar alınmış ve askerî adaletin daha kuvvetli, daha isabetli işliyebilmesi için, belli bir müddet kıtada bulunmuş subaylardan, imtihanla, kazananlardan, Hukuk Fakültesini bitirerek askerî hâkim sınıfına geçirilmek üzere eleman sağlanması yoluna gidilmişti. Bu karar gereğince; 2 devre, 20 şer subay askerî hâkim yetişti. Ayrıca, kendi gayretleriyle, subay iken Hukuk Fakültesini bitirerek askerî hâkim sınıfına geçenler de vardır. Böylece, halen orduda 60 - 70 askerî hâkim vardır.

Şimdi, siz, şayet, yaşına, boyuna, endamına varıncaya kadar Anayasaya sokarsanız bu askerî hâkimlerin haklarını ihlâl etmiş olacaksınız. Bu hâkimler yabana atılacak kimseler değillerdir. İçimizde Ankara Hukukundan gelen bugün hâkim olmuş orduya karışmış arkadaşlarım var. Bunlar orduda beş on sene hizmet etmiş ve orduya girdikleri için hem hukuk niteliği ve hem de askerlik vasfını haizdirler. Bir kısmı bir, bir kısmı iki sene hâkimlik yapmışlardır. Bu madde böyle çıkarsa bu arkadaşların 55 yaşında işleri tamam oluyor demektir. Eğer hükmi ilâhi 55 yaşında vâkı olursa bunların durumu ne olacak? Haklarını kıyamette mi alacaklar?

Veyahut emekli olacak bir köşeye çekilecekler.

Arkadaşlar, arz ettiğim bu sebeplerden ötürü, 141 nci maddenin 2 nci fıkrası, hem şeklen hem de esas bakımından hatalı bir hükmü ihtiva etmektedir.

Anayasada, bu hüküm böyle bu şekilde kaldıkça, bu arkadaşların haklarını, yerlerini almaları, Victor Hügo'nun beyaz kargasını bulmak kadar güç olur. (Gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlar, çok rica ediyorum, komisyon dan da, hiç olmazsa bu defa, evet, desinler. (Gülüşmeler) Böylece, 70 güzide arkadaşın haklarını teslim etmiş olsunlar. (Bravo sesleri)

(Önergeniz teklifiniz var mı sesleri)

Var efendim. Önerge, teklif olmasa da, teklifler yazılı olmasa da, sizlerin viedanlarınız, asıl tekliftir. (Bravo sesleri) Bir kâğıt yanar, fakat viedanlar kahr. Bu sebepler karşısında 141

nci maddenin ikinci fıkrası şekil ve esas bakımından hatalıdır. Bu maddeyi kabul etmeyiniz istirham ederim.

Biraz evvel 138 nci maddede dediler ki, kumandanlar hukuk bilgisi bakımından zayıftır. Evet zayıf olabilir. Ama hak duygusu bakımından çok zengin insanlardır. Yassıada'dakilerin % 80 i hukuk nosyonuna sahip kimselerden müteşekkildir. Bence hukuk hakkı sahibine Allah rızasına vermekten doğar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Ferda Güley.

FERDA GÜLEY — Muhterem arkadaşlarım, 138 nci madde ile lütfen kabul buyurduğunuz askerî kaza sisteminin tavanı bu 141 nci maddede vücut buluyor. 141 nci madde ile, 138 nci maddede kabul buyurduğunuz hâkimlik niteliği, bağımsızlığı ve mahkeme teminatıyla askerî hâkim statüsünün üstüne en yüksek askerî yargı organı olarak tavan kurmaktayız. Şimdi bu maddenin mahiyetini arz etmeden evvel hali hazır durumu Yüksek Heyetinize kısaca takdim etmek istiyorum.

Askerî Yargıtay bugün bir Başkan ve bir İkinci Başkan ile iki ceza dairesi olan ve her daireimde dört hâkim nitelikli, dört de kıtadan gelme, yani sekiz üyesi bulunan bir müessesedir. Ayrıca iki askerî, iki de adli mülâzim âzası vardır. Bu müessesenin bu daireleri üç hâkim, iki kıta subayından mürekkep 5 kişilik gruplar halinde çalışır. Ayrıca, bir Umumi Heyet vardır. Bu Umumi Heyet de 3 kıta subayı, üç hâkim niteliğini haiz olan üyeden terekübeder ve umumi heyette bir veya İkinci Başkan başkanlığında çalışılır.

İkinci Başkanlık Millî Birlik Komitesinin çıkardığı 78 sayılı Kanundan sonra, hâkimlik niteliğini haiz olanlar çoğunluğu teşkil etmiştir. Yani, 78 sayılı Kanundan evvel, hâkimlik niteliğini haiz olmıyanlar, Yargıtayda, çoğunluğu teşkil ediyordu.

Şimdi üzerinde görüştüğümüz bu madde bu büyük za'afı bertaraf etmektedir ve bundan dolayıdır ki, daha evvel kabul ettiğimiz 138 nci maddeye tavan olma vasfındadır.

Bu madde bize neler getiriyor?.. Nitelik getiriyor, ayrıca 40 yaş getiriyor, 15 eene asgari hâkimlik getiriyor. Ve salt çokluğu ile Askerî Yargıtay Mahkemesinde münhal bulunan üç üyelik âza ve bunlar arasından birisini Reisi-cumhurum seçmesini getiriyor. ve bu suretle

Askerî Yargıtay, yani bidayet mahkemelerinin verdiği kararları, hükümleri, muhakeme eden; fiilleri değil, hükümleri muhakeme eden, dolayısıyla mensupları baştan aşağı hukuk bilgisini sahibolmaları şart olan bir organ, getiriyor. İhsan Kabadayı arkadaşım dedi ki, muayyen yaş ve rütbeden sonra hukuk tahsilini yaparak askerî hâkim olmuş kimseler vardır. Bunlar, bu 15 senelik barajdan sonra yaşlanırlar, Askerî Temyize ne zaman gidecekler dedi. Bunlar teferruattır. Prensip o kadar büyüktür ki, üç, beş hattâ elli altmış hâkimin yaşlanıp da Temyizde vazife alamaması mühim bir şey değildir. Mühim olan bu cihazın her bakımdan mükemmel bir organ haline gelmesidir. Böyle bir maddeyi Anayasa-da tedvin ettiğinden ve Büyük Ordumuzu bu büyük eksiklikten kurtardığından dolayı bir asker arkadaşımız olarak komisyonumuza canı gönülden teşekkür ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

Ahmet Akar.

Çok muhterem arkadaşlarım,

Huzurunuzda askerî kaza teşkilâtından olan askerî mahkemelerde ve Askerî Yargıtayda munhasıran hâkim niteliğini haiz ve teminatlı hâkimlerin bulunmasının neden iktiza ettiği hususunda bu müessesenin mensubu olan bir arkadaşımız sıfatıyla görüş ve düşüncelerimi zamanın imkânı nispetinde arzıma müsaadevinizi rica ediyorum.

Askerî kaza mevzuunda, uzun yıllardan beri, gerek matbuatta ve gerekse muhtelif kanunların ısdarı vesilesiyle Büyük Millet Meclisinde pek çok fikirler ileri sürülmüş, gerek teşekkül tarzı ve gerekse hâkimlerin teminatsızlığı ve iera organ içinde bir teşekkül olması yönünden, hattâ bir kaza uzvu mahiyetinde telâkki edilmeyeceğine kadar her şey söylenmiş bulunmaktadır.

Maalesef bunlar birer hakikattir. Ben de bunlardan ve ne de askerî kaza teşkilâtından bahis bulunan, Askerî Muhakeme Usulü Kanunumuzun vaktiyle Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundan hatalı ve eksik bir şekilde iktibas edilmiş olduğundan da bahsetmiyeceğim.

Ben yalnız Türk Milleti adına hüküm vermekle vazifeli, Askerî Yargıtayın hiçbir temi-

nata sahibolmayan, hukuk bilgisi ile mücehhez bulunmayan tâyin, nakil, terfi ve sair her türlü hususat itibariyle, Devlet memuru mahiyet ve vasfında bulunan muharip sınıf subayların bilhassa Askerî Yargıtayda her hangi bir sıfatla bulunmalarının yargı uzvu mahiyetiyle bağdaşmayacağını işaretten sonra; adaletin ancak, hâkimlik teminatı ve niteliklerini haiz bulunan şahıslardan terekkübeden mahkemelerden sâdir olabileceğini zikretmek istiyorum. Aksi düşüncenin birçok tatbikatı, adaleti zedeleyici olabilmektedir.

Askerî kazanın vazife sahasının, yalnız askerler ve askerî mahiyet arz eden meslek suçlarına yani Askerî Ceza Kanununun tatbikına munhasır olmadığını da göz önünde bulundurmamak mecburiyetindeyiz. Suçların sivilillerle birlikte işlenmesine dair iştirak hükümleri ve Askerî Muhakeme Usulü Kanununun sair hükümleri, sıkı yönetim ve seferde bu vazife hududunun genişliyeceği ve Adliye mahkemeleri bulunan mntakalarda da askerî mahkemelerin tekml suçlara bakmaya görevli bulunduğu nazarı itibara alınırca, sivil kişilerin umumi af mahkemelerin her türlü tam teminatına sahip bulunmayan şahıslarla teşkil edilmiş askerî mahkemelere tâbi olmalarındaki eşitsizlik Anayasa prensip hükümleri ile bağdaşamaz.

Bir an için yargıtaydan gayri askerî mahkemelerde hukukeu olmayan askerlerin katılmasına cevaz verilse dahi, askerî yargıtayda hangi isimle olursa olsun bir subayın kaza vazifesi alması dünyanın hiçbir yerinde rûyi kabul görmemiştir.

Çünkü : Yargıtaylar bidayet mahkemeleri gibi maddi suçun şahsa tatbik derecesini tâyin etmek değil, mahkemelerden verilmiş olan hükümleri muhakeme ederek karara bağlarlar. Hükümü muhakeme eden bir organın fonksiyonu tamamen hukuki mahiyettedir. Elbetteki bu organ mensuplarının da tamamiyle ve en yüksek derecedeki hukukeulardan mürekkebolması şarttır. Bu cihetin münakaşa mevzuu dahi olmayacağı yüksek heyetinize de malûm bir hakikattir.

1924 Anayasasında askerî ve umumi yargıtaylar arasındaki içtihat ihtilâflarının bir hal mercii mevcut değildir. Bu noksanı düşünen Yüksek Meclisiniz içtihat birliğini temin gayesiyle yar-

gıyaylar fevkinde bir tesisi yeni Anayasa; bünyemize almıştır. Bu yüksek derecede hakem mahkemesinin, bünyesi değişik iki organın kararlarını nasıl telif ederek içtihat birliğine varacağı da cayı sualdir. Her iki yargıtay aynı evsiftaki elemanlardan teşekkül etmelidir ki; verilen mübayin kararları en yüksek mahkeme halletmek imkânını bulur.

Diğer taraftan askerî hâkimlerin de bir subay olmaları, subaylardan tefrik edilerek hukuk tahsili görmüş bulunmaları, ordu bünyesine başlangıcından beri tamamiyle vâkıf olmaları düşünülecek olursa, askerî mevzularda bu cihetin de ihtisaslaşmaya gidilmiş olduğu ve müstakil bir askerî kaza mevcudiyetinin sebep ve saiki; bu yolda teminat altına alınmış olduğu da aşikârdır.

Askerî adli hâkimlerimizin ihtilâl tekadüm eden devre ile ihtilâl sırasında ve bugün dünya efkârı karşısında müspet ve şerefli durumunu bu vesile ile huzurunuzda bir kere daha tekrar etmekten mensubu olduğum bu sınıf namına ayrıca iftihar duyururum.

Hulâsa : Anayasa tasarımızın bünyesi ve ihtiva ettiği ana prensipler karşısında; şu veya bu mülâhaza ile kaza sisteminin bir nevi istisnasını yaratacak hükümlerin aynı Anayasada yer almış olması bu prensiplerde tezat ve zarf tevli dedeceği için, 142 nci maddeye yapılmakta olan itirazların yarsiz olduğunun kabulü ve maddenin bünye ve muhteva itibariyle aynen tasvibi uygun olur. Yüksek Meclisin de aynı kanaatle iştirak edeceği ümidiyle şahsan reyimi bu yolda kullanacağımı da arz ederken bu vesile ile maddeyi iyi bir şekilde tedvin etmek suretiyle orduda adaletin teellisine en iyi bir şekilde hadim olan muhterem komisyon arkadaşlarımıza da huzurunuzda teşekkürü bir borç bilirim. Saygılarımla.

BAŞKAN — İhsan Kabadayı.

İHSAN KABADAYI — Muhterem arkadaşlar; demokrasilerde fert hakları ihlâl edilmez. Yapılacak kanunlarda bunlar düşünülür. Şimdi bu maddeyle çok değer taşıyan yetmiş adet meslek mensubu arkadaşlarımızın hakları ihlâl edilmektedir. Hocalar bunların ne kıymet taşıdıklarını çok iyi bilirler. Şimdi yapmakta olduğumuz Anayasamız; eğilmez, bükülmez, maddeleri değişmez bir halde olacaktır. İstedigimiz

birçok hükümler niteliğe ait teferruatlar tüzük ve özel kanunlara girer. Anayasaya sokulmaz. Yargıtay meclisleri, kabul ettiğimiz meclislerde bu kabil nazariyelerin, teferruatın detaylarına gidilmemiştir. Onun için cümlelerinizi insafa davet ediyorum. Teferruata ait detaylar buradan çıksın, özel kanunlara bırakılsın.

BAŞKAN — Abdülkadir Okyay.

ABDÜLKADİR OKYAY — Sayın arkadaşlar, mühim bir noktayı tebarüz ettirmek için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum, karanlık bir noktaya kalmasını.

Evvêlâ Anayasamızın bu maddesinde Askerî Yargıtayın bütün üyelerinin hâkimlik niteliğini haiz olmak şartıyla çoğunluğu haiz olmaları hakkındaki mutabakata kalben iştirak ediyorum ve Komisyonu takdir ediyorum. Malûmuâlimiz Askerî Temyiz Mahkemesinde dosyalarını her üye incelemek mecburiyetindedir. Subay azalar dosyayı incelemeye muktedir olmadıkları için ilmi nüktesebatları olmadığı için bütün yük adli hâkimlerin sırtına yüklenmektedir. Bu bakımdan gecikmeler olmaktadır. Bütün üyeler adli hâkimlerden olursa bugünkü gecikme ortadan kalkmış olacak ve işler normal zamanda çıkacaktır. Bu bakımdan Askerî Yargıtay daha olgun, daha elverişli iş yapacak ve orduya hizmet edecektir.

Karanlık kalan nokta da şudur : Şimdi liseyi bitirmiş olan genç arkadaşlar hukuk tahsili yapmışlardır. Bunlar teğmenlikle hâkimliğe başladıkları için, hâkimlikleri eskidir. Buna mukabîl kıdemli üstteğmen, yüzbaşı olarak hukukta okumuşlardır. Bunlar hukuku bitirdikten sonra, genç yaşta hâkim olan hâkimlerden rütbe üstün oluyorlar. Hâkimlikten gelenler ise, kendilerinin esas olduğunu söylüyorlar. Buna mukabîl rütbeli iken okuyup hukuk fakültesini bitirmiş olanlar, biz harb okulunu bitirdik, atış okullarına bitirdik, ondan sonra Hukuk fakültesini bitirdik, binaenaleyh bizim tahsilimiz sizden üstündür, 15 sene kaydının konmamasını istiyorlar.

Bu bakımdan, ben buradaki «en az on beş yıl hâkimlik veya askerî savcılık yapmış olmak» kaydının çıkarılmasını teklif ediyorum. Bu kabul edilmezse, üniversitede okumuş olanlar mağdur kalacaklardır. Ordudaki hâkimlerde bir ikilik yaratılmış olacaktır.

BAŞKAN — Söz istiyen yok. Önergeleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

141 nci maddenin 3 ncü fıkrasının aşağıda gösterilen şekilde değiştirilerek kabulünü arz ve teklif ederim.

Ekrem Tüzemen

Değişik 3 ncü fıkra :

Askerî Yargıtay, Başkanlarını, kendi üyeleri arasında, üç senelik bir devre için seçer. Tekrar seçilmek caizdir.

Yüksek Başkanlığa

141 nci maddenin 2 nci fıkrasının aşağıda yazılı şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

İhsan Kabadayı

«Askerî Yargıtay üyeleri ile Başsavcı, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun, tam üye sayısının salt çoğunluğu ile boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Bunların vasıfları ve özlük hakları kanunla düzenlenir.»

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ NURETTİN AR-
DIÇOĞLU — İkisine de iltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon önergelere iştirak etmemektedir. Önergelerden en aykırısı İhsan Kabadayı'nın önergesidir. Evvelâ bunu oylarınıza arz edeceğim. Dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Şimdi Ekrem Tüzemen'in önergesini oyunuzla arz edeceğim. Komisyon iltihak etmediğine göre dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi aynen oyunuzla arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Şimdi bu bölümden bir madde kalmıştır. (Devam devam sesleri) Yarın sabah saat 9,30 da toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 0,45

